

N Ä M E Ü Ç İ N
ISANYŇ YZYNA
E Ý E R D I L E R ?

Stiwen Masud

N Ä M E Ü Ç İ N
ISANYŇ YZYNA
E Ý E R D İ L E R ?

Stiwen Masud

kitabi-knigi.com

Islendik bölümi, tutuş maşgala üçin mugt
ekitaplary komputeriňe ýükle we oka.

Published originally in English under the title *Why Follow Jesus?*

© 1997 by Steven Masood.

© 2013 for the Turkmen Edition.

Translated by permission. All rights reserved.

Giriş

Yslamdaky ýaly, mesihilik hem Hudaýyň Öz pygamberlerini we resullaryny adamzady dogry ýola salmak üçin iberendigi baradaky ynama uýýar. Şeýle adamlara Hudaý Öz ylhamyny berdi. Hudaýyň şol ylhamlary bize sözleriň çap edilen görnüşinde gelip ýetdi.

Musulmanlara-da, mesihilere-de Adamyň, Ybraýymyň, Yshagyň, Ýakubyň, Musanyň, Dawudyň, Süleýmanyň we Isanyň ady tanyşdyr. Yslam hem, mesihilik hem, Isanyň Hudaýyň Ruhy we Sözüdiginiň ynamyna uýýarlar, ýöne mesihilik ýene bir uly bolmadyk, ýöne örän ähmiýetli ädim edýär. Mesihilik Isanyň Hudaý tarapyndan iberilen, adamzadyň Halasgäridigini dünýä aýan edýär.

Biziň günlerimiziň adamlary hemme wagtdakydan köp sorag bermegi, şol sanda mesihilige degişli soraglary bermegi-de gowy görýärler. Biz şu günler hiç kimde, şeýle-de, musulmanlaryň köpüsinde hem uzyn kitaplary okamaga wagtyň-da, güýjüň-de ýokdugyna düşünmelidiris, şu sebäplerden hem biz bu kitabyň sahypalarynda Isanyň kimdigini we näme üçin Onuň yzyna eýermegiň gerekdigi baradaky soraga gysga görnüşde jogap bermäge çalyşdyk.

Bu soraga jogap berenimizde, mümkin boldugyndan hakykata ýakynlaşmaga çalyşdyk, sebäbi iňlis dili ene dili bolmadyk adamlara bu jogabyň düşnükli bolmagy gerek. Awtor we çap ediji

pygamberlere we resullara çuňňur hormat goýýarlar, şeýle-de bolsa her bir beýik adyň öňünden mynasyp tituly goýmak hemişe mümkin däl.

Kitap

Musulmanlar üçin beýik abraý Gurhana we Hadysa (hekaýalar) degişlidir. Mesihiler üçin şeýle abraý, mesihilik ynamynyň esasy bolan Mukaddes Kitap (Bibliýa) degişlidir. Bu kitaplaryň ýygynyndysy ýa-da kitaphanadyr. «Bibliýa» sözi «biblia» diýen grek sözünden bolup, «kitaplar» diýiligidir.

Mukaddes Kitaby düzýän 66 kitap bir ýarym mün ýylyň dowamynda üç dilde ýazylypdyr. Bu kitaplary ýazan Hudaýyň bendeleri jemgyýetiň dürli gatnaklaryndan bolupdyrlar. Olaryň arasynda pygamberler, patyşalar, çopanlar, balykçylar, alymlar, esger, gullukçy, lukman, hoş habarçylar bolupdyr. Bu adamlar dürli jemgyýetçilik ýagdaýyna eýe bolsalar-da, dürli döwürlerde ýaşasalar-da, olaryň bary Hudaý tarapyndan bir maksada — Onuň sözüni dünýä ýaýmaga çagyrylanlardy.

Mukaddes Kitapdan başga-da beýik hakykatlardan doly kitaplary köpdür, ýöne Mukaddes Kitap — bu düýbünden başgadyr. Ol bize bizi ýaradan we söýýän mukaddes Hudaýyň bardygyny, günä sebäpli Onuň bilen gatnaşygymyzy ýitirendigimizi aýdýar. Ol bize Onuň ýanyna nähili barmalydygyny we Onuň bilen hemişelik nähili galmalydygyny öwredýär.

MUKADDES KITABYŇ MAZMUNY

Mukaddes Kitap iki bölege bölünýär: Köne Äht we Täze Äht. Olar Hudaýyň baglaşan iki sany uly şertnamasyna, ähtine bagyşlanan. Birinjisi Musanyň üsti bilen Ysraýyl halkyna eden ähti, ikinjisi — Isanyň üsti bilen bütün adamzat bilen eden ähti. Köne Äht Musanyň üsti bilen edilen ähtiň esasynda Hudaýyň we Ysraýyl halkynyň arasyndaky ýüze çykan gatnaşyklaryň taryhydyr.

KÖNE ÄHT

Köne Äht özünde Hudaýyň we Ysraýyl halkynyň arasyndaky gatnaşyklaryň taryhyny, Musanyň üsti bilen edilen ähtiň esaslandyrylyşyny jemleýär. Gelip çykyş kitapda adamyň ýaradylyşy, suw joşguny, Ybraýymyň çagyrylyşy, Ybraýymyň nesillerinden Ysraýyl halkynyň döreýşi hakynda gürrüň berilýär. Soňkularda Ysraýyl halkynyň Müsür gulçulygyndan täsin halas bolşundan soňky döwürleri we Hudaýyň Musanyň üsti bilen beren, kanunyň döredilişi barada gürrüň berilýär, Köne Äht bize şeýle hem bu halkyň galkynyşy we pese düşüşi, olaryň Hudaýy diňlemeýişleri, pygamberleriň duýduryşlary we Hudaýyň Ysraýylyň üstüne inderen jezalary barada gürrüň berýär. Şolar bilen birlikde biz Köne Ähtde Halasgär Mesihiniň geljegine we Hudaý bilen adamlaryň arasynda täze şertnamanyň baglanyşyljakdygyna degişli birnäçe pygamberliklere duş gelýäris.

TÄZE ÄHT

Täze Äht — bu şu pygamberlikleriň amala aşmagynyň taryhydyr. Täze Ähtde Isanyň üsti bilen Hudaýyň adamlar bilen baglaşan täze şertnamalary görkezilýär. Isanyň ady El-Mesih, Isa, ýa-da Ibn Meryem görnüşlerinde musulmanlara Gurhandan tanyşdyr. Täze Ähtiň awtorlarynyň ünsi Hudaýyň mukaddesliginde we Isanyň üsti

bilen Onuň adamzat bilen ýaraşma we olary halas etme niýetinde jemlenendir. Resullaryň işlerinde Injiliň, halas bolmaklygyň Hoş Habarynyň ýaýraşy hakynda gürrüň berilýär. Hatlar bizi öz Halasgärimiz arkaly alýan patalarymyz bilen anyk tanyşdyrýar. Iň soňky kitap Aýanlyk (Ylham) bolsa, halas bolmanyň iň ýokary başyny beýan edýär.

Kimdir biriniň: «Bularyň bary gadym zamanlarda ýazylypdyr. Mukaddes Kitap bize nähili gelip ýetdikä? Onuň hemme tekstleri açyk hakyky nusgamyka? Biz ondan hiç zadyň ýitirilmändigine we oňa hiç zadyň goşulmandygyna ynanyp bilerismi?» diýip soramagy mümkin. Biz indiki baplarda bu soraglara we başga soraglara ýönekeý subutnamalar arkaly jogap bermäge synanyşarys.

MUKADDES KITAPDA KITAPLARYŇ ÝERLEŞIŞI

Mukaddes kitapda kitaplaryň ýerleşişleri, birinji kitap Töwrat başlangyjy, soňky kitap Aýanlyk (Ylham) soňky wagtlary beýan etse-de, olar çap edilen tertiplerinde dälidirler. Kitaplar özleriniň degişli bolan edebi dillerine ýa-da stillerine baglylykda toparlanandyrlar. Köne Ähtiň birinji baş kitaby «kanun kitaplary» hökmünde, Ýeşuwadan Estere çenli «taryh» hökmünde, Eýýupdan Áýdymalaryň áýdymyna çenli «ýazgylar» ýa-da «pähimleriň ýazgylary» hökmünde, Işaya pygamberiň kitabyndan Mika pygamberiň kitabyna çenli «pygamberler kitaplary» hökmünde bellidir. Täze Ähtde birinji dört kitap Isanyň ömrüni beýan etmäge bagyşlanýar. Resullaryň işleri — bu irki ýygnaklaryň taryhy gözýetimidir. Galanlary — Ýakubyň hatyndan Ýewreýlere hata çenli we soňundaky Aýanlyk «apakalipsiý» at bilen belli bolan dilde ýazylypdyr.

Siz Köne Ähtiň 39 kitabyňyň we Täze Ähtiň 27 kitabyňyň sanawyna islendik Mukaddes Kitabyň mazmunyny açsaňyz duşarsyňyz.

MUKADDES KITABYŇ KITAPLARYNYŇ TERTIBI WE ATLARY

Köne Ähtiň kitaplary:

Musanyň birinji kitaby, Gelip çykyş (Töwrat)

Musanyň ikinji kitaby, Müsürden çykyş

Musanyň üçünji kitaby, Lewiler

Musanyň dördünji kitaby, Çölde

Musanyň başinji kitaby, Kanun taglymaty

Ýeşuwa, Häkimler

Ysraýyl Serdarlarynyň kitaby

Rut

Şamuweliň birinji kitaby

Şamuweliň ikinji kitaby

Patyşalaryň birinji kitaby

Patyşalaryň ikinji kitaby

Ýyl ýazgylarynyň 1-nji kitaby

Ýyl ýazgylarynyň 2-nji kitaby

Ezra

Nehemýa

Ester

Eýýup

Zebur

Süleýmanyň pähimleri

Wagyz

Aýdymalaryň aýdymy

Işaya pygamberiň kitaby

Ýermeýa pygamberiň kitaby

Ýermeýanyň agysy kitaby

Ezekiýel pygamberiň kitaby

Danyýel pygamberiň kitaby

Hoşeýa pygamberiň kitaby

Ýowel pygamberiň kitaby
Abadýa pygamberiň kitaby
Ýunus pygamberiň kitaby
Mika pygamberiň kitaby
Nahum pygamberiň kitaby
Habakuk pygamberiň kitaby
Sepanýa pygamberiň kitaby
Hagaý pygamberiň kitaby
Zakariýa pygamberiň kitaby
Malaky pygamberiň kitaby

Täze Ähtiň kitaplary:

Mattanyň hoş habary
Markusyň hoş habary
Lukanyň hoş habary
Ýohannanyň hoş habary
Resullaryň işleri
Ýakubyň haty
Petrusyň birinji haty
Petrusyň ikinji haty
Ýohannanyň birinji haty
Ýohannanyň ikinji haty
Ýohannanyň üçünji haty
Ýahudanyň haty
Pawlusyň Rimlilere haty
Pawlusyň Korintoslylara birinji haty
Pawlusyň Korintoslylara ikinji haty
Pawlusyň Galatýalylara haty
Pawlusyň Efeslilere haty
Pawlusyň Filipililere haty
Pawlusyň Koloselilere haty
Pawlusyň Saloniklilere birinji haty
Pawlusyň Saloniklilere ikinji haty

Pawlusyň Timoteosa birinji haty
Pawlusyň Timoteosa ikinji haty
Pawlusyň Titusa haty
Pawlusyň Filimuna haty
Ýewreýlere hat
Ýohanna gelen aýanlyk

MUKADDES KITAP WE GURHAN

Gurhanyň hem Mukaddes Kitabyň Hudaýyň sözüdigini ykrar etmegi gyzkyklydyr. Ýazgyny diňe Hudaý bize açýar. Mukaddes ýazgynyň kitaplaryny aňlatmak üçin Gurhanda «el-kitap» (kitap) termini peýdalanylýar, ýahudylar we mesihiler «ahmul kitap» — «kitabyň adamlary» diýip atlandyrylýar. Mukaddes Kitabyň bölümlerini atlandyrmak üçin şeýle atlar peýdalanylýar:

1. *Taurat* — Töwrat, Mukaddes Kitabyň birinji baş kitaby.
2. *Zabur* — Zebur.
3. *Sahaif-e-anbira* — Pygamberleriň kitaplary.
4. *Injil* — Hoş Habar, Täze Äht.

«Töwrat» sözi Ýslamdaky bolşy ýaly, mesihilik terminologiýasynda-da adatça, Musa berlen ylham diýip atlandyrylýar. Bu söz şeýle-de mesihilere Köne Äht hökmünde belli bolan, ýahuda ýazgylarynyň toplumyny şeýle atlandyrmak üçin hem ulanylýar. «Injil» sözi hem şeýle ýgdaýda bolup, Mukaddes ýazgynyň mesihileriň Täze Äht diýip atlandyrylan bölümüne salgylananda ulanylýar.

Gurhan Töwratyň, Zeburyň, Sahaifiň we Injiliň Hudaýyň kitaplarydygyny, Onuň yşgydygyny, şeýle-de «furkam»

(ölçegidigini) belläp geçýär. Başga sözler bilen aýdanyňda bu kitaplar adamlaryň üstünden Hudaýyň höküminiň esasydyr.¹

Gurhan Töwratyň we Injiliň hemme taraplaýynlygyny we olaryň her bir adam üçin ýol görkezijidigini, «adamlara aýdyň alamatdygyny..., akýürekliklik ýolundaky anyk görünýän baýdakdygyny, durnukly, rehim-şepagat ýolundaky serkerdedigini tassyklaýar».²

INJIL KADA HÖKMÜNDE

Mesihilere Injile esaslanyp, karar çykarmak maslahat berilýär.

«Goý her bir Injile eýe bolan adam, Allanyň onda (Injilde) aýdyşy ýaly höküm çykarsyn».³

Eýsem, Injiliň hakykylygyna sähelçe-de ikerjiňlenmäge sebäp bar bolsa, Gurhan mesihilere öz ynamlaryny Injile esaslandyrmagy nygtarmydy näme?

HUDAÝYŇ SÖZI HIÇ HAÇAN ÜÝTGEMEÝÄR

Gurhan Hudaýyň sözünü hiç kimiň üýtgedip bilmejekdigini tassyklaýar: «Allanyň öňden döreden kanuny birdir. Allanyň kanunyndan hiç bir üýtgame tapmarsyň».⁴ Gurhana çenli bolan uzak wagtyň dowamynda Mukaddes Kitap hem şol garaýyşy öňe sürýär: «Otlar gurar, gül solar, biziň Hudaýymyzyň sözi bolsa, baky galar».⁵

¹ Gurhan 2:101; 3:23; 5:44; 40:53–54; 2:53; 21:48; 2:87; 5:46

² Gurhan 28:43; 3:3–4; 6:92

³ Gurhan 5:47

⁴ Gurhan 48:23

⁵ Işaya pygamberiň kitaby 40:8

GURHAN ÜÝTGEMELER HAKYND A HIÇ ZAT AÝTMAÝAR

Gurhan hiç ýerde Injiliň tekstiniň üýtgedilendigi ýa-da ýoýulandygy barada aýtmaýar «Tahrif» sözi (ýoýmak) hiç haçan Mukaddes Kitabyň hut özüne degişlilikde ulanylmaýar. Gurhanyň käbir ýerlerinde hakykaty gizländikleri üçin iudeýler günäkärlenilýär, ýöne bu günä hiç haçan mesihilere garşy gönükdirilmeýär. Gurhan hiç bir babatda, Mukaddes Kitabyň tekstini ýoýulan hasap etmeýär.

MUHAMMEDE ÇENLI

Käbirleri Injil we Töwrat yslamyň ýüze çykamaznyndan öň ýoýulandygyny aýdýarlar. Eger şeýle bolsa, näme üçin Gurhan yslamyň ideýasy — öňki mukaddes ýazgylaryň tassyklamasy diýip belleýär?⁶ Injil ýazylandan soň alty ýüz ýyl geçenden soň ýazylan Gurhana görä, Muhammediň döwründe Töwrat we Injil ilkibaşky görnüşindedi. Eger Injil Muhammediň döwründe asyl nusgada we anyk takyk bolan bolmasa, Gurhan mesihilere öz garaýýşlaryny Hudaýyň Hoş Habaryndaky açýşlara esaslandyrmagy ündemezdi.

MUHAMMETDEN SOŇ

Başgalar Töwrat we Injil Muhammet wagyz edip başlandan soň üýtgedilipdir hasaplaýarlar. Ýöne bu günäkärleme Gurhanyň bir maksadyna — öňki Hudaýyň nazary siňen kitaplaryň goragçysy bolmagyna garşy gelyär. Kimde kim Töwradyň we Injiliň tekstleri ýoýulypdyr hasaplasa, ol Gurhany sakçy wezipesini ýerine ýetirip bilmezlikde aýyplaýar.

Eger yslama çenli bolan ýazgylar ýoýulan bolsa, Gurhan musulmanlara: «Éý Ybraýymyň milletine eýeren adamlar, siz

⁶ Gurhan 5:48

olara, biz Belent Taňra iman getirdik we bize inderlen kitaba we Ybraýyma we Ysmaýyla inderilen we Yshaga we Ýakuba we olaryň nesillerine inderilen kitaplara we Musa we Isa berlen kitaba we pygamberlere, olaryň Belent Taňrysý tarapyndan inderilen kitaplara iman getirdik diýip aýdyň». ⁷ — diýip buýruk berermidi?!

DOKUMENTAL ŞAÝATNAMALAR

Häzirki günlerde Muhammediň ýaşan döwrüne çenli birnäçe ýüz ýyllaryň dowamynda ýazylan Injiliň dürli bölümleriniň golýazma nusgalarynyň köp mukdary bardyr. Meselem, Öli deňizden tapylan, biziň eramyzyň 68-nji ýylyna çenli ýazylan golýazmalarda Köne Ähtiň Ester kitabyndan başgasy bar. ⁸ Öwrenmek üçin amatly bolan Täze Ähtiň doly golýazmalarynyň biri-de Aleksandriý Kodeksi we Sinaý Kodeksi. Bu biziň eramyzyň 4–5 asyrlaryna degişli bolan golýazmalary Londondaky Britan muzeýiniň kitaphanasýndan tapmak bolar. Ýokarky atlandyrylanlar bilen bir döwre degişli bolan Watikan Kodeksi Watikanyň kitaphanasýnda saklanylýar. Iri kitaphanalaryň köpüsinden b.e. 2-nji asyryna degişli Täze Ähtiň golýazma böleklerini tapmak mümkindir. Häzirki zaman Mukaddes Kitabyň ynamdarlygy ýokarky agzalan dokumentler bilen deňeşdirilip tassyklanýar.

Häzirki sap wyždan bilen ýerine ýetirilen terjimeler hiç zady üýtgetmän Muhammediň döwründäki mazmunyny saklaýarlar. Doktrina babatda bolsa, üýtgemeler hakykaty öwrenmek baradaky hiç bir sorag bilen täsirini ýetirmedi. Hudaý Öz Sözüni geçmişte gorap saklapdy, onda Onuň ony geljekde-de goramaga güýji bar.

⁷ Gurhan 2:136

⁸ F.F. Bryus «Öli deňiziniň golýazmalary hakynda oýlanma». F.F. Bruce, *Second Thoughts on the Dead Sea Scrolls*, (Grand Rapids: Wm B. Eerdmans Publishing Co., 1964), p.28.

MUKADDES KITABYŇ HUDAÝYLYGY

Mukaddes Kitap örän ýeterlik uzak wagtyň dowamynda ýazylypdyr. Ony ýazmaklyga kyrka golaý dürli awtorlar gatnaşypdyrlar. Olar üç kontinentde işläp, öz işlerinde üç dürli dili peýdalanyypdyrlar. Bu zatlaryň hemmesine garamazdan Mukaddes Kitabyň has ýiti durmuş meselelerine garaýyşy ýeke-täkdir.

Eýýäm aýdylyşy ýaly, Mukaddes Kitap iki bölege ýa-da iki «Ähte» bölünýär. Birinji bölüm Köne Äht Hudaý bilen Ysraýyl halkynyň gatnaşygyny gürrüň berýär. Ikinji bölüm, Täze Äht Isanyň durmuşy we Onuň ilkinji şägirtleri hakynda gürrüň berip, özünde ilkinji iman edenlere Isanyň yzyna berk eýermäge kömek etmäge çagyrylan resullaryň hatlaryny hem jemleýär.

HUDAÝYŇ SÖZI

Mukaddes Kitap — bu Hudaýyň ylhamynyň kagyza geçirilen görnüşidir. Ol ýöne bir dürli adamlaryň eserleriniň ýygyny däl. Hudaý Öz adamlaryny iberdi we olara ýolbaşçylyk etdi.⁹ Ol sözüni adamlara adaty edebi formalarda, taryhy gürrüňlerde, poeziýda, timsallarda, wagyz-nesihatlarda açdy.

⁹ 2 Pet. 1:20–2

ŞAÝATLYK

«Ýazgylaryň hemmesi Hudaýyň ylhamy bolup, Hudaý adamy her bir oňat iş üçin taýyn, kämil bolar ýaly, öwretmek, käýemek, ýola getirmek, dogrulykda terbiýelemek üçin peýdalydyr».¹⁰ Bu garaýyş musulmanlar üçin-de täzelik däldir, ol Gurhanyň taglymatynyň esasy bölegidir.¹¹

KÖNE ÄHT

Köne Ähtde «Hudaý şeýle diýýär» diýlen jümleler 3800 gezekden hem köp duşýar. Şundan mälim bolşy ýaly, ýazyjylar öz aýdýan we ýazýan zatlarynyň Hudaýyň adyndanlygyna ynanyşyrlar. Biziň bilşimiz ýaly, Musa we Dawut ýaly Hudaýyň adamlary Hudaýdan ruhlanan bolupdyrlar. Köne Äht köp awtorlar tarapyndan uzak ýyllaryň dowamynda ýazylan bolsa-da, bu adamlara Hudaýyň täsiri hemişeligine saklanypdyr, şonuň üçin-de Köne Äht bütewi eser görnüşindedir.

BIRNÄÇE WAJYP MYSALLAR

Mukaddes Kitapda Hudaý Musa: «Bar git, Men seniň diliňde bolaryn we saňa näme geplemelidigini öwrederin»¹² diýdi. Bu Musanyň Hudaýdan ruhlanýandygyny görkezýär. Haçanda Dawut: «Mende Hudaýyň ruhy gürleýär we Onuň sözi meniň dilimde»¹³ diýende, Dawudyň üsti bilen Hudaý gepleýärdi. Şunuň ýaly şaýatlyklara biz pygamberleriň kitaplarynda-da duş gelyäris.

¹⁰ 2 Tim. 3:16–17

¹¹ Gurhan 2:136; 5:47; 10:95; 29:46

¹² Çykyş 4:12

¹³ Şamuweliň ikinji kitaby 23:2

Meselem, Ýermeyä Hudaýyň: «Ynha, Men Öz sözlerimi seniň diliňe berdim»¹⁴ diýendigini ýazýar.

Hudaýyň Öz erkini Köne Ähtde ýüze çykarmagynyň başga usullary hem bar. Ol Öz pikirlerini diňe Öz sözünü aýdýanlaryň üsti bilen açman, eýsem Onuň eliniň galtaşan adamlarynyň durmuşynyň üsti bilen-de görkezýär. Muňa mysal edip Rutuň we Eýýubyň taryhyny görkezmek bolar. Munuň özi Hudaýyň häsiýetlerini dürli taraplaýyn açyp görkezýär. Onuň Öz ýaradan dünýäsine bolan söýgüsiniň wagtdan we giňişlikden geçip, adama baryp ýetýändigini görkezýär.

ISANYŇ PIKIRLERI

Biz Isanyň hem Köne Ähti Hudaýyň sözi hasaplandygyny görýäris. Muny Onuň: «Men hakda Musanyň Kanunynda, pygamberleriň ýazgylarynda, Zeburda ýazylanlaryň bary berjaý bolmalydyr» diýip aýdanlary hem tassyklaýar.¹⁵ Bu üç bölümiň özi-de Köne Ähti düzýär.

Isa Täze Äht barada ol entek ýüze çykmanka gürrüň berýär. Ol haça çüýlenmeziniň önüsyraýynda şägirtlerine Mukaddes Ruh gelende Özüniň aýdanlarynyň hemmesini olara ýatlatjakdygyny aýdýar.¹⁶ Isa Mukaddes Ruh olara her bir hakykaty öwretjekdigine söz berýär. Ine, şonuň üçin resullar: «...adam akyldarlygynyň öwreden sözleri bilen däl-de, Ruhuň öwreden sözleri bilen aýdýarys»¹⁷ diýip şaýatlyk geçýäler.

USULLARY

Hudaý adamlara Öz sözünü dürli usullar bilen açypdyr. Olaryň birine Ol göni ýüzlenipdir, başgalaryna görnüşiň ýa-da düşüşüň üsti

¹⁴ Ýermeyä pygamberiň kitaby 1:9

¹⁵ Lukanyň hoş habary 24:44

¹⁶ Ýohannanyň hoş habary 14:25, 16:13; 1 Ýh. 2:20, 27

¹⁷ Pawlusyň Korintoslylara birinji haty 2:13

bilen ýüzlenipdir. Mukaddes Ruh olaryň gepleýän ýa-da ýazýan wagtlary ruhlandyrypdyr. Olar öz şahsy usullaryny we şahsy stillerini peýdalanypdylar. Hudaý olara öz şahsy tejribelerine, şahsyýetlerine daýanmak üçin azatlyk beripdir. Eger Mukaddes Kitabyň awtorlary Hudaýyň elindäki ýazmak üçin guralyň ornunda bolan bolsadylar, onda tutuş Mukaddes Kitap şol bir stilde ýazylan bolardy. Ýöne bu beýle däldir. Biz Injiliň tekstlerinden olaryň awtorlarynyň özbaşdaklygyny duýýarys. Şol bir wagtda olaryň arkasynda Hudaý we Onuň Özi hakyndaky ylhamy dur. Bu bolsa Mukaddes Kitaba bütewilik berýär.

Seniň sözüň — meniň aýaklaryma çyradyr we meniň ýollaryma nurdyr (Zebur 118:105).

MAZMUNYŇ BIRLIGI

Mukaddes Kitabyň başyndan ahyryna çenli Hudaýyň adamzady halas etmek islegi we plany barada gürrüň berilýär. Mukaddes Kitabyň içinden Hudaý we adamzat ideýasy eriş-argyş bolup geçýär. Hudaý hem, adamzat bilen çapraz gelyän kynçylyklaryň üýtgemeýşi ýaly üýtgemeýär. Hudaýy nädip tanamaly diýen mesele adamzadyň önünde duran ullağan meseledir. Hudaý bize Özüniň mukaddesligini, bütinleý mukaddesligini aýdýar. Ýöne adam mukaddes durmuşda ýaşap bilmez, şonuň üçin-de Hudaýyň mukaddesligini tanamak mümkinçiliginden mahrumdyr. Mukaddes Kitap bu ähli umumy meselä ýüzlenýär. Ol Hudaýyň Özüniň onuň (şol meseläniň) çözgüdini teklipe edendigini aýdýar. Biz bu çözgütlere indiki baplarda anyk serederis.

MUKADDES KITABYŇ HAKYKYLYGY (1)

Göz önünüze getirip görüň, eger Hudaý tarapyndan ruhlandyrylyp Onuň sözlerini ýazan pygamberleriň döwründe telewizor, magnitofon, wideomagnitofon, kompýuter bolan bolsa nähili bolardy. Bu günki gün biz olaryň asyl tekstlerini görüp, olaryň özüni eşidip bilerdik. Ýöne bizde beýle kömekçiler ýok. Bizde şu günki bar zat olaryň Mukaddes Kitapda ýazylan hatlarydyr. Mukaddes Kitabyň tekstleri köp gezek göçürlipdir. Şonuň üçin-de käbir adamlar: «Mukaddes Kitabyň tekstiniň üýtgeşsiz saklanandygyna ynanyp bolarmy?» diýip sorayarlar.

ASYL NUSGADAKY GOLÝAZMALAR

Käbirleri Mukaddes Kitaba ynanýandyklaryny, ýöne şu wagtky Mukaddes Kitaba däldigini aýdýarlar. Has ýygý-ýygýdan bizde iň ilkinji golýazmanyň ýoklugy görkezilýär. Hatda Mukaddes Kitaby öwrenýän teologlar hem hemme asyl nusgadaky golýazmalaryň ýok bolandygy bilen ylalaşýarlar.¹⁸ Bu dogry faktorlar bilen ylalaşyp, haçanda Mukaddes Kitabyň tekstleri ýazylanda çap ediji stanoklaryň

¹⁸ Ahmad Deedat. «Mukaddes Kitap Hudaýyň sözümidir?» Ahmad Deedat, *Is the Bible the Word of God?* (Durban: Islamic Propagation Centre, 1982), p.64.

bolmandygyny, her bir nusganyň el bilen ýazylandygyny, şol sebäpden hem nusgalaryň örän azlygyny boýun almalydyrys. Käbir gadymy golýazmalaryň ýitirilmegine, şol döwrüň syýasy ýagdaýlary-da sebäp bolupdyr.

KÖNE ÄHT

Köne Ähtiň gadymy ýewreý golýazmalary Muhammetden öň bar eken. 1947-nji ýyla çenli Köne Ähtiň bar bolan nusgasy b.e. 900-njy ýyllaryna degişli golýazmadyr. 1947-nji ýylda Öli deňzinden Köne Ähtiň ähli kitaplarynyň bölekleýin we doly nusgalaryny öz içine alýan golýazmalar tapyldy. Onda diňe Ester kitaby ýokdy. Häzir bu golýazmalaryň hemmesi b.e. öň 70-nji ýyllarda ýazylan asyl nusgadaky manuskript hasaplanylýar. Olaryň köpüsi bolsa, ýüz ýyl irki wagta degişlidir. Bizde Köne Ähtde sanalyp geçilýän kitaplaryň hem çeşmesi bardyr. Meselem, iudeýleri we olaryň ynançlaryny grekleriň hem-de rimlileriň önünde goran Iosif Flawiýanyň şaýatlygy.

Muhammediň doglan wagtyňa çenli Köne Ähtiň grek, latyn we siriýa diline terjime edilen köp görnüşleri bardy. Bu terjimelerde Köne Äht şu günki bolşy ýaly kitaplardan ybaratdy. Biz Muhammet dogulmazyndan öň ermeni, gruzin, efiop, nubiý we beýleki dillerde terjimeleriň bolandygyny bilýäris.

TÄZE ÄHT

Täze Äht barada aýdylanda, bu ýerde şaýatnamalar has köpdür. Şu günki gün 4,5 müňe golaý manuskript (doly we bölekleýin) dar. Olardan has doly we giňden bellileri Sinaý, Watikan, Aleksandriý kodeksleridir. Olar b.e. 300–450 ýyllarda ýazylypdyr.

Häzirki wagtda Täze Ähtiň grek golýazmalarynyň 192-si öwrenmek üçin elýeterlidir we olar Muhammediň doglan wagtyndan öňki döwre degişlidir, şeýle-de 5 grek kitaby Hudaýa gulluk edilen döwürde peýdalanylypdyr hem-de Ýazgylardan bölekleri özlerinde saklaýarlar.

Biz üçin grekçe Täze Ähtiň 30 terjimesi elýeterlidir. Olar Muhammediň dogulmagyndan öňki döwre degişlidir.

Bir tarapynda Ýohannanyň Hoş Habarynyň 18:31–33, beýleki tarapynda Yohanna 18:37–38 ýazylan gadymy papirus fragmenti b.e. 125-nji ýylyna degişlidir. Häzirki wagtda bu fragment Angliýanyň Mançester şäherindäki Jon Raylend kitaphanasynda saklanylýar.

Öli deňzinden tapylan golyazmalardaky iki grek fragmentiniň Markusyň Hoş Habarynyň we Timoteosa birinji hatyň bölegi bolmagy mümkindir. Bu fragmentleriň ikisi-de b.e. 70-nji ýyllaryna degişlidir.

Bizde şeýle-de irki mesihi ýygnaçynyň (b.e. 68–150 ý.ý) atalarynyň Mukaddes Kitap hakyndaky ýazan işlerinde ulanan Mukaddes Ýazgylarynyň şaýatlygy-da bardyr. Bu ulanylan bölekler arkaly Täze Ähti doly diýen ýaly dikeltmek mümkindir. Bu manuskriptler Täze Ähtiň dürli wariantlaryny özlerinde jemleýärler. Ýene bir belläp geçilmeli zat, yslandan tapawutlylykda ol wariantlar ýok edilmändir. Olar saklanylypdyr, tertiplenilipdir, öwrenilipdir we dogry bahalandyrylypdyr. Bu wariantlaryň hiç biri hem mesihi ynamynyň esasy we ikinji derejeli doktrinalaryna täsir etmeýär.

Köne Äht wagtynda iudeýler Mukaddes Ýazgylara çuňňur hormat bilen çemeleşipdirler. Muňa häzirki wagtdaky musulmanlaryň Gurhana çemeleşişleri ýaly diýmek mümkindir. Şu sebäpden hem olar iň kiçijik bölejigiňde zaýlanmagyna, ýyrtylmagyna, ýa-da hapa hökmünde zyňylmagyna ýol bermändirler. Könelen manuskriptiň tekstleri ýatdan öwrenilipdir nusgasy alnypdyr soň bolsa, asyl nusga mümkin bolan hormat bilen ýok edilipdir.

Bizde häzirki döwürde köp dürli gadymy kitaplaryň asyl nusgalary ýokdur. Mysal üçin Gurhany alyp göreliň. Bize onuň ilkinji golyazmaları näbellidir. Dürli wariantly nusgalaryň örän köp bolanlygy sebäpli Muhammediň üçünji mirasdüşeri Osman musulman alymlaryny ýygnaç, olaryň önünde hemme görnüşlerini ýygnamak we Gurhanyň resmi görnüşini düzmek meselesini goýýar. Haçan-da öňde goýlan maksat amala aşanda, ol hemme ilkinji

çeşmeleri ýakmagy buýurdy.¹⁹ Bu Gurhanyň öz güýjüni ýitirendigini bütinleý aňlatmaýar. Emma olaryň asyl manuskripti ýitirlendir diýip Gurhany kabul edip, Mukaddes Kitaby inkär etmek manysyzdyr.

TEKSTIŇ TAKYKLYGY

Biziň hemmämiz taryhçy ýa-da arheolog dälidir, şeýle-de bolsa Mukaddes Kitapdaky taryhlaryň hakykata laýyklygy barada örän aňsat usul bilen netije çykaryp bileris, munuň üçin Mukaddes Kitaby okamak ýetirlikdir. Meselem, Isanyň taryhyny okap görüň we özüňizden bu hakykatmy diýip sorap görüň. Geliň, körüň gözüniň açylyş taryhyna seredeliň. Biz muny Isanyň durmuşy hakyndaky dört kitabyň üçüsinden Mattanyň 20:29–34, Markusyň 10:46–52, Lukanyň 18:35–43 Hoş Habarlaryndan taparys. Kör dilegçilik edýärdi. Bu ýagdaý käbir garyp ýurtlarda häzir hem syrkawlygy ýa-da maýyplygy sebäpli öz-özünü üpjün edip we dolandyryp bilmeýän adamlaryň durmuşynda dowam edýär. Isanyň şagirtleri köre hoşniýetli seretmeýärdiler, olar oňa ýöne sem bolmagy buýurdylar. Olaryň tersine Isanyň oňa ýüregi awady we onuň gözüni açdy. Siz bu taryhy okaň, şonda siz bu adamyň Isa bolan ynamynyň onuň durmuşyny üýtgedendigini we şatlykdan doldurandygyny görersiňiz.

BIZE TÖWRAT WE INJIL GEREKMIKÄ?

Adatça musulmanlar Gurhanyň düzüminde bar diýip, irki Ýazgylaryň gerek daldigini aýdýar. Emma Gurhanyň hiç ýerinde oňa Töwrat we Injiliň goşulandygy aýdylmaýar. Hakykatda bolsa, Gurhan öňki ýaşap geçen nesilleriň kitaplaryny öwrenip kabul etmegi ündeýär (Süre 26:196). Soňra bolsa, Gurhan araplara Töwratyň we Injiliň ilkinji kitaplaryň ýazylan diline düşünmeýändikleri bilen öz günälerini ýuwup bilmezligi üçin berlendir diýlip tassyklanylýar, (Süre 6:157,158).

¹⁹ Sahih Bukhari, *Sahih Bukhari*, Vol.6, p.479.

Mundan başga-da, Muhammet Gurhanyň abraýyny ýokary götermek üçin, ony Töwrat we Injil bilen deň hatarda goýupdyr: «Alladan bu ikisinden başga dogry bir kitap getiriň, men oňa uýyan» (Süre 28:49).

Yslam musulmanyň gadymy pygamberleriň kitaplaryna ynanmagyny talap edýär. Yslamyň bu talaby, (köne ýazgylary) aradan aýyrmak ideýany doly Gurhanyň taglymatyna gapma-garşy edýär. Çünki Gurhan musulmana: «Eý Ybraýymyň milletine eýeren adamlar... biz Belent Alla iman getirdik we bize inderilen kitaplara we Ybraýyma, Ysmaýyla, Yshaga, Ýakuba we tirelere inderilen kitaplara we Musa we Isa berlen we pygamberlere olaryň Rebbi tarapyndan berlen kitaplara iman getirdik. Biz olaryň arasynda parh goýmaýarys diýip aýdyň» (Süre 2:136) diýýär.

Häzirki wagtda hatda häzirki zaman kitap çap ediş usullarynda çap edilen materiallarda-da köp gödek ýalňyşlyklara duşmak mümkindir. Şonuň üçin-de Mukaddes Kitapda dürli hili okalyşyň nähili ýüze çykandygyny göz önüne getirmek kyn däl. Hemme manuskriptler el bilen gaýtadan döredilendir, ujypsyzja ýalňyşlara ýol bermezlik üçin elin şeýle bir kämilleşen bolmagy we gözüň şeýle ýitgir bolmagy mümkin däl. Häzirki terjimeleriň köpüsünde şeýle dürli okalyşlar goşmaça bellikde görkezilýär. Esasy möhüm fakt, şeýle dürli okalyşlaryň sanynyň azlygydyr we olaryň Täze Ähti öwrenmäge päsgel bermeýändigidir.

Adatça çekişmelerde musulmanlar iki sany gysga bölegiň asyl nusgalygy hakyndaky meseläni gozgaýarlar. Olar Markusyň soňky on iki aýadydyr we Ýohannanyň Hoş Habarlarynyň — 8:1–11-nji aýatlardyr. Sebäbi käbir gadymy golýazmalarda bu fragmentler galdyrylypdyr.

Bu iki bölek Mukaddes Kitabyň 1200 sahypasynyň bary-ýogy ýarym sahypasyny tutýar. Olarda Täze Ähtiň başga ýerlerinde bolmadyk haýsydyr bir doktrinalar beýan edilmeyär. Olar Täze Ähtiň hemme teksti bilen baglanyşýarlar. Eger olar Mukaddes Kitabyň tekstiniň ynamdar dældiginiň subutnamasy hökmünde kabul

ediljek bolsa, onda şonuň ýaly çemeleşme Gurhan we iberilen ýada Hudaý ruhly diýlip hasaplanylýan şol wagtyň beýleki kitaplary babatda hem şeýle etmek gerek.

MUKADDES KITABYŇ HAKYKYLYGY (2)

ARHEOLOGIK TAPYNDYLAR

Arheologiýa — bu geçmişden saklanyp galan maddy ýadygärlikler arkaly gadymy halklaryň ýaşaýşyny we medeniýetini öwrenýän ylymdyr. Arheologlar gazylanda tapylan gap-çanaklar, zähmet gurallary ýaly zatlaryň üsti bilen gadymy şäherleriň maddy ýadygärliklerini öwrenýär. Olar öz ellerine düşýän daşa, toýuna ýa-da başga materiallara ýazylan ýazuw ýadygärliklerini okamaga çalyşýarlar. Arheologlar Mukaddes Kitapda agzalyp geçilýän ýerlerde-de uzak wagtlap işleýärler. Netijede, olar hemişe haýran galdyryjy zatlary tapýarlar.

MUSANYŇ DÖWRÜNE ÇENLI ÝAZUW

Mukaddes Kitabyň tankytçylary bir wagtda, onda beýan edilen zatlaryň köpüsi hakykatda bolmadyk wakalar diýdiler. Häzirki wagtda arheologik açyşlar Mukaddes Kitapda ýatlanylýp geçilen wakalaryň onda beýan edilişi ýaly bolup geçendigini görkezdi. Meselem, köp wagtlap Musanyň döwründe ýazuw bolmandyr diýlip pikir edildi, ýöne arheologik tapyndylar bu pikiriň ýalňyşdygyny görkezdi.

PONTIÝ PILATUS

Ýakyn wagtlara çenli biz Täze Ähtdäki bu Rim hökümdary hakynda Iosif Flawıýanyň we Tasitiň eserlerinden bilýärdik. 1961-nji ýylda Sezariýada (Iýerusalimden 65 millikde) Pilatusyň we Tiberiýanyň²⁰ imperatorynyň ady ýazylan daş plita tapyldy.

ISANYŇ DOGULMAGYNA ÇENLI BOLAN DÄPLER

Arheologik tapyndylar b.e. öňki iki müň ýylyň dowamynda ýaşan adamlaryň däpleriniň we adatlarynyň Mukaddes Kitabyň Ybraýym²¹ hakynda beýan edilenleri bilen laýyk gelýändigini görkezýär. Töwratda Ýusubyň Müsür patyşasynyň köşgündäki durmuşy hakyndaky gürrüňler diýseň dogry terminler we däpler bilen beýan edilýär. Şeýle däp-dessurlar hakykatdan hem Müsür patyşasynyň köşgünde b.e. çenli 1800 ýyl öň ýerine ýetirilipdir.²²

TIR

Ezekiýel takmynan b.e. çenli 592–580-nji ýyllarda Tiriň²³ weýran boljakdygyny öňünden aýdypdyr. Bu Wawilonda Nebukadnesaryň patyşalyk eden döwründe bolupdyr. Soňra Beýik Aleksandr weýran bolan şäheriň daşlaryny ada bilen şäheri birleşdirýän bent gurmak üçin peýdalanyndyr. Pygamberlikde aýdylşyna görä, şol şäheriň duran ýerinde balykçylar öz torlaryny taşlarlar.²⁴ Häzirki Tir öňki gadymy şäheriň ýerinde gurulmady. Iň bärkisi häzir hem şol

²⁰ Luka 3:1; Mat. 27:2; Markus 15:1–5; Luka 23:1; Ýh.18:28–29

²¹ Gelip.çyk. 12–25 (Töwrat)

²² Gelip.çyk.. 39–41 (Töwrat)

²³ Ezekiýel 26:3–21

²⁴ Ezekiýel 26:5,14

pygamberlikden 2500 müň ýyl geçen hem bolsa, balykçylar öz torlaryny şol daşly kenarda taşlaýarlar.

NINEWÄNIŇ WEÝRAN EDILMEGI

Nahum pygamber takmynan b.e. çenli 640-njy ýylda Ninewäniň weýran boljakdygyny we boşajakdygyny aýdypdy. Ol Assiriýa imperiýasynyň paýtagtynyň saklap bolmajak akyma duçar boljagyna pygamberlik edipdi.²⁵ Ol şeýle-de weýrançylygyň doly boljakdygyny aýdypdy.²⁶ Takmynan b.e. çenli 612-nji ýylda duşman Ninewiýany boýun egdirdi, şäher doly weýran boldy we onuň galyndylary 2400 ýyl geçenden soň, diňe XIX asyrdaky tapyldy.

Ýene köp mysallary getirmek mümkin, ýöne Mukaddes Kitabyň hakykylygyny doly görkezmek üçin ýokarky aýdylanlar ýeterlikdir. Biz ony ynam bilen okap bileris.

PYGAMBERLIKLER AMALA AŞDY

Mukaddes Kitabyň terminologiýasy boýunça pygamberlik — bu Hudaýyň ylhamy bolup geçmiş, häzirki döwür, geljek baradadyr. Pygamberlik adaty adamzadyň öňden görüjilik ukybyny ösdürýär, olar takyk zatlary gaty köp aýdýarlar. Pygamberligiň ýerine ýetmegi pygamberleri Hudaýyň ruhlandyryandygyny tassyklaýar.

Mukaddes Kitapda pygamberlik köp. Olaryň köpüsi eýýäm ýerine ýetdi, köpüsi entek ýerine ýetmeginiň önüsrasynda dur. Ine, diňe bir mysal:

Köne Ähtiň pygamberlik kitaby bolan Işaya pygamberiň kitaby Isanyň dogulmazyndan ýüzlerçe ýyl öň ýazylypdyr. Haçanda biz ony okanymyzda Isanyň bu kitabyň sahypalarynda edil diri ýaly bolmagy bizi örän geň galdyryr. 53-nji babýň başynda (1-3 aýat)

²⁵ Nahum 2:6

²⁶ Nahum 3:15

Isadan nähili ýüz öwürlendigi hakynda aýdylýar, indiki aýatlarda bolsa adamlaryň Oňa düşünmeýişleri we öldürişleri görkezilýär (7-9 aýat). Hudaý bolsa ony hemme beýikliklerden ýokary görterdi (10-12 aýat).

MUKADDES KITABA GIRMEÝÄN PYGAMBERLER

Häzirki wagtda-da geljegi öňünden aýtmaga ukybym bar diýýän adamlar bar, ýöne olaryň öňünden aýdýan zatlaryna üns berip serediň. Olar köplenç şeýle bir bulaşyk we näbelli, olardan asla many almak kyn. Başga öňünden aýtmalaryň dogry bolmagy-da mümkindir, ýöne olary hakyky pygamberlik hasaplamak mümkinmi!? Mukaddes Kitabyň pygamberligi — bu düýbünden başgadyr. Eger Mukaddes Kitap nämäniň boljakdygyny aýtsa, ol hökman bolar. Mukaddes Kitapdaky pygamberlikleriň köpüsi ony öňünden aýdanyň ölüminden ýüzlerçe ýyl soňra bolmaly zatlary hakynda aýdylanlary-da bar. Amala aşan pygamberlikler Mukaddes Kitabyň Hudaýyň kitabydygynyň ýalana çykaryp bolmajak şaýatlygydyr, çünki diňe Hudaý geljegi aýan edip biler.

ÜYTGEMEÝÄN SÖZ

Biziň köp musulman dostlarymyz Töwradyň, Zeburyň Injiliň we pygamberleriň kitaplarynyň Hudaý tarapyndan iberilendigini ykrar edýärler. Ýöne käbirleri Mukaddes Kitaba girýän hemme kitaplar şol sanda Injili hem häzirki wagtda güýjüni ýitiren — «mansuh»²⁷ hasaplaýarlar. Olar Muhammede iberilen Gurhanyň hemme kitaplaryň şol sanda Injiliňem ýerini tutýandygyny, Ahyrýet gününe çenli Gurhanyň hiç zat bilen ýeriniň çalşylmajakdygyny aýdýarlar. Gurhanyň hiç bir aýadynyň bu goraýşy tassyklamaýanlygy wajyp bilmeli zatdyr.

Eýsem Mukaddes Kitap Kanunyň ýa-da Töwratyň Zebura çalşylýandygyny tassyklaýarmy? Tersine, Dawut: «Rebbiň buýruklary gönüdir, olar ýüregi şatlandyrýar. Rebbiň tabşyryklary durudur, olar gözleri nurlandyrýandyr»²⁸ diýip, Zebur şeýle görnüşde Töwraty anyk tassyklaýar.

Eýsem, Isa Özünden öňki ylhamlary ýyrtrmagy makulladymy? Biz Onuň sözlerini okaýarys: «Meni Mukaddes Kanuny ýa pygamberleriň ýazgylaryny bozmaga gelendir öýtmäň. Men bozmaga däl-de, olary berjaý etmäge geldim».²⁹

²⁷ Tefsir Baýdawi, Gurhan 9:29. Tafsir Baidawi, on Qur'an 9:29

²⁸ Zeb. 18:8

²⁹ Matta 5:17

Injiliň ýyrtylmany mümkinmi? Isa: «Gök hem Ýer öter, ýöne Meniň sözlerim asla ötmez»³⁰ diýýär. Täze Äht: «Çünki bütün adamzat ot ýaly we ynsanyň bütün şöhraty otuň güli ýalydyr. Ot gurar, güli hem döküler. Emma Rebbiň sözi ebedi galar»³¹ diýip aýdyň ýatladýar.

Şeýlelikde, Hudaýdan ruhlanan bir kitap beýlekisiniň ýerini çalyşmaýar. Her bir soňdaky kitap önündäkä daýanýar, ony çuňlaşdyrýar we Hudaýyň erkini has anyklaşdyrýar.

GURHANYŇ ŞAÝATLYGY

Gurhanda Mukaddes Kitaby onuň inkär edýändigine görkezme ýok. «Nasaha» (inkär etmek, ýok etmek) sözi diňe iki ýerde ulanylyp, olar Mukaddes Kitaba däl-de, Gurhanyň özüniň käbir aýatlaryna degişlidir.³² Biz Gurhanda öňki Ýazgylaryň, ýagny Mukaddes Kitabyň abraýyny goldaýan we iudeýlere hem-de mesihilere Mukaddes Kitapdaky aýdylanlary berk tutmagy³³ öwredýän aýatlara gabat gelyäris.

Gurhanyň Mukaddes Kitapdan okaýanlarymyzy berk tutmagy buýurmagy örän oňatdyr! Isanyň sözleri hiç haçan geçip gitmez. Isa adamzada hakykat getirdi, adamzat öňküligine galdy, şonuň üçin hem Onuň hakykaty şu günler hem täsirlidir.

HAÝWANLARY GURBAN ETMEK

Bizden «Näme üçin mesihiler Hudaýa gurban bermeyärler, Sabat gününü berjaý etmeyärler, çagalaryny sünnetlemeyärler? Bu Hudaýyň Töwratdaky talaby ahryryn» diýip soramaklary mümkindir.

³⁰ Matta 24:35

³¹ 1 Pet. 1:24–25

³² Gurhan 2:106; 22:51; 16:101

³³ Gurhan 5:44–48

Köne Ähtde aýdylyşyna görä, Adam bilen How ene günä edip, Hudaýyň öýünden kowulanda, Ol olara Hudaý tarapyndan kabul edilmek islän wagtlary her gezek gurbanlyk getirmegini buýurdy. Biziň görşümüz ýaly, Ybraýym, Musa, Dawut we başgalar şeýle gurbanlary etdiler. Bu wada edilen Halasgäriň, ýagny Isanyň getirjek ýeke-täk beýik gurbanynyň geljekdäki obrazydyr. Onuň gelmegi Mukaddes Kitabyň pygamberlik kitaplarynyň köpüsünde öňünden aýdylypdy. Biz muňa indiki bapda serederis.

Dawudyň mezmurlarynyň birinde: «...ähli ýkylýan sowgatlary, günä üçin hödürlenýän gurbanlary Sen halamadyň... ine, barýaryn... Seniň islegiňi berjaý etjek».³⁴ Biz Täze Ähtde Isanyň bu pygamberligi ýerine ýetirşini, biz üçin Özünü pida edişini görýäris.³⁵

Berginiň hasabyna töleg tölemek diňe hemme hasap tölenilýänçä zerurdyr. Edil şunuň ýaly gurban etmek hem Isanyň gurbanlygyna çenli zerurdy. Ol bizi Hudaýa eltmek üçin, hemmämize derek bir gezekde ejir çekdi.³⁶ Şeýlelikde, biz haçanda Isa ynananymyzda Hudaý bu ynamyň bizi, Onuň adyna alkyşdan, gowy işlerden doly durmuşa eltmegine garaşýar. Diňe şeýle gurbanlary Hudaý halaýandyр.³⁷

SABAT GÜNI WE KANUNDA BELLENILEN BEÝLEKI DÄPLER

Sabat günü, Hudaýyň asmany we Ýeri alty günüň dowamynda ýaradandygyny we ýedinji gün bolsa dynç alandygyny adamyň ýatlamagy üçin oňa dynç alyş günü hökmünde kesgittlenilendir. Isa ynanan mesihi täze ýaradylyşdyr we indi ol şol güne munuň şeýle bolanlygyna minnetdarlyk bildirip hormat goýmalydyр.

³⁴ Zeb. 39:7–9

³⁵ Ýewr. 10:6–10

³⁶ 1 Pet. 3:18

³⁷ Ýewr. 13:15–16

Bu hepdäniň birinji güni bolup, şol gün Isa direldi. Şonuň üçin-de şol gün mesihiler dynç alýarlar we şatlanýarlar, Hudaýy alkyşlamak we şöhratlandyrmak üçin bir ýere ýygnaýarlar.

Sünnet Hudaý bilen Ybraýymyň baglaşan ähtiniň nyşany bolupdy. Musa sünnetiň ruhy manysyny şeýle düşündirýär: «Sen Reb Hudaýyňyň bütin ýüregiň we bütin janyň bilen söýmegiň we ýaşamagyň üçin Hudaý seniň ýüregiňi we seniň nesilleriňiň ýüregini sünnetleýär».³⁸ Birnäçe ýüz ýyldan soň Hudaý Ýermeyä pygamberiň üsti bilen şeýle diýýär: «Ine, ol günler geler... haçanda Men Ysraýyl maşgalalary bilen täze äht baglaşanymda ol Meniň olaryň atalary bilen baglanyşan ähtim ýaly bolmaz. Ýöne, ine, Meniň baglaşýan ähtim... Men kanunymy olaryň içine salaryn we ony olaryň ýüregine ýazaryn».³⁹ Bu täze äht Täze Ähtde-de ýazylandyr. Bu ýüregiň sünnetlenmesini her bir hakyky mesihçi başdan geçirýär.

Sežde etmegiň daşky görnüşleriniň üýtgemegi mümkindir, emma ozalkysy ýaly diňe Hudaý sežde edilmäge mynasypdyr. Bir pygamberiň ölmegi, onuň ýerine başga pygamberiň gelmegi mümkindir, ýöne Hudaýyň sözi ýatyrylmaýar. Biz Hudaýyň hakykatynyň adamzada birbada iberilmändigini görýäris. Bu hakynda Mukaddes Kitap şeýle diýýär: «Hudaý gadym zamanlarda pygamberler arkaly ençeme gezek dürli ýollar bilen atalarymyz bilen gepleşipdir. Ol soňky wagtlarda hem bar zadyň mirasçysy edip belläni we Ol arkaly älemi ýaradan Oglunda biziň bilen gepleşdi».⁴⁰ Isa adamlara Hudaýyň bu ýüzlenmesini bir gezekde we hemişelik amala aşyrmaga geldi. Hudaýyň bu iberenini ýatyrmak mümkin däl, ol bakydyr.

Geliň, Isanyň bize öwredýän baky hakykatlarynyň käbirine seredip geçeliň. Öz Injiliňizi açyň-da, «Mattanyň Hoş Habarynda» Isanyň durmuşynyň ilkinji beýanyňy tapyň. Bäşinji babyň birinji

³⁸ Kanun Taglymaty 30:6

³⁹ Ýerm 31:31–33

⁴⁰ Ýewr. 1:1–2

ayadyny okap başlaýarys. Bu aýatlar bize hakyky bagta we ak pata tarap ýoly görkezýär. Şonuň üçin-de olar «bagtlylyk parzlary» diýip atlandyrylýar.

Isa gökleriň ulumsylara we gopbamlara däl-de, öz ruhy garyplygyny we Hudaýyň ýolbaşçylygyna mätäçdigini boýun alýan adamlara garaşandygyny öwredýär (3 aýat). Hudaý Öz elini öz bilimi we dindarlygy bilen magtanýanlara däl-de, öz kämil dældigine gynanýanlara we öz ýetmezçiliklerine göz ýaş dökyänlere uzadýar, (4 aýat). Ulumsylar we öwünjeňler däl-de, kiçi göwnünliler hem-de mylaýymlar Hudaýyň merhemetini miras alarlar, (5 aýat). Isa mähirli ýüregiň Hudaýdan mähir aljakdygyny aýdýar, (7 aýat). Eger adamyň ýüregi arassa bolsa, ol Hudaýy görer. Arassalyk adamyň ýüreginden çykýar (8 aýat).

Biz özümizi Hudaýyň gaharly, ýigrençli we zalym çagalary hökmünde däl-de, özümüz bilen, daş-töweregimiz bilen we Hudaý bilen parahatçylykda ýaşamaga çalyşýan çagalary hökmünde tanadýarys. Mundan başga-da Injilde ajaýyp hakykatlaryň bardygy gürrüňsizdir. Bu onuň bakydygyny görkezýär, şoňa görä-de baky hakykaty açýar.

ISA BARADAKY PYGAMBERLIKLER

Hudaý hemişe iň başyndan soňunyň nähili boljakdygyny bilýär. Kāwagt ol pygamberleriň üsti bilen geljekde nämäniň boljakdygyny habar berýär. Has ajaýyp Mukaddes Kitap pygamberlikleri Isa hakynda aýdýarlar. Meselem, biziň eýýäm birnäçe gezek salgylan, Işaya pygamberiň kitabynyň 53-nji babyny ýatlaň. Bu pygamberlik Isanyň hakykatdan-da Mesihdigini görkezýär, sebäbi Ol olary berjaý etdi.

Isanyň dogulmagyna çenli uzak wagtlap iudeýler Ýazgylarda Mesih hakynda köp pygamberligiň bardygyny bilipdirler. Haçanda Isa gelende Ol olara: «Siz Mukaddes Ýazgylary agtaryşdyrýarsyňyz, çünki ebedi ýaşaýş şondadyr öýdýärsiňiz. Olar bolsa, Men hakda güwälik edýärler»⁴¹ diýdi.

Eger siz Mattanyň Hoş Habaryny okasaňyz, pygamberligiň berjaý bolmagyna degişli iň bolmanda 21 salgylanma taparsyňyz. Tutuş Täze Äht Isanyň Köne Ähtiň bu pygamberligini berjaý edendigini anyk görkezýär. Geliň, olaryň käbirine seredip geçeliň.

⁴¹ Ýoh 5:39

ISA GYZDAN DOGLAR

Halasgär dogulmazyndan köp ýyl öň Hudaý Işaya pygamberiň üsti bilen: «Munuň üçin Rebbiň Özi size bir alamat berer, ine, bir gyz göwreli bolar we bir ogul dograr we onuň adyna Immanuwel dakarlar»⁴² diýdi. Biz bu pygamberligiň berjaý bolandygyny görýäris. Haçanda perişde Merýemiň ýanyna gelende, onuň Ogul dogurjakdygyny aýtdy. Bularyň bary Hudaýyň wadasyny amala aşyrmak üçin bolup geçdi.⁴³

ISA BEÝTULLAHAMDA DOGLAR

Mika pygamberiň üsti bilen Hudaý Isanyň Beýtullahamda dogulmalydygyny öňünden aýtdy.⁴⁴ Bu pygamberlik hatda Irod patyşa we onuň maslahatçysyna-da oňat mälimdi. Taze Äht Isanyň hakykatdan hem Ýahudadaky Beýtullahamda dogulandygyny aýdýar.⁴⁵

ISA GUDRATLAR GÖRKEZER

Hudaý Işaya pygamber arkaly: «...ine, siziň Hudaýyňyz... Ol geler... Şonda körleriň gözleri açylar, kerleriň gulaklary açylar. Şonda agsak adam sugun ýaly bökjeklär, lalyň dili aýdym aýdar».⁴⁶ Mattanyň Hoş Habary bu pygamberligi tassyklaýar: «Isa şäher-şäher, oba-oba aýlanyp, olaryň sinagogalarynda ders bererdi. Patyşalygyň Hoş Habaryny wagyz edip, her syrkawlygy, her hassalygy bejererdi».⁴⁷

⁴² Işaya 7:14

⁴³ Matta 1:18, 22–23

⁴⁴ Mika 5:2

⁴⁵ Matta 2:1; Luka 2:4–7; Ýoh 7:42

⁴⁶ Işaya 35:4–6

⁴⁷ Matta 9:35; Matta 11:4–6

ISA HAÇA ÇÜÝLENER

Haça çüýlenmek ýöne bir aýylganç ýalňyslyk ýa-da tötänlik däl. Isanyň Özi Öz janyny pida etdi. Näme üçin? Sebäbi Hudaý adamzady Özüne getirmek isledi. Isa hakynda: «Öz janyny ölüme berdi we günäkär saýyldy, Öz üstüne köpleriň günäsini aldy, günäkärleriň tarapdary boldy»⁴⁸ diýlip öňünden aýdylyar. Ol haça çüýlenende rimliler Onuň bilen bile iki garakçyny hem haça çüýlediler, biri Onuň sag tarapynda, biri-de sol tarapyndady.⁴⁹

ISANYŇ BÖWRI DILINER

«...Oňa, böwrüni dilen adamyna seredýärler».⁵⁰ Bu sözler hem haçanda esger Isanyň böwrüni dilende berjaý boldy.⁵¹

BAŞGA PYGAMBERLIKLERIŇ KÖPLÜGI

Biziň bu ýerde sanap geçenlerimizden başga-da Isa hakyndaky hakykata öwrülen pygamberlikler örän köpdür. Isa dosty dönüklük eder diýlip öňünden aýdylypdy, bu edil şeýle-de boldy.⁵² Mundan başga-da Ýudasyň öz dönükligi üçin otuz kümüş teňňe aljaklygy we ol pullary Hudaýyň öýüne zyňjakdygy öňünden aýdylypdy. Bu pullaryň küýzegäriň ýerini satyn almaga harçlanjakdygy hem öňünden aýdyldy.⁵³ Ilkibada Ýudas dogry edýändirin öýdüp ynandy, ýöne öz hereketiniň netijesini görüp ol ýürekden gynandy.⁵⁴

⁴⁸ Işaya 53:12

⁴⁹ Matta 27:38

⁵⁰ Zek. 12:10

⁵¹ Ýoh. 19:34

⁵² Zeb. 40:10; Ýoh 13:18; Matta 10:4

⁵³ Zek. 11:12

⁵⁴ Matta 26:15; Matta 27:5, 7

Bularyň baryndan Mukaddes Kitabyň ýöne bir kitaplaryň ýygýndysy dälidi gelip çykýar. Mukaddes Kitabyň içinden bir tema — Hudaýyň adamlara gatnaşygy we adamlaryň Hudaýa jogaby geçýär. Aýratyn hem bu Isa bilen bolan wakada görüňýär. Biziň Ol hakyndaky seredip geçen pygamberliklerimiz geljek Mesihiň ýoluny görkeziji bolup hyzmat edýär. Haçanda Isa gelende, bu görkezijileriň hakyky bolandygyny tassyklady.⁵⁵

Ýöne bu görkezijileri nädogry hem düşündirmek mümkindi. Isa Özünüň döwründe ýahudylaryň bu pygamberlige nädogry düşündigini bildi. Olar Galileýanyň demirgazyk weläýatyndan bolan pesgöwün, parahat wagyzça däl-de, edermen serkerdä ýa-da döwlet işgärine garaşypdylar.

SIZ NÄHILI PIKIR EDÝÄRSIŇIZ?

Käbirleriniň Köne Äht pygamberlikleriniň şeýle takyklygyna ynandyrylmagy üçin Täze Ähtden soň ýazylypdyr diýmegi mümkin. Ýöne bu düýbünden mümkin däl. Ýahudylar öz Mukaddes Ýazgylaryny b.e. çenli IV asyrdan bäri berk saklapdyrlar. Olar hiç haçan öz Mukaddes kitaplarynyň ýoýulmagyna ýol bermezdiler, sebäbi şeýle edilse, bu olaryň döp-dessurynyň we ynamynyň esasyny ýumurardy.

Hakykatda bolsa, Köne Äht Isa dogulmazyndan öň eýýäm giňden ýaýrandy, hatda grek dilinde terjime edildi. Grekçe terjime b.e. öňki II asyrdan hem bolupdyr. Bu terjimäniň göçürmelerini, Septuagintleri, şu günler hem muzeýlerde görmek bolýar. Şeýle ýagdaýlarda Köne Ähtiň tekstone nähilidir bir üýtgetmeler girizmek mümkin bolmazdy. Ýakynda şol pygamberlikleri öz içine alýan, Köne Ähtiň mesihilikden öňki göçürmeleri tapyldy. Bu dördünji bapda agzalyp geçilen Öli deňzinden tapylan düýrümlemdir. Mukaddes Kitaby okan islendik adam onuň hakykatdygyna göz ýetirer.

⁵⁵ Awgustin V asyryň mesihi işgäri, bir gezek «Täze Köne gizlenilen, Köne bolsa Tazede açylýar» diýipdir.

ISA MESIH

Isa adatdan daşary kämil şahsyýetdir. Biz Mukaddes Kitabyň tutuşlygyna Isa hakynda ýazylandygyny görýäris. Ol Gelip çykyş Kitapdan, Onuň geljeginiň wadasyndan başlap, tä Onuň ikinji gezek gelmeginiň önünden aýdylmagy, ýagny Aýanlyk (Ylham) kitabyna çenli hemme Ýazgylaryň içinden eriş-argaç bolup geçýär.⁵⁶ Musulmanlar eýýäm Gurhan arkaly Isanyň dogulşyny we Onuň Injilde Hudaýyň Patyşalygyny wagyz edendigini bilýärler.⁵⁷ Olaryň arasynda Ol Hudaýyň Sözi we Onuň Ruhy hökmünde bellidir. Gurhanda Isa hakynda ýatlananda, adatça Oňa ýerdäki doglan adyny — Ibn Merýem ýa-da Al-Mesih-u-Isa Ibn Merýem — Merýemiň ogly Isa Mesih adyny berýärler. Edil Mukaddes Kitapdaky ýaly Gurhan hem Ony Hudaýyň Ýeriň adamlaryna pata bermeginiň alamaty hökmünde iberendigine şaýatlyk edýär. (Imran süresi we Merýem süresi). Hudaý Ony halka Öz rehimdarlygynyň subutnamasynyň alamaty hökmünde iberipdir. Gurhan Isanyň rahmat (rehimdarlyk) we aýah (alamat) bolandygyna şaýatlyk edýär. Ýöne onda näme üçin Hudaýyň şeýle hereket edýändigine we Gurhanyň: «Ol Mende ogluň bolmagy mümkin däl. Maňa ýanaşan adam ýok, men ahlak taýdan azgyn bolmadym» diýýän süresiniň

⁵⁶ Gelip.çyk. 3:15; Aýan. (Ylham) 22:20

⁵⁷ Matta 1:18; Gurhan 19:16–35

hakykatdan hem näme aňladýanlygyna düşündiriş berilmeýär. Ol: «Seniň Hudaýyň şeýle diýdi: „Bu Meniň üçin ýeňil. Biz ony adamlar we Biziň rehimdarlygymyzyň alamaty üçin edýäris“. Bu iş amala aşdy» (Süre 19:20–21). Hemme jikme-jikligi Mukaddes Kitapda taparys.

ONUŇ ÝERDE PEÝDA BOLMAGY

Isa hemmeleriň wada berlen Mesihe garaşýan wagtynda doguldy. Iýerusalimde Irod patyşa hökümdarlyk edýärdi. Haçanda ol Ýahudylaryň Patyşasynyň dogulandygy hakynda eşideninde, Beýtullahamda doglan üç ýaşa çenli çagalary öldürmegi buýurýar. Hudaý tarapyndan ýola salnan Ýusup bilen Meryem Isany alyp Müsüre gaçýarlar. Irodyň ölüminden soň olar yzlaryna öwrülip gelyärler we Nasyrada ýerleşýärler. Isa hakyndaky indiki ýatlama Onuň 12 ýaşyndaky wagtyna degişlidir. Ol Iýerusalimdäki ybadathana gelyär we ol ýerde alym ýewreý ruhanylary bilen ruhy zatlar hakynda söhbetdeş bolýar.⁵⁸

ONUŇ WEZIPESI

Isa otuz ýaşyna ýetende öz gullugyna, adamlara Hudaýyň beýik sowgatlaryny wagyz etmäge başlaýar. Ol basym Hudaýyň pygamberi bolan Ýahýa Çokundyryja (Hezreti Ýahýa) duşýar. Ýahýa Isany göreňde, Ony görkezip töweregindäkilere: «Ine, Şu dünýäniň günäsini Öz üstüne alan Hudaýyň Guzusydyr»⁵⁹ diýdi. Ol Isanyň, Ybraýym we onuň ogly hadysasyndaky goýun ýa-da adatça günä üçin gurban edilýän guzy ýaly,⁶⁰ Hudaý tarapyndan taýýarlanan gurban bolmalydygyny göz önünde tutýar.

⁵⁸ Luka 2:41–50

⁵⁹ Ýoh. 1:29

⁶⁰ Gelip.çyk. 22:13; Lew. 6:24–30

ISA MESIH HÖKMÜNDE

«Isa» adynyň özi wajyp bolup, «Hudaý halas eder» diýmekligi aňladýar.⁶¹ Bu at Oňa maşgalasy tarapyndan däl-de, Hudaýyň Özi tarapyndan berlen. Hudaý bizi Isanyň üsti bilen halas etmekçi bolýandygyny görkezýär.

Isa şeýle-de «Mesih» hökmünde bellidir. Bu ýewreýçe «messiýa» sözünüň grekçe ekwiwalentidir. Arapça «El-Mesih» «bellenen» diýmekligi aňladýar. Ýewreý däbine görä, haýsydyr bir aýratyn maksat üçin saýlanan adama ýag çalynypdyr. Ýahudylar öz patyşalaryna we dindarlaryna ýag çalypdylar.

ONUŇ GULLUGYNYŇ MUGALLYMÇYLYK HÄSIÝETI

Isanyň gelen wagtynda ýahudylaryň dini gulluklary geleňsiz we ýüzleý häsiýetdedi. Isa bolsa, Hudaýy adamyň ýüreginiň, onuň gizlin syrларыnyň has gyzyklandyryandygyny öwrederdi.⁶² Isa üçin hemme adam möhümdi. Ol olar bilen yüzbe-yüz ýa-da köpçülikde duşuşdy. Adamlar Onuň beýleki ruhanylar ýaly däldigini duýdular. Onuň şägirtleri tiz wagtdan Onuň ýöne bir mugallym däl-de, eýsem Rebdigine düşündiler. Isa bu babatda olara şeýle diýdi: «Siz Maňa „Mugallym“ we „Reb“ diýip, dogry edýärsiňiz, sebäbi Men şolduryn».⁶³

Ýöne Ol Özüni köplenç «Ynsan Ogly» diýip atlandyryardy. Bu adatdan daşary möhüm pursat. Köne Ähtde bu düşünje düýbünden başga iki manyda ulanylýar. Köne Ähtiň pygamberi Ezeğiýeli Hudaý ynsan ogly diýip atlandyryar.⁶⁴ Kontekstinden görnüşi ýaly, bu onuň adamçylyk esasyyny belläp geçýär. Danyýel pygamberiň kitabynda

⁶¹ Matta 1:21

⁶² Matta 5:21–30

⁶³ Ýoh. 13:13

⁶⁴ Ezeğiýel 3:3

bolsa, bu söz düzümi düybünden başga manyny aňladýar.⁶⁵ Bu ýerde bu sözler bilen ýokary ruhy güýje hatda Hudaýyň tebigatyna eýe bolan adam atlandyrylýar. Isa adamlara özüniň tebigatynyň iki tarapyny hem görkezmek üçin, Özüni şeýle atlandyrdy.

Adamlar Isanyň beýleki dini kanunlary okadýan mugallymlardan nämendir ýene bir zatlar bilen tapawutlanýandygyna düşündiler. Adatça, Ol mugallymlar öz kanunyny pugtalandyrmak üçin, gadymy pygamberleriň abraýyna salgylanýarlar, Isa bolsa özüni başgaça alyp bardy. «Çünki Isa olara öz kanunçylary ýaly däl-de, erk-ygtyýarly biri ýaly bolup ders berýärdi».⁶⁶ Beýleki pygamberler adatça, «Hudaý şeýle diýýär» diýýärdiler, Isa bolsa: «Size aýdýaryn» ýa-da «Size hakyky dogrusyny aýdýaryn» diýýärdi.

Isanyň möhüm taglymatlarynyň biri — Hudaýyň Patyşalygy hakyndaky taglymatdyr, Ol: «Wagt doldy, Hudaýyň Patyşalygy golaýlady. Toba ediň, Hoş Habara ynanyň!» diýýärdi.⁶⁷ Isa Hudaýyň hemme zada gözegçilik edýändigine we hemme adamlar Oňa gelýänçä garaşýandygyna biziň düşünmegimizi isleýärdi. Bu adamyň saýlamakdan mahrum edilendigini aňlatmaýar.⁶⁸

Isanyň taglymaty islendik Oňa ynanan adamyň baky durmuşa eýe bolup biljekdiginden ybaratdyr.

ONUŇ GUDRATLARY

Isa adamlaryň takyk mätäçliklerine jogap edip, gudratlar görkezdi, syrkawlary bejerdi.⁶⁹ Ol münlerçe adamy naharlady.⁷⁰ Ol hatda tolkunlary boýun egdirdi.⁷¹ Isa ysmazy ýöne: «...tur, öz düşegiňi

⁶⁵ Dan. 7:13–14

⁶⁶ Matta 7:28–29

⁶⁷ Markus 1:14–15

⁶⁸ Matta 13:1–23; Ýowel 2:32

⁶⁹ Markus 5:35–42; Luka 17:11–19

⁷⁰ Markus 6:30–46; 8:1–10

⁷¹ Matta 8:23–27; Markus 4:35–39

al-da, öýüne ýöre» diýip bejerende märekäniň içindäki adamlar haýran galyşyp: «Bu gün gudrat gördük»⁷² diýişmekleri geň zat däldir. Onuň yzyna eýerjiler: «Bu nähili adam, ýel-de, köl-de Onuň sözüne gulak asýar!»⁷³ diýip geňirgendiler. Kem-kemden olar Isanyň adaty adam däldigine düşündiler.

ONUŇ TÄSIRI

Ýönekeý adamlar Isa örän mähirli garaýardylar. Dini baştutanlaryň köpüsini bolsa, olaryň pikirçe her hili hapa adamlar bilen Isanyň gatnaşygy gaharlandyrýardy.⁷⁴ Bu halanmaýanlaryň köpüsi özlerinde toba etmek mätäçlik duýup Isanyň yzyna eýerdiler.⁷⁵ Isa hemmeleri Hudaýa bolan mätäçliklerini kanagatlandyrmaga we Onuň bilen ýüzbe-ýüz bolmaga çagyryýardy. Isanyň durmuşynyň arassalygy häzir hem biziň hemmämiz üçin nusgadyr. Ol: «Günä eden diýip siziň haýsyňyz Meni aýyplap bilersiňiz?» diýip duşmanlaryny ýaragsyzlandyryp bilýärdi.⁷⁶ Muňa jogap bermäge isleg bildirenler tapylmady. Hut Isanyň günäsizligi, Onuň önde goýan belent maksadyny amala aşyrtmaga kömek etdi. Biz ol hakynda 18-nji bapda anyk gürrüň ederis.

⁷² Luka 5:26

⁷³ Matta 8:27

⁷⁴ Matta 9:9–13

⁷⁵ Luka 19:1–10

⁷⁶ Ýoh. 8:46

HAÇA ÇÜÝLENMEK

Kimdir birine şeýle adalatly, özygtyýarly we pähimli pygamberiň haçda elhenç ölüme sezewar edilmeginiň düşnüksiz bolmagy mümkindir. Haça çüýlenmek ýaly jeza iň bir jenaýatda belli bolan jenaýatkärlerde ulanylýardy. Bu käbirlerinde güýçli garşylyk döredip, olar hakykaty kabul etmek islemeýärler. Emma Mukaddes Kitap Isanyň diňe bir öwretmek we şypa bermek üçin gelmändigini aýdýar. Onuň esasy maksady Öz janyny haçda pida edip, hemme adamlaryň günäsini geçme gapysyny açmakdan ybaratdy.

Isanyň Öz ölümi hakynda öňünden aýtmagy resullaryň biri bolan Petrusy diýseň lapykeç edýär. Ýöne soňurak Petrus bu ýoly Hudaýyň saýlanydygyna düşünýär. Bularyň baryny Işaya pygamber Isanyň dogulmazyndan birnäçe asyr öňünden aýdypdyr, ol hakynda dördünji babda gürrüň berildi.⁷⁷ Injiliň üçden bir böleginiň Isanyň haçdaky ölümüne we direlmegine bagyşlananlygy hem bu wakanyň näderejede wajypdygyny görkezýän faktdyr.

⁷⁷ Işaya 52:13–53:12

DILDÜWŞÜK

Käbir ýahudylar Isa ynandylar, başgalary bolsa, Oňa garşydylar. Isada öz orunlaryna we häkimliklerine howpy görýän dini baştutanlar has-da duşmançylyklygy bilen tapawutlanýardylar. Şonuň üçin-de her ýylda geçirilýän Pasha baýramçylygynyň öňüsyrasynda olar Isany tussag etdiler we Ony Hudaýa dil ýetirmekde aýypladylar. Soňra Ony Rim häkimiýetiniň eline berdiler, hem-de öňki günäsiniň üstüne Kaýsaryň garşysyna gozgalaný öjükdirmegi hem yüklediler.

ISANYŇ SUD EDILIŞI, ONUŇ ÖLÜMI WE DIRELIŞI

Rim hökümdary Pilat Onuň bigünädigini üç gezek boýun alsada, Isany ölüme höküm edýär.⁷⁸ Ol haça çüýlenilýär, alty sagat haçda asylgy duranyndan soň ölýär. Eger Isa haçda öleninden soň, mazarda galsa, bu Onuň wada berlen Mesihdigini aňlatjak däl. Biz şol günler köp adamlaryň haça çüýlenendigini bilýäris. Emma öleninden we jaýlanylandan üç gün geçensoň Isa direldi.⁷⁹ Kyrk günüň dowamynda köp adamlar Isany diri gördüler, soň bolsa Ol olaryň gözünden gaýyp bolup, asmana göterildi.⁸⁰

ESASY MESELE

Mesihiler «...Mesih Ýazgylara görä, biziň günälerimiz üçin öldi»⁸¹ diýip tassyklaýarlar. Ýöne hut şu tassyklamanyň özi agzalalyk döredýär. Ýahudylar Isanyň Mesihdigini ykrar etmeyärler. Olar Isanyň haçda ölmegi mümkin, ýöne Onuň ölümden direlmegi diýseň batyrgaý pikir diýýärler. Ortodoksal yslam başga tarapdan

⁷⁸ Ýoh. 18:28–19:25

⁷⁹ Matta 27, 28

⁸⁰ Res. işl. 1:1–9

⁸¹ 1 Kor. 15:3–4

daşa gidýär we hatda Isanyň haça çüýlenme faktyny inkär edýär.⁸² Şonuň bilen bir hatarda-da yslam Isanyň Mesihdigini ykrar edýär, Onuň janlylygyna asmana göterilendigini kabul edýär we Onuň ikinji gezek geljekdigini öňünden aýdýar.

Ýslamyň ahmediler sektasynyň pikirine görä, Isa haça çüýlenipdir, ýöne haçdan aýrylanda diri we huşuny ýitiren ýgdaýynda bolup, mazarda özüne gelipdir. Ondan soň Ol hamala Kaşmirde ýaşapdyr we 120 ýaşynda ölüpdir.⁸³ Isanyň hiç bir esassyz beýle görnüşde ölmegine ýol bermek Hudaý tarapyndan adalatsyzlyk we häsiýetsizlik bolardy. Ýöne Isanyň ölümünü diňe bir düşnükli däl-de zerur edýän adatdan daşary möhüm bir sebäp bar.

Hudaý mukaddes, adam günäli. Ikisiniň arasynda uçut bar. Isanyň ölümünüň bu fakta näme dahyly bar? Işaya 53:4 we Täge Ähtiň köp aýatlary Isanyň näme üçin ölendigini düşündirýärler.⁸⁴ Onuň ölümi Onuň Öz günäsi üçin jeza dälde; Ol seniň we meniň günäm üçin öldi. Ol Özüne biziň etmişlerimizi aldy we biziň çekmeli jezalarymyzy çekdi. Biziň hemme erbet işlerimiziň jezasy Oňa ýüklendi.

Çalyşmak haçda amala aşdy. Sizden, menden alan we Isa ýüklenen hemme günäleri, hemme erbetlikleri özüňiz göz önüne getirip görüň. Şu hakynda pikirlenip Işaya 53:4–6-ny okaň we Hudaýdan hakykaty görmäge kömek etmegini ýürekden soraň.

Siz indi Isanyň ölümünüň adamzadyň uly meselelerini çözüändigine düşündiňizmi? Bu Hudaýa ýakynlaşmak we Onuň bilen gatnaşygy dikeltmek meselesidir. Meseleleriň çözgüdi biziň oňa ýakynlaşmaga çalşyp, hemme mümkin bolan dessurlary we islendik hoşniýetli hereketleri ýerine ýetirmegimizde dälde. Ýok! Biziň eden ýagşylyklarymyz sähelçe-de bolsa, eden ýamanlyklarymyzdan Hudaýyň terezisinde agyr gelermikä? Isa bu terezidäki hemme

⁸² Gurhan 4:157–158

⁸³ Mirza Gulam Ahmet «Isa Hindistanda» Mirza Ghulam Ahmad, *Jesus in India* (Rabwah: The Ahmadiyya Foreign Missions, n. d.), pp.59–60.

⁸⁴ Markus 10:45; 2 Kor. 5:21; 1 Pet. 2:21–25; Rim. 3:21–31

ýamanlyklary aýryp zyňýar. Ol biziň hemme eden erbetliklerimizi Öz üstüne alýar. Isa biziň günämiz üçin almaly jezamyzy aldy...⁸⁵

Indi biz Isanyň näme üçin ölmelidigine düşüniپ başlaýarys. Isanyň ölümi adamyň çözüp bilmejek meseleleriniň çözgüdini Hudaýyň öz üstüne alandygyny aňladýar. «Çünki Hudaý dünýäni köp söýýänligi üçin, Özüniň ýekeje Ogluny berdi».⁸⁶ Eger biz haçy inkär etsek, Isany ýalançy edýäris, sebäbi Ol Öz ölümi hakynda öňünden aýdypdy. Isa şondan beýläk şägirtlerine Özüniň Iýerusalime gitmelidigini, ýaşulylar, baş ruhanylar we kanunçylaryň elinden görgi görmelidigini, öldürilip üçünji günü direlmelidigini düşündürmäge başlady.⁸⁷ Ol şeýle-de, köpleriň ugrunda janyňy töleg hökmünde bermek üçin gelendigini aýdýar.⁸⁸

Gurhanda Isanyň haça çüýlenişi hakynda diňe bir ýerde ýatlanylýp geçilýär, ol hem örän bulaşyklydyr.⁸⁹ Ýöne Täze Ähtde Isanyň hakykatdan hem haçda ölenliginiň köp görkezmeleri bar. Isanyň özi: «Diri bolan Mendirin. Men ölüdim, ýöne, ine, ebedilik diridirin»⁹⁰ diýip, bu hakykata şaýatlyk edýär.

Biz pygamberlik Ýazgylaryna laýyklykda, Isanyň ýeke-täk Halasgärdigini görýäris. Injil: «Başga hiç kimde gutulýş ýokdur; biz ol arkaly gutular ýaly, gök astynda ynsanlara berlen gaýry at ýokdur»⁹¹ diýip jar edýär.

ÇALYŞMAK TEORIÝASY

Käbirleri pygamber üçin öldürilmek baryp ýatan masgaraçylykdyr, sonuň üçin-de Isanyň haça çüýlenmegi mümkin däl diýip pikir

⁸⁵ Ezek. 18:20

⁸⁶ Ýoh. 3:16

⁸⁷ Matta 16:21

⁸⁸ Matta 20:28

⁸⁹ Gurhan 4:157

⁹⁰ Aýan.(Ylham) 1:18

⁹¹ Res. işl. 4:12

edýärler. Ýöne Gurhanda-da, Mukaddes Kitapda-da ýahudylaryň birnäçe günäsiz pygamberleri öldürendigi ýazylgydyr.⁹²

Käbir musulmanlar Isanyň däl-de, onuň ýerine kimdir biriniň jezalandyrylandygyny çak edýärler.⁹³ Käbirleri onuň Ýudas Iskariýotdygyny, başgalary Simon Kirineýalydygyny tassyklaýarlar.

Gurhanda hiç bir at agzalmaýar. Eger biz onuň Ýudas Iskariýot bolandygyny kabul etsek, Hudaý onuň ýüzüni Isa meñzeş bolar ýaly şeýle üýtgetmeli, bu Hudaýyň galplyk edendigini aňladýar, ýöne beýle pikir düýbünden ýol berilmesizdir. Şeýle teoriýany goldamaklyk, Hudaýy biderek hilelerde günäkärlemekdir.

Simon Kirineýla ýüzleneliň. Aýdyşlaryna görä, ol Isanyň haçyny göteripdir, adamlar ony Isa bilen çalşyp, ýalňyşlykda haça çüýläpdirler! Ýöne biz şol soragy özümize gaýtalap bereliň; Isa, Hudaýyň hakyky pygamberi, nädip şeýle ýowuz aldawa ýol berer? Bu kellä gelmejek zatdyr. Şeýle teoriýa Hudaýyň ýalançylygyny awtorydygyny çak edýär.

HUŞYŇY ÝITIRMEK TEORIÝASY

Ahmedileriň öwredişine görä, Isa hakykatdan hem haça çüýlenipdir, ýöne haçdan aýranlarynda bihuş ýagdaýynda bolupdyr, sonuň üçin-de Ony ölendir hasaplandyrlar. Mazarda Ol Özüne gelipdir we soňrak ölümüne çenli, 120 ýaşayança wagyz eden yeri bolan Hindistana düşüpdir. Bu teoriýa ahmedileriň dini taglymatynyň bir bölegi bolsa-da, bu sekta degişli bolmadyk, kimdir bir musulman tarapyndan öňe sürilipdir.⁹⁴

Isa Iýerusalimde bary-yogy üç ýarym ýylyň dowamynda Ýahudylylara we Samariýalylara wagyz edipdir, şol wagtda köp

⁹² Gurhan 4:155

⁹³ Maulana Abdul Medjid Dariabadi, Mukaddes Gurhan, Maulana Abdul Majid Daryabadi, *Holy Qur'an*, (Karachi: Taj Co. Ltd., 1970), Vol. I, p.96-A.

⁹⁴ Hmad Deedat, «Haça çüýlenmek ýa-da toslama» Ahmad Deedat, Crucifixion or Crucifiction, (Birmingham: Islamic Propagation, 1986).

gudratlary amala aşyrypdyr. Bizde olar barada taryhy kitaplardan, şeýle-de onuň Ol ýerdäki gullugy we durmuşy hakyndaky şaýatlyklardan alnan ýetirlik maglumatlar bar. Ol ahmedileriň çaklamasyna görä, 80 ýyldan hem köpräk wagt Hindistanda wagyz eden bolsa, Oňa iman edenler hakynda ýekeje-de şaýatnama ýok. Mundan başga-da, barlaglaryň görkezmegine görä, Isanyňky diýlip çak edilýän mazar, şazada Yuz Azefiň mazarydyr.

Eger bu teoriýa ynanylsa, Isa hakynda pygamberlik eden Köne Ähtiň pygamberlerine ýalançy diýip netije çykarmak galýar. Özüniň haçda öljekdigini we ölümden direljekdigini Isanyň Özi öňünden aýdypdy. Huşyňy ýitirmek teoriýasynyň yzyna eýerilmegi Isanyň hem ýalançydygyny ýa-da Öz missiýsyna düşünmeýän adamdygyny aňladýar.

ISA DIRELEN

Isa Özünüň öňünden aýdyşy ýaly, pygamberligiň ýerine ýetmegi üçin ölümden direldi. Onuň şägirtleri şatlandylar. Ol başgalary direldipdi, häzir bolsa ölümi düýpli ýeňdi. Ol hepdäniň birinji güni agşam Iýerusalime resullaryň ýanyna geldi. Haýsydyr bir sebäbe görä, resullaryň biri — Tomas ýokdy. Haçanda oňa direlen Isany görendiklerini aýdanlarynda, ol ynanmakdan boýun gaçyryp: «Men Onuň ellerinde çüýleriň yzyny görmesem, çüýleriň yzyna barmaklarymy degirmesem, böwrüne elimi degirmesem, asla ynanmaryn» diýdi.⁹⁵

Bir hepde geçeninden soň hemme resullar, şol sanda Tomas hem ýene ýygnaýdylar. Isa geldi we: «Size parahatlyk!» diýdi. Onsoň Tomasa baryp: «Barmagyňy bu ýere degir, ellerimi gör, eliňi uzat-da, böwrüne degir, imansyz bolma, imanly bol» diýdi.⁹⁶ Tomas indi ikeriňlenmedi. Ol: «Rebbim, Hudaýym» diýip gygyrdy. Isa oňa diýdi: «Sen Meni göreniň üçin iman etdiň; görmän iman edenler nähili bagtly».⁹⁷

⁹⁵ Ýoh. 20:25

⁹⁶ Ýoh. 20:27

⁹⁷ Ýoh.20:28–29

Isa Öz yzyna eýerenlere öldüriljekdigini, emma soňra täzedan direljekdigini söz beripdi.⁹⁸ Täzedan direleninden soň, Ol olara şu zatlary ýatlatdy: «Men hakda Musanyň Kanunynda, pygamberleriň ýazgylarynda, Zeburda ýazylanlaryň bary berjaý bolmalydyr diýip, entek siziň ýanyňyzdakam aýdan sözlerim şulardyr».⁹⁹

Isanyň asmana göterileninden soň birnäçe gün geçende, Petrus Ol hakynda batyrgaý şaýatlyk etdi: «Emma Hudaý ölüm agyrylaryny çözüp, Ony direltdi; sebäbi ölümiň Ony saklamagy mümkin däl».¹⁰⁰

ÝERLIKSIZ AÝYPLAMA

Täze Ähtden görnüşi ýaly, eger Isa Mesih direlmedik bolsa, biziň ynamymyz manysyz bolardy. Biziň hemmämiz halas bolmaga hiç hili umytsyz ölerdik. (Korintoslara birinji hat 15:14–19). Isanyň direlen gününden häzire çenli garşydaşlar bu wakanyň örän möhümdigine düşünyärler we dürli ýollar bilen ony abraýdan düşürmäge synanyşýarlar.

ÝUNUSYŇ ALAMATY

Bir gün fariseýler Isadan alamat görkezmegini talap etdiler. Isa olara: «Çünki Ýunusyň üç gije-gündiz bir balygyň garnynda galyşy ýaly, Ýnsan Oglu-da üç gije-gündiz Ýeriň bagrynda galar, size mundan başga hiç hili alamat görkezilmez» diýip, jogap berdi.¹⁰¹ Bu sözlerden käbirileri Ýunusyň kitiň içinde diri bolşy ýaly, Isada mazarda diri bolar, diýip netije çykarýarlar.¹⁰² Emma soňra

⁹⁸ Markus 9:31

⁹⁹ Luka 24:44

¹⁰⁰ Resul. işl. 2:24

¹⁰¹ Matta 12:39–40

¹⁰² Ahmad Deedat «Ýunusyň nyşany näme? Ahmad Deedat *What was the sign of Jonah?* (Birmingham: Islamic Propagation, 1985), p.6.

Mukaddes Kitabyň tekstlerinde «bu ýerde Ýunuslar köp» (41 aýat) we bu «ýerde Süleýmanlar köp» (42 aýat) diýilýär. Bu iki ýagdaýyň arasyndaky köp tapawutlary bellemek aňsatdyr:

1. Isa Öz Atasynyň islegini meýletin ýerine ýetirdi, Ýunus öz missiýasyny höwessiz ýerine ýetirdi.
2. Ýunus ýahudylara ýüz tutmady, Isa bolsa, Ysraýyllylar we hemmeler üçin geldi.
3. Isa dünýäde iň belli, iň güýçli we rehimsiz adamlaryň hem-de harby häkimiýetleriň heläk bolmagynyň gutulgysyzdygyny we şolary-da halas etmäge gelendigini belleýär.
4. Ýunusyň wagzyna patyşa we halk toba etdi, Isanyň ýüzlenmesi bolsa hökümdarlara eşdilmedi, gaýta olar Ony yzarladylar.

Isa diňe Özünüň mazarda, Ýunusyň bolsa, kitiň garnynda geçiren wagtларыnyň dowamlylygyny deňeşdirdi. Bu iki hadysanyň meňzeşligi şunda jemlenýär. Ondan başga-da Isa Ýunusa garanyňda Özünüň has beýikdigini aýdýar, şonuň üçin-de, Onuň direlişi — bu Ýunusyň kitiň garnynda bolmagy bilen deňeşdirip bolmajak gudratdyr. Eger Ol ýöne bir bihuş bolan bolsa, asla hiç hili gudrat bolmazdy.

JIKME-JIKLIKLER

Isa haça çüýlenmezinden öňürti, Ony rehimsiz urdular. Onuň ölendigini köpler gördüler. Oňa ölümiň nämedigini gowy bilýän esger hem goşuldy. Olaryň biri Onuň ölendigine göz ýetirmek üçin Isanyň gapdalyna naýza sançdy. Onuň jesedini haçdan aýyrdylar, ony örtgä doladylar, Onuň ölendigini bilip, jesedini bütewi daşdan

haşamlanyp ýasalan gowagyň içindäki gabyrda goýdular. Gowagyň çykalgasyny agyr, uly daş bilen ýapdylar. Daşa möhür basdylar we sakçy goýdular. Näme üçin Isany öldürenler gabryň agzynda sakçy goýdularka? Jesedi goramak üçin adatça esger iberilmeyär. Jogaby Injilde berlendir. Isa öljekdigini, jaýlanjakdygyny we üçünji gün direljekdigini öňünden aýdypdy. Isanyň şägirtleriniň onuň tenini ogurlamagyndan gorkan häkimiýet esgere gabry goramagy buýrupdy. Özünüz okaň: Matta 12:38–40; 16:21; 17:22–23; 20:18–19; 26:32; 27:63; Markus 9:9–10, 31; 10:33–34; 14:28, 58; Luka 9:22–23; Ýoh 2:19–22; 12:32–33.

Häkimiýetiň öňünden gören hemme çärelerine garamazdan, üçünji gün mazar boş bolup çykýar. Uly daş süýşürilipdi. Sakçy bolsa, özünden gidipdi. Gabyrda jeset oralan matalar galypdy, Isanyň jesedi bolsa ýokdy. Rim häkimiýeti-de, ýahudy häkimiýeti-de Onuň ölüdigini subut etmek üçin halka Isanyň jesedini görkezip bilmedi. Haçanda şägirtler direliş hakynda aýdanlarynda, häkimiýetler onuň garşysyna hiç zat goýup bilmediler.

ŞAÝATLAR

Isanyň direlenini köpler gördi. Ine, ol adamlaryň sanawy:

Iki Merýem	(Matta 28:10)
Simun Petrus	(Luka 24:34)
Atlandyrylmadyk iki şägirt	(Luka 24:13–35)
Magdalyly Merýem	(Ýoh 20:10–17)
Dokuz şägirt	(Ýoh 20:19–24)
Dokuz şägirt we Tomas	(Ýoh 20:26–29)

Ýokary göterilişň öň ýanynda şägirtler	(Resullaryň işleri 1:9–10)
Bir wagtda 500-den köpräk adam	(1 Korintoslylar 15:6)

Bu adamlaryň hemmesi Isany gowy tanaýardylar, hem-de olaryň ýalňyşmagy mümkin däl. Bizden şu şaýatlyklaryň ýalan daldigine näme üçin ynamyňyz bar diýlip soralmagy mümkin. Şeýle ynamylygyň bir sebäbi, Isa asmana göterileninden soň şägirtleriň durmuşy üzül-kesil üýtgeýär. Isa tussag edilende gorkan, hatda gaçyp giden şägirtler, garaşylmadyk ýagdaýda batyrgaý bolup başladylar! Injiliň aýtmagyna görä, Petrus, Ýohanna we beýleki resullar Isanyň ölümüne sebäpkär adamlar bilen yüzbe-ýüz bolanlarynda olara boýun egmekden yüz öwrüpdiler. Olar diňe bir halkyň önünde däl-de, Isany öldürmek üçin dildüwşük guran hökümdarlaryň önünde-de wagyz edipdirler.¹⁰³

HAÝYŞ

Gadyrly dostlar! Biz hakykatdan hem Isanyň ölümünden direlendigine ynanyarys. Ol: «Diri bolan Mendirin. Men ölüdim, ýöne, ine ebedilik diridirin» diýýär.¹⁰⁴ Ol hakykatdan hem bizi günälerimizden halas edip bilýär. Biz şeýle bir jemgyýetde ýaşaýarys, adamlar bu ýerde öz ykballary barada pikirlenmäni goýdular. Geliň, özümize durmuşyň ölüm bilen tamamlanmaýandygyny doly hasabat bereliň. Häzir öz geljegimiz hakynda pikirlenmek örän wajypdyr. Eger biz Isa ynansak, Ony diňleseňiz Isa ýaly direljekdigimizi we gökde Gudratly, Söýgüli we Mähirli Hudaýdan baky bagtly durmuş aljakdygymyzy Mukaddes Kitap wada edýär.

¹⁰³ Resul. işl. 4:9–12

¹⁰⁴ Ýohan. gel. aýan 1:18

ISANYŇ ŞAHSYÝETI

Siz eýýäm Isa hakynda ýeterlik köp zatlary bildiňiz. Siz şeýle-de musulmanlarda we mesihilerde ynanjyň bölünýändigini gördüňiz — Isa Hudaýyň pygamberi; Ol — Hudaýyň Sözi we Ruhy.

Isa çenli, ýewreýlerde gudrat adatça pygamberler bilen baglanyşdyrylypdyr. Gurhan hem Mukaddes Kitapda Musanyň görkezen gudratyny ýazýar. Musa beýleki pygamberler ýaly gudrat görkezýär. Haçanda, adamlaryň Isanyň hem gudrat görkezýändigini görenlerinde olaryň Ony hem pygamber diýip atlandyrmaklary tebigydyr. Halkyň Ony uly pygamber diýip atlandyrmagyna görkezen alamatlary sebäp boldy.¹⁰⁵

Ondan soň Isanyň 5000-den hem köpräk adamy baş çörek we iki kiçijik balyk bilen naharlandygy Injilde aýdylýar. Adamlar: «Hakykatdan-da dünýä geljek pygamber Şudur» diýişdiler.¹⁰⁶

Olar Musanyň gelmelidigini önünden aýdan Pygamberi hakynda gürleýärdiler. Isa gürrüňsiz Özünüň «Pygamberdigini» tassyklaýardy. Ol Özünü kabul etmedik ýahudylara: «Siz Musa iman eden bolsadyňyz, Maňa-da iman ederdiňiz, çünki ol Men hakda ýazdy» diýdi.¹⁰⁷ Şeýle sorag ýokary galýar: Ol pygamberden ulumydy?

¹⁰⁵ Luka 7:11–17

¹⁰⁶ Ýoh. 6:14

¹⁰⁷ Ýoh. 5:46 (Kan.tagl. 18:15–22)

ISANYŇ GÜNÄSIZ DURMUŞY

Isa Özüniň dogulanyndan tä ölýänçä arassa we günäsizligine galdy. Mukaddes Kitapda we Gurhanda biz Ybraýym, Musa, Dawut ýaly Hudaýdan günäsini geçmegini sorayan pygamberleri gördük; ýöne hiç bir aýatdan Isanyň günäsini geçmegini soranyyny tapyp bilmeris. Ol duşmanlaryna: «Günä eden diýip haýsyňyz Meni aýyplap bilersiňiz?» diýip, açyk ýüzlenýär.¹⁰⁸ Hiç kim Onuň haýsydyr bir günäsini görkezip bilmeyär. Hatda Rim hökümdary Pilat hem: «Men Ondan hiç bir ýazyk tapmadym»¹⁰⁹ diýip ykrar etmäge mejbur bolýar. Kimdir birini günäsiz diýip yglan etmek örän ýeňildir, ýöne, munuň subutnamasy üçin başgalaryň şaýatlygy zerurdyr. Bularyň bary hakynda Ony oňat bilýän, Ol bilen birnäçe wagt bile ýaşan Isanyň dostlary we şägirtleri şaýatlyk edýärler. Petrus Köne Ähtden Isa degişli aýat getirýär: «Ol günä etmedi, agzyndan hileli söz çykmady».¹¹⁰ Başga ýerde: «...eýsem her zatda biziň ýaly synalyp, günä etmedik» diýlip aýdylýar.¹¹¹

Isa Öz ömrüni beýlekilere öwreden taglymatyna bagyşlady. Onuň Dagdaky wagzy (Matta 5–7) Onuň ýaşayşy, arassa durmuşynyň şöhlelenmesidir. Ol Köne Ähtiň kanunyny ýerine ýetirmäge gelendigini aýtdy.

GURHANYŇ ISANY ATLANDYRYŞY

Gurhanda Isanyň şahsyýeti 15-nji Sürede ýatlanylýar. Isanyň ady 25 gezek (iňlisçe terjimede köplenç «Işus» duşýar). 11 gezek Ol Al-Mesih (Halasgär, Mesih) diýip atlandyrylýar. Ýene 23 gezek Ol hakynda Ibn Merýem (Merýemiň ogly) diýilýär. Mundan başga-da Ony hyzmatkär ýa-da Hudaýyň guly diýip atlandyrýarlar.

¹⁰⁸ Ýoh. 8:46; Gurhan 38:23–24; 28:15–16; 26:82

¹⁰⁹ Ýoh. 18:38; 19:4, 6

¹¹⁰ 1 Petrus 2:22 (Işaya 53:9)

¹¹¹ Ýewreýler 4:15

Süre Meryem	Isa	Al-Mesih	Ibn Meryem
2:87,136,253	3	0	2
3:45,52,55,59,84	5	1	1
4:157,163,171,172	3	3	2
5:17,46,72,75,78, 110–116	6	5	10
6:85	1	0	0
9:30,31	0	2	1
19:34	1	0	1
25:50	0	0	1
33:7	1	0	1
42:13	1	0	0
43:57,63	1	0	1
57:27	1	0	1
61:6,14	2	0	2

ONUŇ GÜNÄNIŇ ÜSTÜNDEN HÖKÜMI

Biz diňe Hudaýyň günäleri geçip bilýändigine ynanýarys. Isa şol ygtyýara-da eýedir. Şu taryhy alyp görelin: bir gün, haçanda Isa bir öýde wagyz edýärkä, birnäçe adam düşekde ýatan ysmazy alyp geldi. Olar ony öýe salmakçy boldular, ýöne örän köp adamyň ýygnanandygy sebäpli muny başarmadylar. Şondan soň olar syrkawy jaýyň üstüne çykaryp, üçegi söküp, ony Isanyň ýanyna salladylar.

Isa olaryň imanyny görüp, ysmaza: «Seniň günäleriň ötüldi» diýdi. Muny eşiden adam haýran galan bolmaly. Bu ýerdäki fariseýler we kanunçylar özleriçe pikir etdiler: «Hudaýa dil ýetirýän, bu kim? Günäni Hudaýdan başga kim ötüp biler?»

Isa olaryň näme hakda oýlanýandyklaryny bilip, olardan sorady: «Haýsy aňsat, „Günäleriň ötüldi“ diýmekmi ýa-da „Tur, ýöre“ diýmek?» «Emma siz Ynsan Oglunyň ýer ýüzünde günäleri ötmäge ygtyýarynyň barlygyny biler ýaly» diýdi-de, ysmaz bolan adama: «Saňa diýýärim, tur, düşegiňi al-da, öýüne git» diýdi. Ol hem derrew olaryň gözleriniň alnynda ör turup, üstünde ýatýan düşegini aldy-da, Hudaýy şöhratlandyryp, öýüne gitdi.¹¹²

Ýene bir gezekde Isa aýala: «...seniň günäleriň bagyşlandy» diýdi.¹¹³

Onuň günäleri geçildi, munuň tassyklamasy onuň gutulmasydyr. Isada diňe bir günäleri ötmäge ygtyýar däl-de, tebigatyň üstünden höküm sürmäge-de güýç bardy. Adamlar Onuň ygtyýarlygyna geň galdylar we: «...ýel-de, köl-de Onuň sözüne gulak asýar!» diýişdiler.¹¹⁴

Isanyň edýän işlerinden Onuň çäklendirilmedik ygtyýarlyga eýedigini görýäris. Ol syrkawlary söz ýa-da elini degirmek bilen gutuldyrýar. Ol bu ygtyýarlygy resullara-da berýär: olar hem Onuň adyndand gudratlar görkezýärler. Bir gün Isa: «Meniň adym bilen bir zat dileseňiz, berjaý ederin» diýdi.¹¹⁵

ISA DIRELIŞ REBBI

Lazar atly bir adam öldi, onuň jaýlananyňa dört gün geçdi. Isa onuň mazaryna geldi we: «Lazar, daşaryk çyk!» diýip gygyrdy. Lazar sag-aman daşary çykdy.¹¹⁶

¹¹² Luka 5:17–26

¹¹³ Luka 7:36–50

¹¹⁴ Matta 8:23–27

¹¹⁵ Ýoh. 14:14

¹¹⁶ Ýoh. 11:43

Isa: «Direliş-de, ýaşayyş-da Mendirin, Maňa iman eden ölse-de, ýaşar» diýip jar etdi.¹¹⁷ Biz Injiliň başga ýerlerinden, diňe Isanyň üsti bilen gutulyş we halas bolmagy alyp biljekdigimiz baradaky ajaýyp tassyklamalary taparys.¹¹⁸ Biz Onuň sözleriniň işler bilen tassyklanandygyny görýäris. Ol pygamberden ulydyr. Siz bu barada näme pikir edýärsiňiz?

¹¹⁷ Ýoh. 11:25

¹¹⁸ Ýoh. 14:6; Resul. işl. 4:12; Ýewreýler 7:25

ISA, YNSAN OGLY

Isa Özünü ýygy-ýygdydan «Ynsan Ogly» diýip atlandyrýar, Ol bu termini beýlekilerden köp ulanýar. Ol Öz gullugyna başlanda, Natanaýel atly täze şägirdine ýüzlenende Özünü şeýle atlandyrýar: «Men size, hakykatdan, dogrusyny aýdýaryn, mundan beýläk siz gögün açylyp, Hudaýyň perişdeleriniň Ynsan Oglunyň üstüne inip-çykyşyny görersiňiz».¹¹⁹ Ol soňky gezek bu ady haça çüýlenmeziniň öňki gijesi ýahudy baş ruhanysynyň önünde aýdyp, oňa: «...mundan soň Ynsan Oglunyň gudratly Hudaýyň sagynda oturanyny, gögün bulutlary bilen gelyänini görersiňiz»¹²⁰ diýdi.

Görşümüz ýaly, Isa bu ady bilgeşleýin ulanýar. Bir gün Öz yzyna eýerýän adamlar bilen gürleşende, Ol: «...Tilkileriň süreni, gök guşlarynyň höwürtgesi bardyr; ýöne Ynsan Oglunyň başyny ýssyga goýara-da ýeri ýokdur»¹²¹ diýdi. Ol Özünü şu at bilen atlandyryp näme diýmek isleýär? Ýöne bir Öz ynsanlyk tebigatyny bellemek isleýärmimi? «*Ynsan Ogly*» diňe bir ynsan barlygy boldumy?

Eger biz «Ynsan Ogly» termininiň dürli ulanylyşyna gözegçilik etmegimizi dowam etdirsek, Täze Ähtde Isanyň Atasyndan alan ygtyýarlylygyna, häkimiýetine uly ähmiýet berýändigine düşünýäris

¹¹⁹ Ýoh. 1:51

¹²⁰ Matta 26:64

¹²¹ Matta 8:20

(biziň öňki bapda görşümüz ýaly). Bilimli ýahudylaryň köpüsi Onuň näme üçin Özüni şeýle atlandyryandygyna düşünişdirler. Meselem, Isa zamananyň soňuny öňünden aýdanda şeýle diýýär: «Onsoň gökde Ynsan Oglunyň alamaty görner, şonda ýer yüzüniň bütin taýpalary perýat eder, Ynsan Oglunyň gökdäki bulutlarda gudrat hem uly şöhrat bilen gelyänini görer»¹²² Isanyň şeýle tassyklamasyny eşiden ýahudy baş ruhanysy öz egin-eşigini ýyrtyp: «Ol Hudaýa dil ýetirdi»¹²³ diýdi. Ýewreý taglymatyna görä, şeýle sözler diňe Hudaýa degişli bolmalydy. Ol şonuň üçin gaharlanýardy. Meselem, Zeburdan 103:5-i okaň.

BEÝIK PYGAMBER

Ýewreý diňleýjileri, Isa Köne Ähtiň hemmâ belli pygamberliklerini, Danyýel pygamberiň gören görnüşlerini göni gürrüň berýär diýip düşündiler.

«Gijeki görnüşlerde gördüm, ine, Ynsan Ogluna meňzeş biri gökleriň bulutlary bilen geldi we Ozaldan Bar Bolana (Hudaýa) çenli geldi, Onuň öňüne ýakynlaşdyryldy. We bütin kowumlar, milletler we diller oňa gulluk etsinler diýip, Oňa soltanlyk we ygtyýar, şöhrat berildi. Onuň soltanlygy ebedidir, ygtyýarlygy bakydyr».¹²⁴

Bu pygamberlikde «Ynsan ogly» sözi asman bulutlary bilen geljek Isa bilen göni baglanşyklydyr. Oňa hemme halklaryň we taýpalaryň üstünden doly ygtyýarlyk berler. Şöhrata eýe bolan, kämil mähre ýugrulan Biri bu — Ynsan Ogludyr.

Mukaddes Kitapda «Ynsan Ogly» jümlesi «adam», «adam tebigaty»¹²⁵ manysynda ulanylýar. Ýöne haçanda Isa bu jümläni ulananda, Ol Danyýel pygamberiň öz görnüşindäki Göreniniň Özüdigini göz önünde tutup aýdýar.

¹²² Matta 24:30

¹²³ Matta 26:64, 65

¹²⁴ Dan. 7:13–14

¹²⁵ Eýýup 25:6; Zebur 7:5; Işaya 51:12

MAKSAT

Isa Ynsan Ogly hökmünde Öz ömrünü adamlar üçin berdi we ondan soň Hudaý tarapyndan hemme ynsan ogullarynyň üstünden patyşalyk sürmek üçin şöhratly göklere alyndy. Isa Öz şägirtlerine Özünüň haçdaky ölümi, jaýlanmagy we direlişi hakynda aýtdy: «Ynsan Ogly Özi hakynda ýazylyşy ýaly barýar».¹²⁶ Ol Zeburdan 21-nji we 68-nji mezmurlara, şeýle-de Işayadan 53-nji baba salgylanýar.

Isa şeýle-de Özünü pes göwünli adam, Öz dostlaryna hyzmat etmäge çalyşýan, ahyr soňunda-da olar üçin Öz janyny pida edip, bize Ynsan Oglunyň ýene bir obrazyny açdy. «Söz» (Kelime ýa-da Kelam) — Ol meýletinlik bilen hyzmatkäriň roluny alyp, diňe bir Hudaýa däl eýsem, Öz dostlaryna-da gulluk etdi, Ol: «...Ynsan Ogly Özüne hyzmat edilmegi üçin däl, eýsem hyzmat etmek üçin köpleriň ugrunda janyny töleg hökmünde bermek üçin geldi» diýýär.¹²⁷

Mesihniň Hoş Habaryny kabul etmeýän adamlar Onuň haçdaky ölümünü masgaraçylyk hasaplaýarlar, ýöne Isanyň Özi haç aňyrsynda şöhratyň bardygyny we haça çüýlenmegiň netijesiniň, adamlaryň düşünmezliklerine çydamaga degýändigini bilýär. Ol şägirtlerine: «Ynsan Oglunyň şöhratlanmaly wagty geldi. Hakykatdan, size dogrusyny aýdýaryn, bugdaý dānesi ýere gaçyp ölmese, ýalňyz galar, ýöne öläýse, köp hasyl berer» diýýär.¹²⁸

Haçdaky ölüminden üç gün geçensoň Hudaý Isany ölümünden direltdi, kyrk günden soň bolsa, Ony şöhratlandyryp asmana göterdi. Şeýle bir gün geler, Isa Özüne degişlileri alyp gitmek üçin gaýdyp geler.¹²⁹

¹²⁶ Matta 26:24; Ýohan 12:32–34

¹²⁷ Matta 20:28

¹²⁸ Ýoh. 12:23–24

¹²⁹ 1 Salonik 4:16–17

«Ynsan Oglu-da Özüne hyzmat edilmegi üçin däl, eýsem hyzmat etmek üçin, köpleriň ugrunda janyny töleg hökmünde bermek üçin geldi» (Matta 20:28).

Şeýlelikde, biz Isanyň Ynsan Ogludygyny, adamlaryň arasynda Özüniň ýeke-täkdigini, Oňa şöhrat we ygtyýarlyk berlendigini, bütin Ýer ýüzünde hemme adamlar tarapyndan şöhratlandyrylmalydygyny gördük.

ISA, WADA BERLEN MESIH

Musulmanlaryň we musulman dälleriň arasynda Isa Mesih ady bilen bellidir. Gurhanda Isa diňe Mesih Al-Mesih diýip atlandyrylýar. Bu dereje Isa bilen baglanyşykda on bir gezek ulanylýar. Hatda käwagt Onuň ady getirilmän hem ulanylýar. Ýöne Gurhan hiç ýerde näme üçin Isa Mesih diýilýändigine düşündiriş bermeyär.

«Mesih» sözi mesihiler we ýahudylar üçin has wajypdyr, Gurhanda ýatlanylýandygy üçin musulmanlar üçin hem wajypdyr. Iňlis sözi bolan «Christ», «Christos» — Hristos grek sözünden gelip çykandyr. «Mesih» ýewreý sözüdir. Sözleriň ikisi hem «bellenilen» ýa-da «wajyp maksat bilen iberilen» diýmekligi aňladýar.

Bu söz Köne Ähtde käwagt pata alan ruhanyny ýa-da patyşany beýan etmekde ulanylýar.¹³⁰ Ol şeýle-de, Hudaýyň pygamberlerini hem aňladýar.¹³¹ Mundan başga-da bu dereje Hudaýyň pata bereni pars şasy Kire Nebukadnesaryň weýran etmeginden soň Iýerusalimi we Iýerusalim ybadathanasyny dikeltmegi üçin berlipdir.¹³² Hudaý Danyýele Iýerusalim dikeldilenden soň, Mesihiň geljekdigini açandan soň, bu derejä (ada) uly ähmiýet berip başladylar.¹³³

¹³⁰ Lew. 4:3; 2 Şamuw. 1:14

¹³¹ Zeb. 104:15

¹³² Işaya 45:1

¹³³ Danyýel 9:25

Elbetde, bu at Hudaýyň Patyşalygynda güýçli halas ediji we dolandyryjy Boljak üçin ýerliklidir. Diňe bir Danyýel däl, eýsem Işaya, Mika, Zakarya we beýleki pygamberler hem Onuň geljegini birnäçe gezek önünden aýdypdyrlar.¹³⁴

ISA, WADA BERLEN MESIH

Mesihiler hut Isanyň wada berlen Mesihdigine ynanyrlar. Bu hakynda Isanyň Özi şaýatlyk etdi. Ýahudylar öz ýerlerini basybalyjylardan halas etjek, Ysraýyl patyşalygyny dikeltjek güýçli serkerdä garaşdylar. Isa bolsa olara, Özüne hyzmat edilmegi üçin däl, eýsem hyzmat etmek üçin, köpleriň ugrunda janyny töleg hökmünde bermek üçin gelendigini aýtdy.¹³⁵

PERIŞDELERIŇ ŞAÝATLYKLARY

Merýemiň ýanyna perişde gelip, Oglunyň boljakdygyny buşlap, şeýle diýdi: «Sen Onuň adyna Isa dakarsyň; çünki Ol Öz halkyny günälerinden halas eder».¹³⁶ Isa «Hudaý halas eder» diýmekligi aňladýan bu ady tötänleýin almady. Isa doglandan soň perişde Beýtullahamyň golaýynda süri bakyp ýören çopanlara görüldi. Çopanlar örän gorkdular, ýöne perişde olara şeýle diýdi: «Gorkmaň, ine, men size бүтін halky begendirjek satlygy buşlaýaryn: Şu gün Dawudyň şäherinde size Halasgär doguldy. Ol Reb Mesihdir».¹³⁷

ŞÄGIRTLERIŇ ŞAÝATLYGY

Bir gün Isa Öz şägirtlerinden «Siz Meni kim hasaplaýarsyňyz?» diýip sorady. Şägirtleriň biri bolan, Petrus: «Sen diri Hudaýyň

¹³⁴ Işaya 11:1–5; Mik. 5:2; Zak. 6:12–13

¹³⁵ Ýoh. 4:26; Markus 10:42–45; Matta 20:28; Ýoh. 13:15–16

¹³⁶ Matta 1:21

¹³⁷ Luka 2:8–14

Ogly Mesihsin» diýip jogap berdi. Munuň olara Hudaý tarapyndan açylandygyny aýtdy we bu barada hiç kime aýtmazlygy tabşyrdy.¹³⁸ Ol köp adamlaryň Mesihiň bellenmeginiň we rolunyň manysyna düşünmeýändigini bilýärdi. Petrusyň jogabyndan soň Isa Özünüň önünde duran görgüler we Öz janyny bermelidigi barada düşündirmäge başlady. Ol Mesihiň ýerdäki patyşalykdaky eli gylyçly hökümdar¹³⁹ däl-de, adamlar üçin ejir çekijidigini belleýär.

ISANYŇ ŞAÝATLYKLARY

Bir gün Isa Özünüň Mesihdigini kiçiräk şäheriň golaýynda ýerleşen guýynyň başynda Oňa duşan, ýahudylaryň göwni ýetmeýän samariýaly bir aýala aýan etdi. Haçanda Isa oňa, Hudaýyň Özüne ruhda we hakykatda sežde etjek adamlary gözleýändigini aýdanda, aýal şeýle jogap berdi: «Hristos diýilýän Mesihiň geljegini bilýärin, Ol gelende bize ähli zady bildirer». Muňa Isa şeýle diýdi: «Men, seniň bilen gepleşip duran Şol».¹⁴⁰

Isa Öz wezipesini ýerine ýetirip, asmana göterilenden soň, şagirtler Hudaýyň maksadyna düşündiler we ikerjiňlenmezden Isa barada Mesih diýip başgalara şaýatlyk etmäge başladylar. Meselem, Petrus pentikost gününde ýahudylara şeýle diýdi: «... siziň haça çüýlän bu Isaňyzy Hudaýyň hem Reb, hem-de Mesih edendigini äşgär bilsin».¹⁴¹

MESIH WE HUDAÝYŇ OGLY

Mesihi ýazgylarynda «Halasgär» we «Mesih» sözleriniň «Hudaýyň Ogly» manysynda parallel ulanylýandygy bellidir. Örän ýygýgydan olaryň bir wagtda ulanylyşyna-da duşmak mümkindir.

¹³⁸ Matta 16:13–20, Markus 8:27–30

¹³⁹ Matta 16:21–28

¹⁴⁰ Ýoh. 4:25–26

¹⁴¹ Res. işl. 2:36, 1 Kor. 1:1–3, Ýewr. 3:6, 1 Pet. 4:1

Iman eden ýahudylar Isany Mesih we Hudaýyň Ogly diýip atlandyrypdylar. Petrus bu sözleriň ikisini bilelikde ulanydyr. Ol Isa: «Sen diri Hudaýyň Ogly Mesihsiň» diýýär.¹⁴² Isanyň ölümden direldeni Lazaryň dogany Marta Oňa bolan ynamyny ýüze çykaryp, Isa şeýle diýýär: «Hawa, ýa Reb men Seniň Hudaýyň dünýä inen Ogly Mesihdigiňe iman etdim» diýdi.¹⁴³

Biz Markusyň Hoş Habaryndan: «Bu Hudaýyň Ogly Isa Mesih hakdaky Hoş Habaryň başlangyjydyr» diýlenini okaýarys.¹⁴⁴ Ýohannanyň Hoş Habaryndan bolsa: «Isa Hudaýyň Ogly Mesihdir»¹⁴⁵ diýlip ýazylandyr. Biz şeýle-de Isa sud edilende baş ruhanyny bu derejeleri ulanyp, Isadan Mesihdigiňi soraýar: «Saňa diri Hudaýdan kasam berýärim, bize aýt, Hudaýyň Ogly Mesih Senmisiň?» Isa muny tassyklap, üstüni ýetirýär: «...mundan soň Ynsan Oglunyň gudratly Hudaýyň sagynda oturanyny, gögüň bulutlary bilen gelýänini görersiňiz».¹⁴⁶

Isa bulary aýdanynda Özüniň ikinji gelşini göz önünde tutýar. Ýahudylar Mesihniň asmandan gelip, Hudaýyň Patyşalygyny döretjegini aýdanlarynda mamladyrlar, ýöne ikinji gezegiň öz wagtynda däl-de, dessine boljakdygyny pikir edip, olar ýalňyşdylar. Birinji gezekde Isa ejir çekýän Mesih bolmalydy. Ikinji gelşinde bolsa, Ol Kuwwatly Patyşa we Kazy bolar.

¹⁴² Matta 16:16

¹⁴³ Ýoh. 11:27

¹⁴⁴ Markus 1:1

¹⁴⁵ Ýoh. 20:31

¹⁴⁶ Matta 26:63–64

ISA HUDAÝYŇ OGLY

Käbir adamlar Isa Hudaýyň Ogly hökmünde ynanyan mesihilik ynamy Hudaýyň aýaly bardyr diýen ynama esaslanýandyr diýip pikir edýärler. «Eger Hudaýyň aýaly bolmasa, onuň nädip, Ogly bolsun?» diýlen sorag goýulýar.

ATA WE OGUL

Mukaddes Kitabyň hiç ýerinde Hudaýyň aýaly bar manysynda Isa Hudaýyň Ogly diýip aýdylmaýar. Mukaddes Kitabyň Hudaýyň Atadygy, Isanyň bolsa, Oguldygy baradaky tassyklamasyna ruhy manyda düşünmeli. Bu ady mesihileriň özleri oýlap tapmadylar. Isanyň hut özi Hudaýyň Atadygyny görkezdi. Ol Öz şagirtlerine şeýle doga okamagy öwretdi: «Eý, göklerdeki Atamyz! Adyň mukaddes bolsun, Patyşalygyň gelsin; Gökde bolşy ýaly, Ýerde-de Seniň islegiň amala aşsyn. Gündelik çöregimizi bize şu gün ber. Bize ýamanlyk edenleriň ýazyklaryny geçişimiz ýaly, sen-de biziň ýazyklarmyzy geç. Bizi synaga salma, bizi iblisden halas et. Çünki patyşalyk, gudrat we şöhrat ebedilik Seniňkidir. Omyn».¹⁴⁷

¹⁴⁷ Matta 6:9–13

«Göklerdäki Ata» jümlesi Hudaýyň Öz ýaradanlary bilen gatnaşygyny şöhlendirýär. Bu Hudaýyň has ýagty we labyzly atlarynyň biridir. Hudaý Isany Ogul diýip atlandyrýar: «Meniň söýgüli Oglum Bu. Men Ondan köp razydyryn».¹⁴⁸ Şeýlelikde, Injil Isa — Hudaýyň Ogly diýip tassyklaýar. Ony şagirtleri hem şeýle atlandyrypdyrlar: «Sen diri Hudaýyň Ogly Mesihiň».¹⁴⁹ Isanyň Özi bu derejäni tassykladyr. Haçanda baş ruhany Ondan: «Mübärek Hudaýyň Ogly Mesih Senmisiň?» diýip soranda, Isa «Men» diýip jogap berýär.¹⁵⁰

GARŞYLYK

Bize «Hudaýyň Ogly», «Ata» jümleleri fiziki garyndaşlyk bilen bagly, şonuň üçin-de olary ulanmaly däl diýilmegi mümkindir. Ýöne mesihiler tarapyndan olardan ýüz döndermek akylsyzlyk bolardy, sebäbi olar Isa tarapyndan bütinleý makullanandy. «Ata» we «Ogul» sözlerini adamlaryň dürli manyda ulanýandyklaryny biz bilýäris. Meselem, Muhammet Aly Jinnahy pakistan milletiniň atasy, Mahatma Gandi bolsa hindi milletiniň atasy diýip atlandyrylýar. Gurhanda bolsa ýolagçy «ibn-u-sabil» — «ýol ogly» diýip atlandyrylýar.¹⁵¹ Ýöne bu ýoluň aýalynyň bardygyny ýa-da Jinnah we Gandi fiziki manyda öz halklarynyň atasydygyny aňlatmaýar. Ýene köp mysallary getirmek mümkindir. Mekke «Um-ul-Kura» — şäherleriň enesi diýip atlandyrylýar. Muhammediň dogany Aly «Abu Turab» — «kül-peýkun etmegiň atasy» diýip atlandyrylýar. Hatda garry aýallar we erkek adamlar ýaşlary öz ogullary we gyzlary bolmasa-da «ogul» we «gyzym» diýip atlandyryýarlar. Ýokarky getirilen mysallara bolgusyz düşündirişleriň berilmeyşi

¹⁴⁸ Matta 3:17

¹⁴⁹ Matta 16:16

¹⁵⁰ Matta 14:61–62

¹⁵¹ Gurhan 2:177; 4:171

ýaly, biz Mukaddes Kitabyň Isa Hudaýyň Ogly diýmegine biderek düşündirişleri bermeli dälidir.

KYNÇYLYKLARYŇ ESASY

Gurhandan we Mukaddes Kitapdan görşümüz ýaly, eger Hudaýyň biziňki ýaly gözi we gulagy bolmazdan, görüp hem eşidip bilýän bolsa, eger onuň ýüzi, elleri biziňkiden tapawutly bolsa, eger Ol bize meňzemeýän görnüşde höküm sürýän bolsa, onda Onuň aýratyn ýol bilen Oglu-da bolup biler.

ISA HUDAÝYŇ OGLY HÖKMÜNDE

Merýeme Hoş Habary getiren Perişde şeýle diýdi: «...doguljak Mukaddese Hudaýyň Ogly diýler».¹⁵² Injilde Isa Merýemden doglanlygy üçin, Ony Hudaýyň Ogly diýlip atlandyrylýar diýmeýär. Merýem hem ýönekeý adamy Hudaýa öwürmäge ýa-da hakyky Hudaýdan başga hudaý döretmäge synanyşmaýar. Hudaý birdir.

BIRINJI WE IŇ SOŇKY

Mukaddes Kitap Isanyň Hudaýyň Sözüdigini tassyklaýar: «Ozalbaşda Söz bardy, Söz Hudaýdy, Söz Hudaýyň Özüdi. Ol ozalbaşda Hudaýdy».¹⁵³ Bu bölek bize Isanyň Hudaýyň baky Sözüdigini aýdýar. Hudaýyň bakylygy ýaly, Onuň Ogly Isa hem bakydyr. Isadan başga hiç kim Hudaýyň Sözi diýip atlandyrylmandy. Bu Hudaýyň Sözi Merýemden doglup adam görnüşinde iki mün ýyla golaý mundan ön asmandan Ýere geldi.

Musulmanlar Hudaýyň baky Sözüni kitap bolupdyr diýip hasap edýärler. Eger şeýle bolsa, onda näme üçin Hudaýyň Sözi adam, Isa

¹⁵² Luka 1:34–35

¹⁵³ Ýoh. 1:1–2

bolup bilmez? Mukaddes Kitapdan 600 ýyl soň ýazylan Gurhanyň hut özi Isanyň Hudaýyň Sözüdigini ykrar edýär.¹⁵⁴

ISANYŇ HUDAÝYŇ OGLY HÖKMÜNDE ÝEKE-TÄKLIGI

Ýygy-ýygydan «Hudaýyň ogly» jümlesi Mukaddes Kitapda hemme adamzadyň Hudaýyň çagalary manysynda ulanylyşy ýaly ulanylypdyr, şonuň netijesinde-de haçanda Isa Özüni Hudaýyň Ogly diýip atlandyrandan bu ýöne, metafora¹⁵⁵ bolup durýar diýýärler.

Ýöne, Isanyň Öz-Özi hakynda aýdanlaryndan şeýle netije çykarmak mümkin däldir. Isa Özi hakynda aýdanynda adamlaryň özlerini «Hudaýyň çagalary» diýip atlandyranlaryndaky manydan düýbünden başga manyda ulanýar. Indiki mysalymyzdan has kesgitli tassyklama getirip bolarmy: «...Hemme zady Maňa Atam tabşyrdy, Ogluň kimdigini Atadan başga hiç kim bilmez, Atanyň hem kimdigini Oguldan we Ogluň äşgär etmek isleýän adamlaryndan başga hiç kim bilmez».¹⁵⁶

Hiç bir pygamber, hiç bir resul özi hakda şeýle dilde geplemändi. Ýahudylaryň: «Hiç kim hiç haçan bu Adamyňky ýaly geplemändi» diýip, şaýatlyk etmekleri geň zat däldi.¹⁵⁷

MENI GÖREN

Isa gökden inendigini we hemişelik barlygyny tassyklaýardy.¹⁵⁸ Ol: «Men Ybraýym dogulmazyndan öň-de bardyryn»¹⁵⁹ diýýär. Onuň töweregindäkiler Onuň nämäni göz önüne tutýandygyna düşündiler.

¹⁵⁴ Gurhan 3:45

¹⁵⁵ Ahmad Deedat «Mesih Yslamda» Ahmad Deedat, *Christ in Islam*, rr. 28–29.

¹⁵⁶ Luka 10:22

¹⁵⁷ Ýoh. 7:46

¹⁵⁸ Ýoh. 6:51

¹⁵⁹ Ýoh. 8:58–59

Olaryň käbirleri Onuň Hudaýa dil ýetirýändigini üçin, urmaga daş çöpläp başladylar. Bu ýahudylar Isanyň Ybraýym dogulmazyndan öň ýaşandygyny we Onuň Musa açylan «Men Barlykdyryn» diýip (Çykyş 7:14), Ýahwäniň (Iegowa) şahsy adyny peýdalanyp, Özüni Hudaý bilen deň derejede tutandygyny eşitdiler.

Isa Hudaýa dogma etdi: «Eý, Ata, dünýä döremezinden öň huzuryňda Maňa bolan şöhrat bilen indi Meni huzuryňda şöhratlandyr». ¹⁶⁰ Ol şagirtlerine şeýle diýdi: «Meni gören Atany-da görendir». ¹⁶¹

Bu Hudaýyň meňzeşiniň bardygyny aňladýarmy? Isa nämäni göz önüne tutýar? Muňa şeýle anyk jogap berip bolar: Isa Özüniň edil Atasy ýalydygyny aýtmak isleýär. Onda Hudaýyň iň oňat sypaty görkezilen. Mundan başga-da Isa: «Ata hiç kimiň üstünden höküm çykaryan däldir, Ol ähli hökümi Ogla tabşyrandyr. Hemmeler Ata hormat edişi ýaly, Ogla-da hormat etmelidir» ¹⁶² diýýär.

ONUŇ ŞÖHRATYNY GÖRENLERIŇ ŞAÝATLYKLARY

Görnüş dagynda Hudaý şagirtlerine: «Meniň söýgüli Oglum Bu, Men Ondan gaty razydyryn; Ony diňläň» ¹⁶³ diýdi. Şagirtleriň biri bu hadysany ýatlap, şeýle ýazdy: «Çünki size Rebbimiz Isa Mesihiň güýjünü, gelenini aýdanymyzda ýasama ertekilere eýermedik, biz Onuň uly şöhratyny öz gözümüz bilen gördük... Biz Onuň bilen mukaddes dagdakak, bu sesiň gökden gelenini eşitdik». ¹⁶⁴

¹⁶⁰ Ýoh. 17:5, 24

¹⁶¹ Ýoh. 14:9–10

¹⁶² Ýoh. 5:22–23

¹⁶³ Matta 17:5

¹⁶⁴ 2 Pet. 1:16, 18

ESASY MESELE

Näme üçin Hudaý Öz baky Sözüni ýere iberdi? Ol Öz ýaradanlaryny söýýär we olaryň Özüne gaýdyp gelmegini isleýär. Ine, şonuň üçin-de Mukaddes Kitap: Oňa kim ynansa, baky durmuşa eýe bolar diýýär. Näme üçin? Sebäbi Isa Hudaýa, Hudaýyň barlygyna tarap ýeke-täk ýoldur. Ol: «Men ýol, hakykat we ýşaýyşdyryn; Mensiz hiç kim Ata baryp bilmez»¹⁶⁵ diýýär. Bize «Başga hiç kimde gutulyş ýokdur; biz ol arkaly gutular ýaly, gök astynda ynsanlara berlen gaýry at ýokdur»¹⁶⁶ diýip aýdylýar.

¹⁶⁵ Ýoh. 14:6

¹⁶⁶ Resul. işl. 4:12

ISA, BEÝIK MUGALLYM (TYMSALLAR)

Isanyň gullugy bary-ýogy üç ýarym ýyl dowam eden bolsa-da, şol wagtyň dowamynda Ol Özünüň dünýäde beýik mugallymlygyny görkezdi. Ol beýik gudratlary görkezdi we täze durmuş obrazyny öwrettdi. Onuň taglymaty kyn däl. Onuň sözleri ýönekeý adamlara-da düşnükli. Ol aýdýanlaryny olaryň durmuşyndan mysal getirip düşündirýärdi. Isa öz aýtmak isleýän zatlarynyň köpüsini timsallaryň üsti bilen beýan ederdi. Timsallar — aýratyn pikirli, durmuşdan alnan gürrüňlerdir.

Isanyň taglymatynyň manysy, Onuň ulanýan metodlaryndan wajypdyr. Ol Özünüň täze durmuş baradaky hemme taglymatyny bir sözlemde jemleýär: «Şoňa görä, adamlaryň özüňize näme etmegini isleýän bolsaňyz, siz hem olara şony ediň; çünki kanun we pygamberler ýazgylarynyň özeni şudur».¹⁶⁷

HUDAÝYŇ PATYŞALYGY

Onuň taglymatynyň wajyp temasynyň biri — Hudaýyň Patyşalygydyr. Ol: «Wagt doldy, Hudaýyň Patyşalygy golaýlady. Toba ediň, Hoş Habara ynanyň»¹⁶⁸ diýýärdi.

¹⁶⁷ Matta 7:12

¹⁶⁸ Markus 1:14–15

Bu biziň hemmämize dünýäniň gözegçiliksiz galdyrylmandygyny ýatladýar. Hudaý hemme zady görýär, ýöne Ol bize azat erkinlik berýär. Biz Hudaýyň dolandyryan maşynlary dälde. Biz azat adamlar, ýöne her näme-de bolsa, bize Hudaý ýolbaşçylyk edýär. Hudaýyň Patyşalygy hakynda aýdylanda bolsa, Isa adamlary oňa boýun bolmaga çagyryr. Hudaýyň Patyşalygynyň nämedigini görkezmek üçin Isa nesihatly timsallar aýdýar.

DAYHAN TYMSALY

«Ine, bir daýhan ekin ekmäge gidipdi. Ekip ýörkä, tohumlaryň birnäçesi ýoluň kenaryna düşdi. Guşlar-da gelip, ony iýdiler. Birnäçesi topragy az daşlyk ýere düşüp, tiz gögerip çykdy, çünki toprak galyň däl. Gün galanda bolsa, kökleriniň ýoklugy zerarly ýanyp, gurap gitdiler. Birnäçe tohum tikenleriň arasynda düşdi. Tikenler ösüp olary basdy. Birnäçe tohum bolsa, gowy ýere düşüp, kábiri ýüz, kábiri altmyş, kábiri hem otuz esse hasyl berdi».¹⁶⁹

Hasylyň nähili boljaklygy, dünýäniň düşen topragynyň nähilidigine baglydygy görünüp duran zat. Isa eger biziň ýüregimiz ýowuz, tekepbirlikden doly we özünden göwni hoş bolsa, bize oňat tohum düşse-de, eger biz Onuň Patyşalygy hakynda bilsek hem, eşitse hem Ony kabul etmeýäris, diýmek isleýär. Şol bir wagtda, eger biz Hudaýyň erkini kabul etsek we ony öz durmuşymyza ornaşdyrmaga başlasak, Hudaýyň Patyşalygy biziň içimizde bolar.

GIZLIN HAZYNA

Başga bir gezek Isa meýdanda gizlengi hazyna hakynda timsal aýtdy, «Bir adam ony tapyp, gaýtadan gizleýär-de, begenip baryp, ähli zadyny satýar-da, ýaňky ekin meýdanyny satyn alýar».¹⁷⁰ Hawa, hakykatdan, biz Hudaýyň Patyşalygyny tapanymyza,

¹⁶⁹ Matta 13:3–8

¹⁷⁰ Matta 13:44

biz uly şatlyk alýarys, ýöne, munuň üçin töleg tölenmelidir. Biz Hudaýyň Patyşalygynyň agzasy bolup, Isanyň yzyna eýerip başlanymyzdan soň, köp adamlar bilen gatnaşmagymyz mümkindir. Biziň hakykatçylygymyzyň töweregimizdäkiler üçin oňaysyz bolmagy mümkindir. Biziň dostlarymyzy, doganlarymyzy we aýal doganlarymyzy ýitirmegimiz mümkindir. Biziň maşgalamyzyň bizden ýüz öwürmegi mümkindir. Hudaýyň Patyşalygyna girmegiň işiňi ýitirmegi, türmä zyňylmagy, hatda ölümi aňlatmagy hem mümkindir. Isa Hudaýyň Patyşalygyna girmegimiz üçin biziň uly töleg tölemeli bolýandygymyza düşüňýär, ýöne ol muňa mynasypdyr.

Bir gün fariseýler Isadan Hudaýyň Patyşalygynyň haçan geljekdigini soradylar.¹⁷¹ Isa jogap berdi: «Hudaýyň Patyşalygy ne göze görnüp geler, ne-de „ine, bu ýerde!“ ýa-da „ine, ol ýerde“ diýerler. Çünki Hudaýyň Patyşalygy siziň içiňizdedir». Isany diňleýän adamlaryň içinde syýasy gozgalaňa garaşýanlarda bardy. Olar Isanyň syýasy manydaky Mesih bolmagyny, rim hökümdarlaryny kowmagy we Palestinany zulumdan azat etmegini isleýärdiler. Isa şeýle talaplardan ýüz dönderdi, sebäbi häzirki gürrüň munda däl. Adamzadyň baş problemasy — haýsy-da bolsa bir syýasy gurluş däl-de, günädi.¹⁷² Isa günäni ýeňmek üçin geldi. Onuň taglymatyna görä, Hudaýyň Patyşalygy dürli taraplaýyn bolup, diňe bir saýlananlar üçin niýetlenen däldir. Isanyň bu Patyşalyk adamyň ýüregindedir diýmegi tötänlikden däldir. Şonuň üçin-de, ony dikeltmek barada geljege garaşmaly däldir, ol häzir we şu ýerde dikeldilýär. Isanyň yzyna eýerýän we Onuň wesýetlerini berjaý edýän adam bu Patyşalygyň agzasy bolup biler.

AKMAK BAÝ

«Bir baý adamyň ýeri bol hasyl berýär. Ol adam: «Näme etsemkäm? Hasylymy goýmaga jaýym ýok» diýip içini gepleýär. Onsoň diýýär:

¹⁷¹ Luka 17:20–21

¹⁷² Ýoh. 6:5

«Şeýle ederin: ammarlarymy söküp, ulurak ammarlar salaryn-da, bütin gallamy, bar zadymy şol ýere ýygnap; Özüme diýerin: Eý, janyň, köp ýyl üçin ýygňalan birtopar zadýň bar, dynjyňy al, iý, iç, keýp çek».

Emma Hudaý oňa diýýär: «Eý, akmak! Edil şu gijäniň özünde janyň senden alnar. Onsoň taýýarlan zatlaryň kime galar?» Hudaýyň nazarynda baý bolman, özi üçin döwlet ýygnaýan adamyň ýagdaýy şeýledir». Hudaýyň Patyşalygyny agtaryň, bu zatlaryň hem bary size onuň üstüne goşulyp berler (Luka 12:16–21, 31).

ÝITEN OGUL TYMSALY

«Bir adamyň iki ogly bar eken. Kiçi ogly kakasyna diýýär: «Kaka, mal-mülkden maňa ýetenini ber». Kakasy hem baýlygyny ogullarynyň arasynda bölýär. Birnäçe günden soň kiçi ogly bar-ýoguny toplaý, bir daş ýurda gidýär, ol ýerde aýşy-eşretde ýaşap, mal-mülkini sowurýar. Baryny sowandan soň, ýaňky ýurda gaty açlyk düşüp, ol mätäçlik çekmäge başlaýar. Şeýlelikde, baryp, şol ýurtlylaryň birine günlükçi bolýar. Ol hem ony öz örülerine doňuz bakmaga ýollaýar. Oglanyň doňuzlaryň iýýän kösükleri bilen garnyny doýrasy gelýär, ýöne oňa hiç kim bermeýär. Ol özüne gelende diýýär: «Kakamyň günlükçilerinden birenteginiň artykmaç çörekleri bar, men bolsam bu ýerde açlykdan öljek bolup ýörün! Turup, kakama baraýyn, oňa diýeyin: «Kaka, Men Hudaýa hem saňa garşy günä etdim. Men indi seniň ogluň diýilmäge mynasyp däl, meniň öz günlükçileriňden biri ýaly et». Turup kakasynyň ýanyna gidýär. Entek daşdaka kakasy ony görüp, oňa ýüregi awaýar, ylgap hem oglunyň boýnundan gujaklap ogşayar. Ogul hem oňa: «Kaka, men Hudaýa hem saňa garşy günä etdim. Men indi seniň ogluň diýilmägä mynasyp däl» diýýär. Emma kakasy hyzmatkärlerine diýýär: «Derrew iň gowy dony getiriň-de, oňa geýdiriň. Elleriňe ýüzük, aýaklaryna çaryk beriň. Baga bakylan göläni getiriň-de, damagyny çalyň, iýip şatlanalyň! Çünki meniň bu oglum öledi, direldi, ýitipdi, tapyldy».

Şeýdip toý etmäge başlaýarlar. Onuň uly ogly ekin meýdanynda eken. Gelip, öýe golaýlanda aýdym-saz hem tans sesi gulagyna ilýär. Hyzmatkärleriň birini ýanyna çagyryp, munuň nämedigini soraýar. Ol hem oňa: «Doganyň geldi. Kakaň ony sag-aman yzyna alany üçin бага bakylan göläniň damagyny çaldy» diýýär. Ol gaharlanyp, içerik girmejek bolýar. Kakasy daşaryk çykyp, oňa ýalbarýar. Emma ol kakasyna jogap berip diýýär: «Ine, näçe ýyldyr men saňa hyzmat edýärim, seniň buýruklaryňa hiç haçan garşy çykamok. Muňa garamazdan, öz dostlarym bilen şatlyk eder ýaly, sen maňa hiç haçan bir çebiş hem bermediň. Emma бүтін baýlygyňy ahlaksyz aýallara ýoklan bu ogluň gelende, sen onuň üçin бага bakylan göläniň damagyny çalyarsyň». Kakasy oňa diýýär: «Oglum, sen hemişe meniň ýanymda, meniň bar zadym seniňki. Ýöne şatlyk edip, begenişmek gerek, çünki doganyň ölüdi, direldi, ýitipdi, tapyldy» (Luka 15:11–32).

Isa bu tymsaly töweregindäkileri gyzyklandyrmak üçin aýtmady. Ol Hudaýyň in bir günälini-de, eger ol toba gelse we Hudaýa yüz tutsa, kabul edýändigini görkezmek isledi. Ol hemme adamlaryň halas bolmagyny we Isanyň üsti bilen Oňa barmagyny isleýär. Bu tymsaldan, Hudaýdan yüz dönderip öz hususy ýoluny gözlän adamyň taryhyny görýäris. Ýöne Hudaý Öz beýik mähirliligi we hoşniýetliligi bilen gapysyny açyk galdyrýar, garaşýar, bir ajaýyp gün Adamyň çagalary ýagtylyk şöhesini görerler hem-de Oňa öwrülerler.

NÄME ÜÇIN ISA?

Näme üçin Isa boýun bolmak (ynanmak) Hudaýyň Patyşalygyny miras almagyň ýeke-täk ýoly bolup durýar? Sebäbi *Ol bu patyşalygyň Patyşasydyr*. Ol ýerdäki hökümdarlar ýaly hereket etmeýär. Ol önbaşçylygyň gapma-garşy esasyny hödürleýär. Isa şagirtlerine şeýle maslahat berýär: «Araňyzda kim uly bolmak isleýän bolsa, beýlekileriň hyzmatkäri bolsun. Araňyzda kim ilkinji bolmak isleýän bolsa, hemmähiziň guly bolsun. Çünki Ynsan Oglu-

da Özüne hyzmat edilmegi üçin däl, eýsem hyzmat etmek üçin, köpleriň ugrunda janyňy töleg hökmünde bermek üçin geldi».¹⁷³ Muny Öz şägirtleriniň aýagyny ýuwanda hem görkezýär.¹⁷⁴ Ondan soň ol öz janyňy olar we biziň üçin berdi. Başga tarapdan, Ol Özüne ynanyp boljakdygyny köp nyşanlar we ýerine ýetiren köp pygamberlikleri bilen subut etdi. Olaryň içinde iň beýigi — Onuň direlmegidir (Rim. 1:4, Rim. 10:9).

Isa öz yzyna eýerijilerine geljege ynamlylyk berdi. Ahyrýet gününde Ol Öz yzyna eýerenlere şeýle diýer: «Eý, Atamyň ýalkanlary! Geliň, dünýä gurlaly bári siziň üçin taýýarlanan patyşalygy miras alyň».¹⁷⁵

¹⁷³ Markus 10:43–45

¹⁷⁴ Ýoh. 13:4–17

¹⁷⁵ Matta 25:34

ISA BEÝIK MUGALLYM (GUDRATLAR)

Biziň öňden bilşimiz ýaly Isa ýöne pygamber däldir. Ol pygamberlerden has ýokarydyr. Mudaddes Kitap Ony patyşalaryň Patyşasy, rebleriň Rebbi – diýip jar edýär.¹⁷⁶ Onuň işleri Onuň ygtyýarlygyna we güýjüne şaýatlyk edýär. Isa ynanmaýan ýahudylara şeýle diýdi: «Men Atamyň işlerini etmesem, Maňa iman etmäh. Eger-de ol işleri edýän bolsam, onda Maňa ynanmasaňyz-da, Atamyň Mendedigini we Meniň Atadadygymy bilip, oňa göz ýetirer ýaly, edýän işlerime ynanyň».¹⁷⁷

Isanyň gudrat görkezendigine Gurhan Injil bilen ylalaşýar. Ol körleriň gözünü açdy, ölüleri direltdi. Biziň Injilden bilişimiz ýaly, gudratlary we taglymaty bilen Isa Özünüň Hudaýdan gelmeginiň şeýle bir beýik manysynyň bardygyny görkezmekçi bolýar. Ol adamlaryň islegine jogap edip gudratlar görkezýär, muny Özünde gudrat görkezmäge ukybynyň bardygyny ýöne bir subut etmek üçin etmeýär. Ol adamlaryň nämendir bir uly zada düşünmeklerini isleýär.

¹⁷⁶ Ayan (Ylham) 19:11–16

¹⁷⁷ Ýoh. 10:37–38

BIRINJI GUDRAT

Nika toýunda Isa suwy şeraba öwürdi. Bu şerap şeýle bir tagamly bolup, myhmanlaryň hiç biri öň şeýle şeraby dadyp görmändi.¹⁷⁸ Isa munuň üsti bilen nämäni görkezýär? Ol hödürleýän zadynyň (Onuň patyşalygynyň) şu wagta çenli bar bolan zatlaryň hemmesinden gowudygyny görkezýär. Biz bu gudratdan Isanyň kämilligiň Hudaýydygyny bilýäris. Biziň öz Halasgärimizi tanamazymyzdan öň kim bolandygymyza garamazdan, Ol bizi üýtgeder, gaýtadan eredip guýar, has kämil adama öwürer.

ÇAGANYŇ ÖMRI

Bir gün Isanyň ýanyna örän gaýgyly bir adam gelipdir. Ol ölüm ýssygynda ýatan ogluny Onuň baryp sagaltmagyny haýyş edipdir. Isa oňa: «Git, ogluň sagaldy»¹⁷⁹ diýdi. Ol ynanyp yzyna gitdi, ýolda hyzmatkärleri önünden çykyp, oglunyň sagalandygyny aýtdylar. Ol oglunyň gowulanyp başlan sagadyny sorap, onuň Isanyň «Ogluň sagaldy» diýen sagadydygyna düşündi. Ol we onuň bütün içerisi Isa iman etdiler.

Bu wakalar hakynda okanymyzda, biz Isanyň giňişligi hem ýeňil geçýändigini bilýäris. Hudaý bizden hiç wagt daşda bolmaýar. Isa: «Men dünýäniň soňuna çenli siziň bilen bolaryn»¹⁸⁰ diýýär. Ol ýöne ýere «Isa» atlandyrylan däldir, bu «Hudaý halas edýär» diýmekligi aňladýar. Biz Oňa, çäksiz ygtyýarlylyga eýe Bolana ýüzümüzizi öwürmelidiris.

¹⁷⁸ Ýoh.2:1–11

¹⁷⁹ Ýoh. 4:46–54

¹⁸⁰ Matta 28:20; 1:22–24

HOWZUŇ BAŞYNDAKY ADAM

Biziň eramyzyň birinji asyrynda Iýerusalimde Beýtzata howzy örän belli bolupdyr. Bu howzuň töwereginde her gün syrkawlaryň bir topary ýygnanýardy. Çünki wagtal-wagtal Rebbiň perişdesi şol howza girip, suwy çaykaýardy, suwuň çaykanmagynyň yzysüre ilkinji bolup suwa giren hem keselinden sagalýardy.¹⁸¹

Bir gün Isa howza geldi we düşeginde ýatan syrkawy gördi. Bu adam otuz sekiz ýyl ysmaz bolup ýatyrdy. Isa ondan: «Sagalmak isleýärmisiň?» diýip sorady. Ondan tassyklaýjy jogap alandan soň, Isa oňa: «Tur, düşegiňi al-da, ýöre» diýdi. Ýaňky adam derrew sagalyp, düşegini aldy-da, ýöräp başlady.

Bu hadysa bize näme öwredýär? Biz hatda iň bir erbet günäliler bolsak-da, toba gapysy biziň üçin açykdyr. Isa bizi bagyşlap we gutuldyryp biler, galan işler diňe bize bagly. Hudaý hiç wagt zorluk bilen halas etmeýär. Hudaýa ýüregiňi açmaly, Onuň bizi üýtgetmegi üçin ýol bermeli. Hudaý hemme zady mydama elinde saklaýar, ýöne Ol hiç haçan biz Isany öz Halasgärimiz hökmünde kabul etmegi islemesek, durmuşymyza girmeyär.

BÄŞ MÜŇ ADAMY DOÝURMAK

Bir gün Isa baş müňden-de köpräk adamy bary-ýogy baş çörek we iki balyk bilen doýrup geň galdyrdy. Bu waka şeýle boldy: onuň töweregine köp adam ýygnandy. Ýer çöllükdi, gün agşama golaýlapdy. Şagirtler adamlary özlerine iýmit satyn alar ýaly ýakyn oba goýbermek islediler. Ýöne Isa olary iýmitlendirmegi karar etdi. Şagirtleriň biri bir oglandan baş çörek we iki kiçi balyk tapdy. Ol Isa: «Ýöne şeýle köp märeka bu näme bolar?» diýdi. Isa jogap bermedi. Ol: «adamlary oturdyň» diýdi. Çörekleri alyp, şükür edeninden soň, Ol çörekleri şagirtlerine paylady, olar hem

¹⁸¹ Ýoh. 5:1–9

adamlara paýladylar. Haçanda hemmeler doýanyndan soň şägirtler on iki sebet çörek döwürlerini ýygnadylar.¹⁸²

BU BIZE NÄME ÖWREDÝÄR?

Adamlar özlery hakynda alada etjek Mesihe garaşdylar. Olar özleriniň zerurlyklary barada aladalandylar. Olar Isanyň yzyna Ony patyşa etmek niýeti bilen düşdüler, ýöne Isa olara Özüniň dünýä gelmeginiň hakyky maksadynyň adamlary halas etmekdigini aýtdy.¹⁸³

Isanyň sözleri boýunça, Hudaý olaryň ata-babalaryna çölde çörek beripdir, olaryň zerurlyklaryna kömek edipdir, ýöne olaryň ýerdäki ömürleri gysga boldy. Isanyň getiren iýmiti bakydyr, sebäbi Isanyň Özi ýaşayyş çöregidir. Isa ynanyanlar üçin bu wakada başga sapak hem jemlenendir. Ýahudy oglanynyň bary-ýogy birnäçe çöregi we balygy bardy, ýöne Hudaý ony köpeltmäge ukyply. Bu biziň Hudaýa bagyş eden az wagtymyzy, güýjümüzi, pul serişdelerimizi Onuň köpeltjekdigine ruhlandyrmalydyr — Ol munuň üstüni ýetirer. Ol san Hudaýdyr.

ISA SUWUŇ ÜSTÜNDEN ÝÖREÝÄR

Köp adamlary iýmitlendirenden soň, Isa şägirtlerine gaýyk alyp beýleki kenara geçmegi buýurdy. Olar ugradylar, ýöne güýçli garşydaş şemal sebäpli örän haýal ýüzýärdiler. Garaňky düşse-de, Isa entek olaryň ýanyna gelmändi. Üç mile golaý ýüzenlerinden soň, olar Isanyň kölüň ýüzünden ýöräp, gaýyga ýakynlaşyp gelýändigini gördüler. Ony görüp, şägirtler göze görünmedir öýdüp, gorkup gygyryşdylar. Emma Isa olara «Gorkmaň, bu Men» diýdi. Petrus Isanyň suwuň ýüzünde ýöreyändigini görüp, özüniň hem şeýle etmäge islegini bildirdi. Isa oňa «Gel» diýdi. Petrus gaýykdan düşdi we suwuň üsti bilen Isa tarap ugrady, ýöne güýçli

¹⁸² Ýoh.6:1–14

¹⁸³ Ýoh. 6:22–71

ýeli görüp gorkdy hem-de gark bolmaga başlady. Isa derrew elini uzadyp, ony tutdy.¹⁸⁴

BIZIŇ ÜÇIN SAPAK

Isa — tebigatyň Hojaýyny. Haçanda biz Onuň yzyna eýermegi karar edenimizde, Ol: «Meniň yzyna düş» diýýär. Eger bu ýolda biz kynçylyklara gabat gelsek we Ondan bizi halas etmegini sorasak, Ol kömege gelyär, Ol ýeli ýuwaşadyp, Petrusa suwuň ýüzünden ýöremäge mümkinçilik berdi. Belki bu zatlaryň häzirki döwürde kän ýörgünli däl bolmagy mümkindir. Ýöne bu islendik durmuş pursatlarynda Isanyň biz bilendigini öwredýär. Eger biz Oňa ynansak, Onuň ynamlylygy we rahatlygy mydama bize kömege geler. Häzirki wagtda Isa öňküsi ýaly adamlaryň ýüreginde turýan tupany ýatyrýar, ynanyan adama nähili kynçylyk aralaşsa-da, onuň durmuşynda nähili gaýgy bolsa-da, Isa mydama rahatlyk getirýär.

ISA — ÝAŞAÝŞYŇ REBBI

Isa körüň gözünü açýar, kerleriň gulagyny açýar, ölülere ömür berýär. Lazar eýýäm üç gün bári ölüdi we jaýlanandy, ýöne Isa onuň mazarynyň ýanyna baryp: «Lazar, daşaryk çyk» diýip gygyrdy. Ol bolsa, direlip mazardan çykdy.¹⁸⁵

Isa şeýle görnüşdäki ygtyýarlyga eýe bolup, ölüleri direltdi. Onuň: «Dirilikde, ýaşaýyş-da Mendirin, Maňa iman eden ölse-de, ýaşar»¹⁸⁶ diýmegi täsin däl. Isa dünýäniň üstünden kazylyk etmek üçin ýene-de geler. Ol öz yzyna eýerjilere baky durmuşy wada edýär.¹⁸⁷

¹⁸⁴ Ýoh. 6:16–21; Markus 6:47–50; Matta 14:22–32

¹⁸⁵ Ýoh. 11:1–45

¹⁸⁶ Ýoh. 11:25

¹⁸⁷ Ýoh. 6:40

NETIJE

Isanyň taglymaty we Onuň gudratlary *Mukaddes Kitapda*: «...siziň Isanyň Hudaýyň Ogly Mesihdigine iman etmegiňiz we iman edip, Onuň ady bilen ýaşaýşa gowuşmagyňyz üçin ýazyldy».¹⁸⁸

¹⁸⁸ Ýoh. 20:31

ISA, BEÝIK MUGALLYM (YNAM WE IŞ)

Isa Öz gullugyna başlan ilki wagtlaryndan dini adamlar üçin howply bolupdyr, ýöne ýönekeý adamlaryň köpüsi Onuň yzyna eýeripdir. Olara ruhy mugallymlarynyň her haýsy Töwraty özüçe düşündiripdir we olary göz üçin ýerine ýetirýän daşky hereketleri hem-de formallyklary köp alada goýupdyr. Isa bolsa düýbünden başga taglymat bilen geldi.

SABAT

Sabat — hepdäniň ýedinji günüdür; bu günü ýahudylar aýratyn mukaddes hasapladylar. Bütün günün aladalaryndan soň dynç almak pikiriniň özi dogrudyr, ýöne ýahudylar onuň hakyky manysyny üýtgedip, köp gadaganlyklary girizdiler. Isa Sabat günü oňat işleri ýerine ýetirmegi bes etmegiň gerek däldigini aýdýar. Ol adamlary bilgeşleýin Sabat günü sagaldýar. Şeýle Sabat günleriň birinde Ol fariseýlere göni ýüzlenýär: «Sabat günü haýsysy dogry, ýagşylyk etmekmi ýa ýamanlyk etmek? Jan halas etmekmi ýa öldürmek?». ¹⁸⁹ Ol syrkawy göni olaryň öňünde sagaldýar. Fariseýler muňa örän gaharlandylar we Ony nähili öldürmegiň planyny düzdüler. ¹⁹⁰ Ýöne

¹⁸⁹ Markus 3:4

¹⁹⁰ Markus 3:6

Isa Öz hoşniýetli işlerini etmegi bes etmedi. Biziň öňki baplardan bilşimiz ýaly, Beýtzata howzundaky ysmaz bolan adamy hem Ol Sabat günü sagaltdy.¹⁹¹ Mundan soň fariseýler Isanyň janyna kast etmegiň ýoluny gözläp başladylar.¹⁹²

Isa adamlaryň iki zady bilmegini isledi: birinjiden, Hudaý olar barada hepdäniň hemme günü alada edýär; ikinjiden, adamlar Hudaýdan gelmedik hiç bir dini ýazgylary kabul etmeli däldirler. Biz şol günlerki ýahudylaryň üstünden adamlar tarapyndan oýlanylyp tapylan däplere we ýazgylara ynanandyklary üçin gülüp bileris, ýöne biziň hem edýän işlerimiziň hemmesi Hudaýa ýaraýarmy diýip öz-özümizden soramagymyz gerek.

DOGA-DILEG ETMEK

Isanyň taglymatynda doga-dileg etmek uly orun eýeleýär. Eger biz diňe adamlaryň gözüniň alnynda Hudaýa doga-dileg edýän bolsak, olaryň biziň hudaýhonlugymyzy görmegini islese — bu ikiýüzlülükdir. Hudaýa beýle doga-dileg gerek däldir. Ol: «Doga-dileg edeniňde ikiýüzlüler ýaly bolmaň; çünki olar göz üçin sinagogalarda, köçe burçlarynda durup doga-dileg etmegi halaýarlar»¹⁹³ diýýär. Biz Hudaýa ruhda, hakykatda sežde etmelidiris.¹⁹⁴ Eger biziň janymyz we ýüregimiz Hudaýyň önünde dogry däl bolsa, biziň hemme doga-dileglerimiz biderekdir. Isa biziň dileglerimiziň köp sözli bolmaly däldigini aýdýar.¹⁹⁵ Ýahudylarda doga-dilegler bardy, olar ony bütinleý mehaniki suratda gaýtalamalydylar. Isa beýle doga-dilegleriň Hudaýa gerek däldigini öwredýär, Hudaý biziň dilegimiz

¹⁹¹ Ýoh. 5:1–15

¹⁹² Ýoh. 5:16–18

¹⁹³ Matta 6:5–6

¹⁹⁴ Ýoh. 4:24

¹⁹⁵ Matta 6:7

köpsözli ýa-da şol bir sözleri köp gezek gaýtalanymyz üçin gowy eşider öýtsek, onda ýalňşarys. Ol: «...Menden öwreniň»¹⁹⁶ diýýär.

HUDAÝA DOGA-DILEG EDILIŞI

Isa bize doga-dileg etmegiň nusgasyny berdi, oňa käwagt Rebbiň dogasy¹⁹⁷ hem diýilýär. «Rebbiň dogasy» Ýohannanyň Hoş Habarynda-da (17:1–26) getirilendir. Isa Öz şägirtleriniň bu doga-dilegi sözme-söz gaýtalamagy boýnuna dakmaýar. Ol bize takmynan nähili doga-dileg etmelidigini bilmegimiz üçin berlen. Biz doga-dileg edenimizde Hudaýdan biziň fiziki we ruhy zerurlyklarymyz üçin Ýerde Öz Patyşalygyny dikeltmegini soramalydyrys. Biz Onuň hökümdarlygyny jar etmelidiris we günämizi geçmegini soramalydyrys.

*«Eý, göklerdeki Atamyz!
 Adyň mukaddes bolsun,
 Patyşalygyň gelsin;
 Gökde bolşy ýaly, Ýerde-de Seniň islegiň amala aşsyn.
 Gündelik çöregimizi bize şu gün ber.
 Bize ýamanlyk edýänleriň ýazyklaryny geçişimiz ýaly,
 Sen-de biziň ýazyklarymyzy geç,
 Bizi synaga salma, bizi iblisden halas et!
 Çünki patyşalyk, gudrat we şöhrat ebedilik Seniňkidir.
 Omyň.»*

Isa doga-dileg edenimizde ýüzümüzizi Iýerusalime ýa-da haýsydyr bir başga tarapa öwürmelidigimizi öwretmeýär. Ol doga-dileg wagtynda bedeniň hereketi barada hiç hili öwüt bermeyär. Hudaýy esasan hem biziň ýüregimiz gyzyklandyrýar. Bizden doga-dileg etmäge näçe wagtyňy sarp etmeli? diýip, soramaklary mümkindir.

¹⁹⁶ Matta 11:29

¹⁹⁷ Matta 6:9–13

Isa doga-dileg üçin köp wagtyňy sarp edipdir, zygyderli doga-dileg edipdir, şeýle-de durmuşynyň wajyp wakalarynyň önüsyrasynda dileg edipdir. Resullar hem şol görnüşde doga-dileg edip, beýleki mesihlere-de mundan görelde almagy maslahat beripdirler.

Hudaýa doga-dileg etmek örän wajypdyr. Ýöne Mukaddes Kitap bize öz ynanjymyzy hakyky işlere öwürmegi öwredýär. Hudaý biziň öz edip bilýän zadymyzy biziň üçin etmeýär. Ol biziň doga-dileglerimizi kabul edýär we biziň kynçylykly ýerlerimizde kömek edýär.

Mesihiler Hudaýa doga-dileg edenlerinde Isanyň ady bilen edýärler, sebäbi Isanyň buýrugy şeýledir. Isanyň üsti bilen biz Hudaýa ýakynlaşýarys. Isanyň Özi şeýle diýýär: «...Atadan näme dileseňiz, Meniň adymyň hatyrasyna size berer. Şu wagta çenli siz Meniň adymdan hiç zat dilemediňiz: diläň, alarsyňyz, şatlygyňyz dolup daşar».¹⁹⁸

AGYZ BEKLEMEK (ORAZA)

Ýygy-ýygydan: «Näme üçin mesihiler agyz beklemeýärler?» diýip sorayarlar. Mesihiler agyz bekleýärler¹⁹⁹, ýöne olar ony Remezan wagtynda etmeýärler. Isa şeýle diýdi: «Agyz bekläniňizde ikiýüzlüler ýaly ýüzüňizi sallamaň. Olar adamlara agyz bekleýändiklerini görkezjek bolup, özlerine timar bermeyärler. Size dogrusyny aýdýaryn, olar eýýäm öz sylagyny alandyrlar. Emma siz agyz bekläniňizde, başyňyza ýag guýup, ýüzüňizi ýuwuň. Şonda siziň agyz bekleýändigiziň adamlara däl-de, diňe ýaşyryn Ataňyza görner. Gizlinlikde edileni görýän Ataňyz siziň sylagyňyzy berer».²⁰⁰

Isanyň taglymatyna görä, agyz bekleme hem doga-dileg ýaly, şahsy bolup ynanýan bilen Ýaradyjynyň özara gatnaşygyna täsir edýär. Isa mydama daşky yüze çykarmadan ozal, içki dünýäniň

¹⁹⁸ Ýoh. 16:23–24

¹⁹⁹ Matta 17:21; 1 Kor. 7:5, Resul. işl. 13:3

²⁰⁰ Matta 6:16–18

zerurlygyny belleýär. Adamyň doga-dileg etse-de, oraza tutsa-da bagyşlanmazlygy mümkindir. Injilde Korneliýus atly bir adam ýatlanylýar. Bu hudaýhon adam öz duşmanlarynyň we dostlarynyň arasynda gowy abraýy bardy. Ol kanun boýunça dogruçyldy; köp doga-dileg edýärdi, zzygiderli oraza tutýardy. Hudaý onuň dogrulygyny görüp, bagyşlanmagy üçin Rebbiň resuly Petrusy onuň ýanyna iberdi. Petrus onuň öýüne geldi we Mesih barada, Onuň durmuşy, Onuň çeken ejirleri, haçdaky ölümü hakynda gürrüň berdi. Ol Isanyň direlişi we Onuň geljekde Kazy bolup gaýdyp geljekdigini aýtdy. Haçanda Korneliýus Isa iman edende, bagyşlanma aldy.²⁰¹

*Meniň saýlaýan agyz beklemäm adalatsyzlyk
zynjyrlaryny gyrmak,boýuntiryk ýüplerini çözmek,
ezilenleri azat etmek,her bir boýuntirygy syndyrmak
üçin dälmi?*

*Çöregiňi aç bilen paýlaşyp,öýsüz garyby öýüne
getirmek üçin dälmi?Ýalaňajy görende, oňa eşik
berip,garyndaşlaryňyzdan kömegiňizi gaýgyrmazlyk üçin
dälmi? (Işaya 58:6–7).*

ONDAN BIRI

Isanyň döwründe fariseýler Hudaýa islendik girdejiniň ondan bir bölegini bermegi kyn görýärdiler, bu babatda bolgusyzlyklara çenli baryp ýetdiler. Olar biri-biriniň we töweregindäkileriň önünde abraý gazanmaga çalyşýardylar, hakykatda bolsa hakyky zerurlygy äsgermeýärdiler. Isa şeýle diýdi: «Sak boluň, etjek dogry işleriňizi göz üçin adamlaryň önünde etmäň, ýogsa gökdäki Ataňyzdan aljak sylagyňyz bolmaz. Şonuň üçin sadaka bereniňizde ikiýüzli adamlaryň

²⁰¹ Resul. işl. 10:1–48

il arasynda taryplanjak bolup, ybadathanalarda, köçelerde edişi ýaly, önünde surnaý çaldyrma. Size dogrusyny aýdýaryn, olar öz sylaglaryny eýýäm alandyrlar. Sadakaň gizlin bolar ýaly, bereniňde sag eliň näme edýänini sol eliň bilmesin; gizlinlikde edileni görýän Ataň saňa ony açyk gaýtaryp berer».²⁰²

Adamlardan hiç bir sylaga garaşmazdan kömege barmaga taýýar bolmalydygyny görkezmek üçin Isa rehimli samariýaly hakyndaky taryhy gürrüň berýär. Bu taryh — öz ýakynyňdakylara bolan hakyky söýginiň mysalydyr.

REHIMLI SAMARIÝALY

«...Bir adam Iýerusalimden Ýeriho barýarka, garakçylaryň eline düşýär. Olar onuň eşiklerini egninden sypyrp alýarlar-da, ony ýenjip çalajan taşlap gidýärler.

Tötänlikde bir ruhany şol ýoldan barýarka, ol adamy görende ýoluň ol tarapy bilen geçip gidýär. Onsoň bir lewili-de şol ýere gelip, ony görende ýoluň ol tarapy bilen geçip gidýär. Ýöne şol ýoldan geçip barýan bir samariýaly onuň üstünden gelýär, ony görüp ýüregi awaýar. Onuň ýanyna baryp, ýaralaryna zeýtun ýagy bilen şerap guýup saraýar. Onsoň ol adamy öz eşegine mündürüp, bir myhmanhana getirip, oňa garaşyk edýär. Şol günün ertesi iki dinar çykaryp myhmanhanaça berip: «Muňa garaşyk et, artykmaç näme harjyň çyksa, öwürlip gelýärkäm bererin» diýýär.

Seniň pikiriňçe, bu üç adamyň haýsysy garakçylaryň eline düşen adamyň goňsusy bolýar? Kanunçy jogap berdi: «Oňa rehim eden adam». Isa hem oňa: «Bar, sen-de şonuň ýaly et» diýdi (Luka 10:30–37).

Häzir jemgyýetiň dürli gatlaklarynyň we etniki toparlaryň adamlarynyň arasyndaky hoşniýetli gatnaşyklaryň zerurlygy barada köp gürrüň edilýär. Köp ýyl mundan öň Isa şeýle düzgüni

²⁰² Matta 6:1–4

öňe sürdi: «...goňşyňy özüň ýaly söý». ²⁰³ Seniň ýakynyň diňe bir sen bilen goňşuçylykda ýaşayan adamlar dälidir. Seniň awtobusda ýa-da otluda az wagtlyk duşuşyňan nätanyşlaryň hem goňşularyňdyr. Şeýle ýürekden çykan söýgi Isanyň durmuşynda has aýdyň görünýär. ²⁰⁴ Geliň, Onuň yzyna söýgi we hakykat bilen eýereliň.

²⁰³ Luka 10:27

²⁰⁴ 2 Kor. 8:9

ISA, BEÝIK GURBAN

Musulmanlaryň her ýylda belleýän Aýdal-Adha baýramçylygy boldy. Men Ahmediniň ýanynda durup, onuň kakasynyň gurban edilýän guzynyň damagyny çalşyny synlaýardym. Meni musulmanlaryň her ýylda şeýle köp maly gurban edişi täsin galdyrdy. Bu mundan köp ýyl öň, meniň gurban etmegiň manysyna az düşüňýän wagtym bolupdy. Örän tiz wagtdan, men beýlekiler ýaly munuň Hudaýyň Ybraýyma ogluny gurban etmegini buýurmagy bilen barlap görmeginiň hatyrasyna edilýändigini bildim. Ybraýym boýun bolýar, ýöne soňky pursatda Hudaý Ybraýymyň ogluny goýun bilen çalyşýar.

ADAM ATA WE HOW ENE

Mukaddes Kitap gurban etmegiň Ybraýymdan öň başlandygyny aýdýar. Hudaý Adamy ýaradanyndan soň, oňa gowulyga we erbetlige akyl ýetirmek agajynyň miwesinden iýmegi gadagan edýär, muňa gulak asmasa öljekdigini aýdýar.²⁰⁵ Adam ata we How ene muny diňlemeýärler. Olar ýalaňaçdyklaryny görýärler, utanýarlar we öz ýalaňaçlyklaryny ýapraklar bilen gizlemäge synanyşýarlar.²⁰⁶ Bu taryh Gurhanda ýatlanýlar.²⁰⁷

²⁰⁵ Gelip.çyk. 2:17

²⁰⁶ Gelip.çyk. 3:7–8

²⁰⁷ Gurhan 20:115–123

KABYL WE HABYL

Adamyň we Howuň birinji ogullary Kabyl we Habyldy.²⁰⁸ Olara Hudaýa gurbanlyk etmelidigi barada öwredildi diýlip, Mukaddes Kitapda aýdylýar. Habylyň gurbany Hudaý tarapyndan kabul edilýär, Kabylyňky bolsa kabul edilmeyär. Kabylyň gurbanynyň kabul edilmändigini Gurhan tassyklaýar.²⁰⁹ Biz bu taryhy Mukaddes Kitabyň tekstinden okamak bilen, Adamyň maşgalasynyň Hudaýa nähili ýakynlaşmalydygyny bilendigini görýäris. Munuň üçin gurban etmek gerekdi. Soňrak, Hudaý biziň günälerimiz üçin ölüme mynasypdygymyzy açdy, şonuň üçinem günäniň öwezini dolup biljek gurban, töleg (fidýe) gerekdi.

YBRAÝYM WE ONUŇ OGLY

Ybraýym we onuň oglunyň mysalynda şeýle öwezini dolma görkezilendir. Hudaý Ybraýyma öz ogluny gurban etmegi buýurýar. Ybraýym Hudaýa boýun bolýar. Haçanda ol ogluny öldürmekçi bolup, pyçagyny salanda, Hudaý ony saklaýar we Ybraýyma oglunyň ýerine öldürmek üçin goýun berýär.²¹⁰

PASHA GUZUSY

Ýene bir ajaýyp mysal — pasha guzusydyr. Ysraýyllylar Müsürde köp jebir çekdiler Müsüriň hökümdary faraon olara öz hudaýlaryna ynanmaga erkinlik bermeýärdi. Şonda Hudaý ysraýyllylary Müsürden çykarmak üçin Musany iberýär. Hudaý Müsüriň üstünden köp kynçylyklary inderýär. Ol ahyrsoňy bu ýerdäkileriň ilkinji çagalaryny öldürjekdigini aýdýar. Ysraýyllylaryň ilkinji çagalaryny Hudaý öldürmän saklaýar. Musa her bir ysraýyl maşgalasynyň guzy öldürmegini we onuň ganyny gapynyň söýesine çalmagy

²⁰⁸ Gelip.çyk. 4:1–16

²⁰⁹ Gurhan 5:27–32

²¹⁰ Gelip.çyk. 22:1–18; Gurhan 37:102–109

buýurýar. Hudaýyň perişdesi guzynyň gany çalyňan gapylardan sowlup geçýär we beýle öýleriň ilkinji çagalary ölmeýär. Hudaý Öz wadasyny ýerine ýetirýär — Ysraýyllylaryň birinji çagalary halas bolýar.²¹¹

MUSANYŇ KANUNY

Musanyň Lewiler kitabyndaky kanunynda Hudaý adamzada Özüne ýakynlaşmagyň ýeke-täk ýoluny — gurbanyň üsti bilendigini açdy.²¹² Soňrak Hudaý (resul Pawlusyň üsti bilen) şeýle diýdi: «...Gan dökülmän, bagyşlanma bolmaz».²¹³ Musa ysraýyllylara nähili gurban etmelidigini düşündirdi. Günäli adam sagdyn maly ybadathananyň gapysyna getirýär. Ol ýerde ol ellerini malyň kellesine goýýar, öz günäsini oňa simwoliki geçirýär, ondan soň ol maly öldürýär. Ruhany malyň ganyny gurbanlyk sypasynyň aýagyna çyrşaýar, galany sadaka ýerinde ýakylýar. Hudaý malyň ölümünü günäliniň ölümü hökmünde kabul edýär.²¹⁴

SORAG

Nähili bolup adamyň ýerine mal ölüp bilýär? Adam gymmatly, islendik maldan köp esse artyk ahyryn!? Mal adamyň günäsini öz üstüne almaýar, bu ýöne bir simwol bolup, soňra bolmaly zadyň görkezijisidir. Hudaý hemme günäleriň ýerine ýeke-täk hakyky gurban edilýänçä, muny etmäge rugsat berdi. Bu gurban ýerde haçandyr bir wagt ýaşan ýa-da soňra ýaşajak adamlaryň günäsi üçin berildi.

²¹¹ Mūsūr.çyk. 12

²¹² Lew. 17:1–12

²¹³ Ýewreýler 9:22

²¹⁴ Lew. 4

BEÝIK GURBAN

Musadan soň Hudaýyň köp pygamberleri beýik gurban hakynda pygamberlik etdiler. Olaryň biri Işaýa bolupdy. Ol birnäçe ýüz ýyl geçensoň, Isa Mesih tarapyndan Hudaýyň halas etmek planynyň amala aşyrylmagynyň ýerine ýetirilmegini ajaýyp pygamberlik edip aýtdy (Işaýa 52:13–15; 53:1–12).

ÝAHÝA ÇOKUNDYRJYNYŇ ŞAÝATLYGY

Hudaý Ýahýa Çokundryjyny pygamberleriň soňkusy edip iberdi. Ol musulmanlaryň arasynda Hezreti Ýahýa ady bilen bellidir. Ýahýa Isanyň geljegini önünden habar bermäge gelipdi. Ol Iordan derýasynyň kenarynda adamlary toba etmäge çagyrdy. Ýahýa: «Ine, Şu dünýäniň günäsini Öz üstüne alan Hudaýyň guzusydyr; Meniň yzymdan bir adam geler, Ol menden üstündür, çünki Ol menden owal bardy diýip aýdanyň, ine, Şudur» diýip, gygyrdy.²¹⁵

ISANYŇ ŞAÝATLYGY

Isanyň Özi Özüniň köpleriň ugrunda janyny töleg hökmünde bermek üçin gelendigini aýtdy²¹⁶ we Oňa ynanýanlaryň hiç biri heläk bolman ebedi ýaşaýşa gowşar.²¹⁷ Haça baranda Ol bu işi ýerine ýetirdi. Ol haçda «Hemmesi berjaý boldy!» diýip gygyryp adamzada Hudaýyň maksadyna ýetendigini aýtmak isledi.²¹⁸ Ybraýyma edilen wada ahyrsoňy ýerine ýetdi. Isa bir gün şeýle diýdi: «Siziň ataňyz Ybraýym Meniň günlerimi görjekdigine şatdy; ol görädi we şatlandy».²¹⁹ Gurhan Hudaýyň Ybraýymy beýik gurban

²¹⁵ Ýoh. 1:29–30

²¹⁶ Matta 20:28

²¹⁷ Ýoh. 3:14–16

²¹⁸ Ýoh. 19:30

²¹⁹ Ýoh. 8:56

bilen halas edendigini aýdýar.²²⁰ Isanyň getiren gurbanyndan beýik gurban bolup bilermi?

Bu Hudaýyň ýoly we bu ýeke-täk ýoldur. Biz Isanyň üçünji gün ölümünden direlip, Oňa ynanyanlaryň Hudaýyň ebedilik ýaşayşyndan lezzet aljakdygyny görkezenini gördük. Özüniň direlmeginden soň Isa şeýle diýdi: «Men hakda Musanyň Kanunynda, pygamberleriň ýazgylarynda, Zeburda ýazylanlaryň bary berjaý bolmalydyr diýip, entek siziň ýanyňyzdakam aýdan sözlerim şulardyr. Şeýle ýazylgydyr: Mesih görgi görüp, üçünji gün ölümünden direljekdir. Iýerusalimden başlap, бүтін milletler günäleriň bagyşlanmagy üçin, Onuň adyndan toba çagyryljakdyr».²²¹

HUDAÝ BIZIŇ BILEN

Gadyrly dostlar, Hudaý Adamy we How enäni ýigrenendigi üçin däl, gulak asmandygy üçin kowdy. Olar günä etdiler. Ýöne olary Özüniň ýanyna gaýtaryp getirmek üçin, Hudaý olary we бүтін adamzady halas etmek kararyna geldi. Haçanda Isa hakyndaky Hoş Habar Işaya pygambere habar berlende ol şeýle diýdi: «...we Onuň adyna Emmanuwel dakarlar»²²², bu «Hudaý biziň bilen»²²³ diýmeklikdir. Isa Ýerde 30–35 ýyl ýaşady, ýöne Özüniň asmana göterilmeziniň öň ýanynda şeýle diýdi: «Men dünýäniň soňuna çenli siziň bilen bolaryn».²²⁴ Kim bize hiç kimiň berip bilmedik ynamyny berip bilen Halasgärden yüz öwürer? Geliň, Onuň taglymatyna eýereliň.

²²⁰ Gurhan 37:102–109

²²¹ Luka 24:44, 46, 47

²²² Işaya 7:14

²²³ Matta 1:23

²²⁴ Matta 28:20

ISANYŇ IKINJI GEZEK GELMEGI

Ýslamda-da, mesihilikde-de Isanyň ýerde ýaşandygy we diriligine asmana göterilendigi, ahyrzamanda dünýä dolanjakdygy tassyklanylýar.

ISANYŇ YSLAM BOÝUNÇA GAÝDYP GELMEGI

Ýörgünli musulman taglymatynyň tassyklamagyna görä, Isa öwrülip gelende adamzady yslama getirmeli, antihristi ýeňmeli, öýlenmeli we çagalary bolmaly, ondan soň aradan çykyp, Muhammediň ýanynda Medinede jaýlanmaly.²²⁵

Bu doktrina esaslandyrylanda musulmanlar Gurhanyň şu aýadyna salgylanýarlar: «Şübhesiz ol (Isa) kyýamatyň (haçan boljagynyň) alamatydyr. Oňa hiç şübhe etmäh we Maňa uýuň, çünki bu dogry ýoldur» (A. Ýuzuf Ali, Süre 43:61).

Musulman alymlarynyň köpüsi bu aýady Isanyň ikinji gezek gelmegi hakyndaky pygamberlik hasaplaýarlar. Bu waka «Nuzul-i-Isa» ýa-da «Nuzul-i-Mesih» we Isanyň «kasamy» hökmünde bellidir.

Musulman doktrinalarynyň biri: «Abu Huraýaranyň şaýatlyk etmegine görä, Allanyň wekili (onuň ömri uzak bolsun) aýdýar:

²²⁵ Wali ad-Din, *Miṣḥat Al-Masabih* Wali ad Din, *Miṣḥat Al Masabih*, tr. James Robson, (Lahor, 1980) Vol II. pp. 1159–1160.

Meniň janymy ellerinde saklaýanyň adyndan Merýemiň ogly (onuň ömri uzak bolsun) tiz wagtdan adalatly Kazy hökmünde size geler. Ol haçlary döwer, doňuzlary ýok eder we salgytlary ýatyrar, baýlyklary şeýle bir köpelder, ol özüniň häzirki bahasyny ýitirer».²²⁶ Yslamyň Isanyň ikinji gezek gelmegi babatda şeýle pikiri bar. Ol bu waka bolan mesihi garaýyşlardan örän tapawutlanýar.

ISANYŇ MUKADDES KITAP BOÝUNÇA IKINJI GEZEK GELMEGI

Isanyň gaýdyp gelmegi Mukaddes Kitabyň wajyp temalarynyň biridir. Ýöne Onuň adaty adamlar ýaly ýaşajakdygy, aradan çykjakdygy we jaýlanjakdygy barada ol ýerde ýatlanylmaýar. Isanyň ikinji gezek asmandan inmegi hakynda gürrüň edilende, mesihiler Isanyň birinji gezek hem asmandan inendigine gürrüňsiz ynanýarlar. Bu iki garaýyş mesihileriň düşüňjesi boýunça bölünmezdir. Isa Özünüň asmandan inendigini we ýene-de inekdigini birnäçe gezek aýtdy.²²⁷ Ýöne ikinji geliş birinjiden tapawutlanar: Ýeňiji — Patyşa Beýik Kazy hökmünde geler. Isanyň göge galmagyndan soň iki perişde ony gören şägirtlere: Onuň göge gidişini görüşleri ýaly-da yzyna geljekdigini aýtdy.²²⁸ Isa Özünüň ikinji gezek gelmeginiň has belli waka boljakdygyny tassyklaýar; ýyldyrym nähili gündogardan turup günbatarda hem görünýän bolsa, Onuň gelşi hem şeýle bolar.²²⁹ Ol bize ýalan pygamberleriň we ýalan Mesihleriň peýda bolup «Men Halasgär» diýjekdiklerini duýdurýar. Ýöne Onuň geljegini her kim bilýär we her kim munuň şaýady bolar.

²²⁶ *Sahih Muslim, Sahih Muslim*, Vol 1, p. 92

²²⁷ Ýoh. 3:13; 8:23; 14:23; 16:28; Matta 25:31–32; 26:64

²²⁸ Resul. işl. 1:10–11

²²⁹ Matta 24:27; Ylham 1:7

OL GAÝDYP GELENINDEN SOŇ NÄME BOLAR?

Isa Öz perişdelerini ýollar. Olar-da Onuň saýlanlaryny dört tarapdan, gögüň bir ujundan beýleki ujuna çenli ýygnaýlar.²³⁰ Ondan soňra hemme ölüleriň direlmegi bolar. Isanyň aýdyşy ýaly: «...çünki gabyrdakylaryň hemmesiniň Onuň sesini eşitjek wagtlary geler. Ýagşylyk edenler ýaşamak üçin direler we şer iş edenler höküm üçin direler».²³¹

Diýmek, Isa Özünüň gaýdyp gelmeginiň esasy waka boljakdygyny öwredýär. Ol ölüleriň we dirileriň günälerini derňär, kim Ony söýen bolsa, diňlän bolsa, ebedilik ýaşayş bilen sylaglar, galanlary bolsa, hemişelik garaňkylyga kowar.

Mesihiler özleriniň Ol gün ebedilik ýaşayş üçin direljekligine ynanýarlar. Olar muňa gowy işleri edendikleri üçin däl-de, Isa ynamlary bolany üçin mynasyp bolarlar. Şol gün «dogry adamlar Gün kimin parlar»²³² diýip, Isa aýdýar.

Eger şol beýik gün Hudaý biziň hemme işlerimizi agramlap görse, biziň hemmämiz günäli diýlip hasaplanardy. Biz gowy işleri näçe köp eden hem bolsak, olar biziň bilen Hudaýyň arasyndaky uçudy aýryp bilmezdi. Ýöne bularyň bary eýýäm Isa tarapyndan biziň üçin edilendir. Mesihiň gurban üçin tölegdigine ynanýan adam gowy işleri jennetden ýer almak üçin etmeýär. Ol olary Isany söýýändigini üçin edýär. Isa şeýle diýdi: «Meni söýýän bolsaňyz, buýruklarymy berjaý ediň... Meniň size edişim ýaly edersiňiz diýip, Men size göreldä görkezdim».²³³ Biz Hudaýa beýik sowgady üçin, halas edeni üçin minnetdarlyk bildirýäris, kim Hudaýyň Patyşalygyna şu durmuşda girmese, ebedilik hökümde ýaşar — diýip Isa gaýta-gaýta nygtaýar.²³⁴

²³⁰ Matta 24:31

²³¹ Ýoh. 5:28–29

²³² Matta 13:43

²³³ Ýoh. 13:15; 14:15

²³⁴ Ýoh. 3:18, 36

WAGT FAKTORY

Isa Özünüň adamlaryň garaşmaýan wagty geljekdigini aýtdy. Öz gelşini Ol gijeki ogry bilen deňeşdirýär. «...Öý eýesi ogrynyň haýsy sagatda geljegini bilsedi, oýa bolardy, öýüni ýardymazdy. Munuň üçin, siz hem taýýar boluň; çünki Ynsan Ogly siziň oslamaýan sagadyňyzda geler».²³⁵ Isa şeýle-de öz gelşiniň Nuhuň günlerindäki tupan ýaly boljakdygyny aýdýar. Adamlar Nuhuň gämä münen gününe çenli, tupandan öňki günlerde iýip, içip, öýlenip, äre çykýardylar, özleriniň gündelik işlerini ýerine ýetirýärdiler.²³⁶ Nuh gämä girenden soň bolsa suw basma başlady.

Eýýäm iki mün ýyl geçdi, Isa bolsa entek hem gelenok diýmekleri mümkindir. Reb Öz ýaradanlaryny söýýär, Ol biziň üçin sabyr edýär, çünki Ol hiç kim heläk bolman, hemmeleriň toba gelmegini isleýär — diýip Injil öwredýär.²³⁷ Ýöne biz Hudaýyň Öz wadasynda durjagyna ynanyň bileris. Haçanda Ol bu ýere gaýdyp gelende, Onuň Öz bellän günü geler. Her bir ýaşaýan günümüz bizi Oňa ýakynlaşdyrýar. Hakykatda wagt örän tiz geçýär. Ertir eýýäm giç bolmagy mümkindir.

Diňe Isa ölümi ýeňdi. Diňe Ol gökleriň şöhratyna eýe bolup, ýerdäki öli we diri adamlaryň hemmesinden ýokary galdy. Ol Öz göklerdäki şöhraty bilen gaýdyp geler. Ol Özünü söýýänleri hatda, ölýänçä Oňa iman edenleri ebedilik durmuş bilen sylaglar. Olaryň hemmesi Onuň önünde dyza çökerler we Onuň rehimi bilen halas bolarlar.

²³⁵ Matta 24:43–44

²³⁶ Matta 24:37–39

²³⁷ 2 Pet. 3:9

ISANYŇ GAÝDYP GELMEGINIŇ MAKSADY

Ölüleriň direlmegi

«Muňa geň galmaň, çünki gabyrdakylaryň hemmesiniň Onuň sesini eşitjek wagtlary geler. Ýagşylyk edenler ýaşamak üçin direler we şer iş edenler höküm üçin direler».²³⁸

Hemme adamlaryň üstünden höküm

«...Hudaýsyzlyk bilen eden bütin hudaýsyz işleri zerarly, hudaýsyz günäkärleriň Oňa aýdan ähli paýyş sözleri zerarly, hemmeleriň üstünden höküm çykartmaga, bütin hudaýsyzlary höküm etmäge Reb, ine, münlerçe mukaddesi bilen geldi».²³⁹

Dogrularyň dogry dällerden aýrylyşy

«Ynsan Ogly Öz şöhraty içinde perişdeler bilen gelip, şöhratly tagtynda oturar. Bütin milletler Onuň önüne ýygňanar, çopanyň goýunlary geçilerden saýlaýşy ýaly, Ol hem olary biri-birinden saýlar. Goýunlary sagynda, geçileri hem solunda goýar. Onsoň Patyşa sagyndakylara diýer: „Eý, Atamyň ýalkanlary! Geliň, dünýä gurlaly bäri siziň üçin taýýarlanan patyşalygy miras alyň...“ Onsoň solundakylara diýer: „Eý lagnatlylar, Meniň ýanymdan aýrylyň, iblis bilen onuň perişdelerine taýýarlanan ebedi oda gidiň“».²⁴⁰

Patyşalygyň Ata tabsyrylyşy

«Çünki ölümiň ynsan arkaly gelşi ýaly, ölüleriň direlişi-de ynsan arkaly geldi. Çünki Adam ata bagly bolup, hemmäniň ölşi ýaly, Mesihe bagly bolup hem hemmeler ýaşayşa ýeter. Ýöne her kes öz nobatyna görä: ilkinji miwe bolan Mesih, Ol gelensoň hem Mesihiňkiler. Soňra Ol her hili baştutanlygy, her hili häkimiýeti hem

²³⁸ Ýoh. 5:28–29

²³⁹ Ýahuda 14–15

²⁴⁰ Matta 25:31–34, 41

gudraty ýok edip, Patyşalygy Ata Hudaýa tabşyranda, ahyrzaman bolar. Çünki Ol duşmanlaryny aýak astyna salýança höküm sürmelidir. Ýogaldyljak soňky duşman bolsa, ölümdir... Emma ähli zat Oňa tabyn bolanda, Ogluň Özi hem, Hudaý hem ähli zatda höküm sürer ýaly, Oňa ähli zady tabyn etdirene tabyn bolar».²⁴¹

²⁴¹ 1 Kor. 15:21–26, 28

MESIH BIZIŇ DURMUŞYMYZ

Mesih dogulýança köp pygamberler we mukaddesler Onuň ýoluny taýýarlapdyrlar. Mukaddes Kitap bu hakynda şeýle diýýär: «Hudaý gadym zamanlarda pygamberler arkaly ençeme gezek dürli ýollar bilen atalarymyz bilen gepleşipdir. Ol soňky wagtlarda hem bar zadyň mirasçysy edip belläni we Ol arkaly älemi ýaradan Oglunda biziň bilen gepleşdi».²⁴²

Isa «...Meniň ýanyma geliň, Men size dynçlyk bereýin»²⁴³ diýýär. Mukaddes Ýazgylaryň başga ýerinde biziň öň görşümüz ýaly: «Men ýol, hakykat we ýaşaýşdyryn; Mensiz hiç kim Ata baryp bilmez»²⁴⁴ diýýär. Örän köp adamlar bu aýada jemlenen sözleriň hakykatyna düşündiler: Isa hakykatdanam Hudaýa tarap ýeke-täk ýoldur, diňe Onuň bilen ebedi ýaşaýş tapmak mümkindir. Biz Onsuz Hudaýdan aýrylan, ebedi garaňkylykda umydyňy ýitiren bolup galýarys.

Bir gün Isa ýahudylara şeýle diýdi: «Siz Mukaddes Ýazgylary agtaryşdyrýarsyňyz, çünki ebedi ýaşaýş şolardadyr öýdýärsiňiz. Olar bolsa Men hakda güwälik edýärler».²⁴⁵ Ýöne okamak we bilimli bolmak ýeterlik däldir. Olary takyk işlere öwürmek möhümdir.

²⁴² Ýewr. 1:1–2

²⁴³ Matta 11:28

²⁴⁴ Ýoh. 14:6

²⁴⁵ Ýoh. 5:39

MEN NÄME ETMELI?

Men Isa ynanyýaryn. Men Onuň adamzadyň Halasgäridigine ynanyýaryn. Onuň yzyna eýermek we Hudaýyň Patyşalygyna girmek üçin men näme etmeli?

Bir gün fariseýlerden biri Isa şeýle diýdi: «Ýa Rebbi, biz Seniň Hudaýdan gelen bir mugallymdygyňy bilýäris, çünki Hudaý Özi bilen bolmasa, hiç kim Seniň görkezen alamatlaryňy görkezip bilmez».²⁴⁶ Isa oňa jogap berip diýdi: «Gaýtadan dogulmadyk adam Hudaýyň Patyşalygyny görüp bilmez».²⁴⁷ Öz düşündirişiniň üstüne şulary-da goşdy: «...suwdan we ruhdan dogulmadyk adam Hudaýyň Patyşalygyna girip bilmez».²⁴⁸ Özünüň göge alynmazynyň öň ýanynda Isa şägirtlerine beýik tabşyryk berdi: «...Bütün dünýä aýlanyň-da Hoş Habary hemme adamlara wagyz ediň. Kim iman edip çokundrylsa, halas bolar; yöne iman etmedige höküm ediler».²⁴⁹

Bu anyk tabşyryk Isa göge alnandan soň Pentikost gününde Petrusyň ýahudylara näme maksat bilen wagyz edendigini düşündirýär. Ol olara Isanyň gelmeginiň, haça çüýlenmeginiň we ölümden direlmeginiň Mukaddes Ýazgylarda önünden aýdylandygyny aýtdy. Köpler bu habary kabul etdiler we öz Halasgäri hökmünde Isanyň yzyna eýermegi islediler. Olar resullardan näme etmelidiklerini soradylar. Petrus jogap berdi: «...Toba ediň, günäleriňiziň ötölmegi üçin ähliňiz Isa Mesihiň adyna çokundrylyň; ine şeýdip, Mukaddes Ruh sylagyny alarsyňyz».²⁵⁰ Injilde aýdylyşyna görä, şol gün üç müňe golaý adam onuň sözlerini kabul edipdir we çokundrylypdyr.

Petrusyň sözlerine düşünmek üçin iki soraga jogap bermek zerurdyr:

²⁴⁶ Ýoh.3:2

²⁴⁷ Ýoh. 3:3

²⁴⁸ Ýoh. 3:5

²⁴⁹ Markus 16:15–16

²⁵⁰ Res. işl. 2:14–42

1. Mukaddes Ruh kim?
2. Çokundyrylmak näme?

MUKADDES RUH KIM?

Biz Mukaddes Ruh hakynda Mukaddes Kitabyň hemme ýerinde, birinji bapdan Aýanlyk kitabyň (Ylham) iň soňky babyna çenli ýatlanylýp geçilýändigine duşýarys.²⁵¹ Bu bize Hudaýyň Ruhunyň hemme ýerde bardygyny görkezýär. Mukaddes Kitapda Ol dürli atlar bilen atlandyrylýar:

Hudaýyň Ruhy	(Gelip.çyk. 1:2; Efes. 4:30)
Mukaddes Ruh	(Res. işl. 1:5, 8; 2:1–4)
Göwünlik Beriji	(Ýoh. 14:16)
Hakykat Ruhy	(Ýoh. 14:17; 15:26)
Direldeniň Ruhy	(Rim. 8:11)
Onuň Oglunyň Ruhy	(Gal. 4:6)
Mukaddeslik Ruhy	(Rim. 1:4)
Akyldarlyk Ruhy	(Efes. 1:17)

MUKADDES RUHUŇ INMEGI

Injilde aýdylşyna görä, Mukaddes Ruh Öz işini hemme ýerde döreden bolsa-da Ol Köne Ähtiň döwründe, olaryň haýsydyr bir aýratyn işi edip bilmekleri üçin, aýratyn görnüşde käbir adama görnүpdir. Şu mysallary okaň; Çykyş 31:3; 1-nji Patyşalar 10:6; Ýyl Ýazgylaryň 1-nji kit. 28:12; Işaya 42:1; Ezek. 11:5.

²⁵¹ Gelip.çyk. 1:2; Aýan (Ylham). 22:17

Biz Täge Ähtde Isanyň Mukaddes Ruhunı injeıdigi we her bir ynanynda ýaşajakdygy baradaky wadasyna duş gelýäris. Bu Pentikost gününde başlady. Şonda Mukaddes Ruh Isanyň şägirtlerini düýpli üýtgetdi. Ruhunı ýerine ýetirijileri bolup, olar öz Halasgärleri hakynda batyrgaý wagyz edip we öwredip bildiler.

MUKADDES RUHUN HÄZIRKI IŞLERI

Mukaddes Kitabyň sözlerine görä Mukaddes Ruh adamlary öz günälerinden halas edýär.²⁵² Mukaddes Ruh bize Hudaý we ýakynymyzdakylara gulluk eder ýaly güýç we pähim berýär. Biz Mukaddes Ruha näçe köp eýersek we onuň gözegçiligi astynda bolsak, şonça-da durmuşymyz Mesihini durmuşyna meňzär. Sebäbi Mukaddes Ruh bizde «söýgi, şatlyk, parahatlyk, sabyr, mähribanlyk, ýagşylyk, sadyklyk, ýumşaklyk, nebsiňe buýurmaklyk»²⁵³ döreder. Biziň özüimiz bu sypatlary ulanyp, durmuşda ýaşap bilmeris. Ýöne Hudaýyň Mukaddes Ruhy biziň durmuşymyzy şu ideala meňzedip biler.

ÇOKUNDYRYLMAK NÄME?

Ýazgylarda peýdalanylan «çokundyrylmak» sözi grekçe «çümdürmek, batyrmak» diýiligidir. Adamlary birinji gezek çokundyran (Täge Ähtde aýdylyşy ýaly) Ýahýa Çokundyryjydyr. Biz çokundyrylmada günämizden saplamak üçin Hudaýy çagyryarys.²⁵⁴

FILIPUS WE HEBEŞ

Kimdir biri hakykaty gözlese Isa baradaky hoş habary kabul edip, özüni Isa bagyş etmek islese, ol çokundyrylýar. Bir gün perişde

²⁵² Ýoh. 16:8–11

²⁵³ Gal. 5:22–23

²⁵⁴ Ýoh. 3:23; Res. işl. 22:16; 1 Pet. 3:21

Isanyň şägirtleriniň biri Filipusy ýola getirdi, Ol bolsa ýolda hebeşe duşdy. Filipus oňa Işaya pygamberiň kitabyny okap, Isanyň Hoş Habaryny wagyz etdi. Hebeş Isa ynandy we çokundyrylmagyny sorady. Filipus ony şol wagt çokundyrdy.²⁵⁵

ÇOKUNDYRYLMA NÄMÄNI AŇLADÝAR?

Çokundyrylma (çümdürilme) Isa bilen ölmegiň we jaýlanmagyň, soňra Isanyňka meňzeşlikde, Onuň direlişi ýaly direlmegiň, Mesih bilen täze durmuşa gaýtadan dogulmagyň simwolydyr. Injilde aýdylyşy ýaly: «...Mesih Isa çokundyrylanlarymyzyň barynyň Onuň ölümine çokundyrylandygyny bilmeýärmisiňiz? Atanyň şöhraty arkaly Mesihniň ölümden direlişi kimin, biz hem täzelenen ýaşayyşda gezer ýaly, çokunma arkaly Onuň bilen bile ölüme gömlendiris». Biz günä üçin ölüdiris. Biziň öňki günälerimiz geçildi, şonuň üçin durmuşymyzda günäniň agalyk sürmegine ýol bermeýäris.²⁵⁶

MESIHDÄKI DURMUŞ

Isa şeýle diýdi: «Siziň ysýgyňyz adamlaryň önünde şeýle bir parasyn welin, olar gowy işleriňizi görüp, gökdäki Ataňyzy şöhratlandyrsynlar»²⁵⁷ Mesihe ynanyan Onuň söýgüsini, şatlygyny we parahatlygyny şöhratlandyrmalydyr. Köp adama siziň durmuşyňyzy Mesihe bagyşlamagyňyzyň we Onuň yzyna eýermegi maksat edinmegiňiziň ýaramazlygy mümkindir. Isa muňa düşünyärdi we bize Öz yzyna eýermegiň aňsat dälidigini duýdurypdy. Ol şol bir wagtda biziň ýüregimize parahatlyk wada berýärdi. Ol şeýle diýdi: «Bedeni öldürip, jany öldürip bilmeýänlerden gorkmaň, eýsem dowzahda hem teni, hem jany ýok etmäge gudraty bar bolan Hudaýdan gorkuň. Iki serçe bir köpüge satylmaýarmy? Muňa

²⁵⁵ Res. işl. 8:26–40

²⁵⁶ Rim. 6:3–4, 11

²⁵⁷ Matta 5:16

garamazdan, Ataňyzdan rugsatsyz olaryň biri-de ýere gaçýan dälidir. Siziň başyňyzyň saçlary hem бүтінлеý sanalgydyr. Munuň üçin gorkmaň, siz köp serçelerden gymmatlysyňyz. Kim meni ynsanlaryň önünde ykrar etse, Men-de ony göklerdeki Atamyň önünde ykrar ederin».²⁵⁸

TÄZE DURMUŞ

Mesihi adam Hudaýy gorkudan däl-de, söýgüden diňleýär. Mesihi Mesihsiz ýaşap bilmez. Isa şeýle diýýär: «Siz Mende galyň, Mende sizde galaýyn. Şahanyň üzüm agajynda galmasa, öz-özünden miwe berip bilmeýşi ýaly, siz-de Mende galmasaňyz, miwe berip bilmersiňiz. Men üzüm agajy, siz şahalarysyňyz; Mende galýan we Meniň galýanym köp miwe berer; Menden üzňe hiç zat edip bilmersiňiz».²⁵⁹

Biziň özümüz şeýtany we onuň hyzmatkärlerini ýeňip bilmeris. Muňa diňe Isanyň güýji ýetýär, şoňa görä-de Ol eýýäm şeýtany hemişelik ýeňdi. Şeýtan mydama Mesihe ynanýanlara zyýan bermäge synanyşýar we olaryň ynanjyny ikerjiňlendirýär. Ol hemişe mesihiligiň duşmanlaryny Isanyň yzyna eýerjileri Oňa bolan ynamlaryndan dändermäge synanyşdyrýar. Şeýle ýagdaýlarda hakyky iman edenler Isany diňlemeklerini dowam etdirýärler. Ol bize duşmanlarymyz hakynda duýdurýar, şol bir wagtda Özüniň gudratyny ýatladýar. «Bu zatlary size aldanyp, ýoldan çykmazlygyňyz üçin aýtdym. Sizi sinagogalardan kowarlar; hawa, sizi öldüren her kes iň şunuň bilen Hudaýa hyzmat edýändiris öýtjek wagty geler. Bu zatlary ederler, sebäbi olar ne Atany, ne-de Meni tanaýarlar.»²⁶⁰

²⁵⁸ Matta 10:28–32

²⁵⁹ Ýoh. 15:4–5

²⁶⁰ Ýoh. 16:1–3, 33

SÖZLÜK

Ybraýym: 4000 ýyl mundan öň ýaşan araplaryň şeýle-de ýewreýleriň nesilbaşysy. Hudaý Ybraýym bilen äht (aýratyn ylalaşyk) baglanyşýar. Eger Ybraýym Hudaýa wepaly bolup galsa, onuň köpsanly nesli bolar we Kenganyň ýeri ömürlük oňa degişli bolar (Gelip. çyk.13:15–16). Mundan başga-da, Hudaý Ybraýyma ýer ýüzüniň hemme adamsynyň onuň üsti bilen pata aljakdygyny wada berdi (Gelip.çyk.12:3). Ybraýymyň durmuş taryhy Gelip çykyş kitabynda ýazylandyr 11–25.

Awtograf: awtoryň golýazmasynyň asyl nusgasy.

Adam ata we How ene: Hudaý tarapyndan ýaradylan ilkinji erkek we aýal. Birinji Adam ýaradylypdyr, soň Hudaý Adamyň kömekçisi hökmünde How enäni ýaradypdyr. Olar Erem bagynda ýaşaýarlar, ýöne Hudaýa gulak asmandyklary sebäpli, ol ýerden kowulýarlar. Bu taryh Gelip çykyş kitabynda beýan edilýär (2–3).

Beýik Aleksandr: Makedoniýanyň şasy, taryhda beýik serkerdeleriň biri. Ol dünýäniň siwilizasiýalaşan territoriýasynyň uly bölegini basyp alýar we basyp alan ýurtlaryna grek medeniýetini getirýär. B.e.öň. 356–323-nji ýyllarda ýaşapdyr.

Resul: «wekil, habarçy» diýmekligi aňladýar. Mattanyň Hoş Habarynda (10:5) on iki adamy Isanyň hut Özi gulluk etmäge «resullyga» ugradýar. Isanyň Resuly Ony görmelidi we Onuň direlenine şaýatlyk etmelidi (Res. işl. 1:22). Resul Pawlus Isa tarapyndan, Ol göklere alnandan soň, gulluga çagyryldy. Res.ışl. 22:14:15, 1Kor.9:1, 15:8. Resullaryň işlerinde 14:4, 14 Pawlus we Barnabas hem resullar diýip atlandyrylýar, ýöne ol başga manydadyr. Olar Antakiýa ybadathanasy tarapyndan wagyzçylyk syýahatyna iberilipdi. Resullaryň işleri 13:2,3 we 14:26,27. Şonuň üçin-de olar belli bir pikirde Antakiýa ybadathanasynyň resullarydyr. «Resul» sözüniň bu iki manysy garyşdyrylmaly däl.

Resullar (wekiller): adatça, Isanyň Özünüň ýerdäki gullugynda Özi bilen bolmak üçin saýlan on iki adamy göz önünde tutulýar. Şol on iki resulyň atlary şulardyr: birinjisi Petrus lakamly Simun we onuň dogany Andrys, Zebedeýiň ogullary Ýakup bilen Ýohanna, Filip, Bartolomeý, Tomas, salgytçy Matta, Alfeýiň ogly Ýakup, Taddeý1, watançy Simun, Isa haýynlyk eden Ýudas Iskariýot. Ýudas ölerden soň onuň ýerini Mattiýas eýeledi.

Ahmediler: yslam sektasy bolup, Mirza Gulam Ahmet (1835–1908) tarapyndan esaslandyryldy. Özünü yslamyň reformatory diýip jar etdi.

Şerap: Mukaddes Kitapda alkogolly içgi görnüşinde düşünmeli dälidir. Bu söz täze üzüm suwuklygyny aňladyp hem biler.

Beýtullaham: Iordanyň kenaryndaky uly bolmadyk şäher. Iýerusalamden 5 mil günortada ýerleşýär. Mika 5:2-de öňünden aýdylyşy ýaly, Isanyň doglan ýeri.

Göge alynmak: ölümden direlen Mesihiň ýerden göge alynmagy, Onuň direlmeginden kyrk gün geçensoň bolan waka. Bu wakalaryň beýanyňa, Resullaryň işleri 1:9–11, Markus 16:19, Luka 24:50–51seret.

Günä: kanunyň ýa-da Hudaýyň buýrugynyň bozulmagy. Günä Hudaýyň garşysyna gozgalaňdyr. Hudaýyň mukaddesdigine görä, Ol günä sabyr edip bilmeýär. Ýöne Hudaýyň Özi bize Isanyň üsti bilen bu meseläniň çözgüdini berdi. Rim. 3:23; 6:23 we 1 Ýoh. 3:4 okaň.

Danyýel: b.e.öň. 600-nji ýyllar töwereginde ýaşan pygamber. Köne Ähtiň onuň ady bilen atlandyrylan kitaby Wawilondaky taryhy wakalary we Danyýeliň Hudaýa ynamyny beýan edýär. Onda şeýle-de geljekki wakalaryň öňünden görülmeleri goşulandyr.

Resullaryň işleri: Täze Ähtiň başinji kitaby. Bu ýazgylar Isa göge alnandan soň irki mesihilik ýygnaýşygynyň işleri hakyndadyr. Luka tarapyndan ýazylan.

Ýewangeliýe: «Hoş Habar»

Gurban etmek: Hudaýa minnetdarlyk ýa-da günäniň tölegi üçin malyň gany ýa-da etini getirmek. Ýewreýler

Hudaýa mal getirip, onuň janyny özleriniňkiň ýerine beripdirler. Hudaý olaryň diňe ýaş we sagdyn mal getirmeklerini talap edipdir.

Äht: şertnama, bir tarap teklip edýär, beýleki tarap kabul edýär.

Zakaryýa: pygamber, b.e.öň. 520-nji ýyllar töwereginde ýaşap, Köne Ähtiň bir kitabyny ýazan. Ol Iýerusalimiň ilatyny ybadathanany dikeltmäge çagyryr. Hudaýyň zulумы ýeňjekdigi hakynda, Mesihiniň geljekdigi hakynda pygamberlik edýär.

Ezekiýel: ruhany we pygamber, b.e.öň. 600-nji ýyllar töweregi ýaşan we Hudaýyň kanunyna eýermegini zerurlygyny belläp geçen. Köne Ähtiň onuň ady bilen atlandyrylan kitaby, şeýle pygamberliklerden durýar:

1–24 bap: Ýahudanyň adamlaryny günäleri üçin Hudaýyň nähili jezalandyryjaklygy hakyndaky pygamberlik.

25–32 bap: Hudaýyň höküminden dönen we ysraýyllylaryň betbagtçylyklaryna şatlanan goňşy döwletleriň jezalandyrylyşynyň pygamberligi.

33–48 bap: Ysraýylyň dikeldilmegi we halas edilmegi hakyndaky pygamberlik.

Ýermeyä: pygamber, b.e.öň. 600-nji ýyllar töwereginde ýaşan. Köne Ähtde onuň ady bilen atlandyrylýan kitap bar. Ol ýahudylary ýaşayş obrazlaryny üýtgetmäge çagyryr we Hudaý bilen şahsy gatnaşygyň

zerurlygyny ýatladýar. Ol şeýle-de Wawilon çozuşy hakynda-da duýdurýar.

Ýohanna: on iki resulyň biri, Ýakubyň dogany, Zabedeýiň ogly. Ony Hudaý dördünji Hoş Habary we üç haty ýazmaga ruhlandyrýar.

Ýahýa Çokundryjy: (Hezreti Ýahýa) beýik pygamber, b.e. 7-nji we 28-nji ýyllarynda ýaşan. Ol adamlary günäden toba etmäge çagyryýar we Iordan derýasynda çokundyrýar.

Eýýup: Köne Ähtiň şeýle atdaky kitabyňyň esasy adamsy. Bu kitap Eýýubyň ejir çekişiniň taryhyny, Hudaýdan alnan sapaklaryň ýazgysyny we onuň halas bolşuny özünde jemleýär.

Ýunus: Köne Ähtiň kitaby, ol bu pygamberiň adydyr, Hudaý tarapyndan Ninewäniň adamlaryna pygamberlik üçin iberilen. B.e.öň. 400-nji ýyllar töweregi ýazylan.

Ýusup (Flawiý): ýahuda taryhçysy, Ýahudanyň taryhyna degişli 20 kitap ýazypdyr. Ol b.e. 66-njy ýylynda ýewreýleriň we rimlileriň arasyndaky soňky uruşda Jelilede harby baştutan bolupdyr.

Işaya: pygamber, b.e.öň. 700-nji ýyllar töwereginde ýaşan. Onuň Köne Ähtdäki kitabynda Isanyň geljeginiň önünden aýdylmasy bar.

Ýudas Ikariýot: resul, Mesihe dönüklük eden. Ol resullaryň gaznaçysy bolupdyr.

Kodeks: häzirki kitaplaryň görnüşü. Kodeksi almak üçin papirusyň birnäçe sahypasyny eplemeli, bilelikde ýygnamaly we eplenlen ýerini tikmeli. Kodeksiň sahypalarynyň iki tarapy hem doldurylýar.

Masoret teksti: Köne Ähtiň esasy teksti, asyrlaryň dowamynda mekdeplerde we sinagogalarda peýdalanylypdyr. Ol rawwinleriň mekdepleriniň masoretleri tarapyndan Palestinada we Wawilonda b.e. VIII–IX asyrlarda döredilipdir. Olar Köne Ähtiň ýazgylaryny saklaýjylardyr.

Manuskript: kitap çap edilişine çenli döwürdäki golýazma. Ondaky ýazgylaryň wagtyny onuň stili we peýdalanylan materialy bilen kesgitlep bolýar.

Mika: pygamber, b.e.öň. 700-nji ýyllarynyň soňunda ýaşapdyr. Onuň ady «Hudaý ýaly adam» diýmegi aňladýar. Köne Ähtde onuň kitaby bar. Hudaý onuň üsti bilen daşky görnüşleri bilen buýsanýan adamlar hakynda, hakyky we ýalan pygamberler hakynda, Beýtullahamdan geljek Mesih hakynda adamlara aýdypdyr.

Nebukadnesar: b.e.öň. 605–552-nji ýyllara degişli Babyl (Wawilon) şasy. Onuň hökümdarlyk eden wagtynda Babyl (Wawilon) dünýäniň iň beýik şäherleriniň biri bolupdyr. Öň Iýerusalimi basyp alypdyr we weýran edipdir.

Nasyra: demirgazyk Ysraýylyň kiçijik şäherjigi. Ol Jeliläniň rim welaýatyna degişlidir. Bu ýerde Isanyň çagalygy geçdi.

Ninewe: gadymy Assiriýanyň iň soňky paýtagty, Tigr deryasynyň gündogar kenarynda ýerleşendir. B.e.öň. 612-nji ýylynda ol basylyp alynýar we weýran edilýär, onuň galyndylaryny arheologlar 1800-nji ýyla çenli tapmaýarlar.

Sünnet: Hudaýyň Öz halky bilen eden şertnamasynyň fiziki belligi (Gelip.çyk.17:10–11).

Aýanlyk: Täze Ähtiň soňky kitaby. Ol Ýohanna resula iberilipdir. Ol mesihi ýygmanyşyklaryna iberilen haty we geljegi, ahyrýeti beýan edýär. Onuň grekçe ady «Diňe Hudaý belli bir zady tapyp anyklaýar» diýmekdir.

Pesah: Ýewreý baýramçylygy, Ol ysraýyllylaryň müsür ýesirliğinden b.e.öň. 1200-nji ýylda halas bolmagy mynasybetli bellenilýär (Çykyş 12). Pesah ýa-da Pasha martda ýa-da aprelde her ýyl baýram edilýär.

Petrus: Isanyň resuly. Onuň ady Simon bolup, Isa ony Petrus diýip atlandyrypdyr. Ol «daş, gaýa» diýmeklikdir. Ol irki mesihilik ýygmanyşyklarynyň baştutany bolupdyr.

Pilat: Isa haça çüýlenende rim hökümdary bolupdyr. Ýahudany b.e. 26–36-njy ýyllarda dolandyrypdyr. Isany Pilatyň ýanyna sorag etmäge getiripdirler, ol Ony boşatmak isläpdir, ýöne öz işini ýitirerinden gorkupdyr.

Hat: Täze Ähtiň 21 haty. Ýakubyň hatyndan Ýewreýlere hata çenli. Olaryň köpüsi resul Pawlus tarapyndan onuň esaslandyran ýygnaklaryna ýazylypdyr.

Ötünç: biziň günälerimiziň Hudaýyň merhemeti bilen aýrylmagy. Günä ötünç diňe Mesihiniň üsti bilen mümkindir (Efes. 1:7). Şeýle-de Zebur 103:10–12 okaň. Täze Äht günäsi ötülen günäkäriň beýlekileri-de bagyşlamalydygyny tassyklaýar.

Haça çüýlenme: jezalandyrylmanyň has gazaply görnüşi, gadymy dünýäde rimlilerde we beýleki halklarda gullara we jenaýatkärlere jeza berlende ulanylypdyr. Pida sütüne çüýlenilipdir we ölýänçä asylygy durupdyr.

Rut: Köne Ähtiň kitabyňyň ady, onda mowaply aýalyň taryhy gürrüň berilýär. Ol ysraýylla durmuşa çykýar. Rut adamsy ölerden soň öz gaýynenesiniň yzyna eýerýär we ysraýyllaryň Hudaýyny wagyz edýär. Ol Isanyň nesil enesidir.

Öli deňziniň golýazmalary: Mukaddes Ýazgynyň kitaplarynyň gadymy golýazmalarydyr. Ol Köne Ähtiň Esterden başga hemme kitaplaryny öz içine alýar. Kābir kitaplar bütinleý diýen ýaly saklanypdyr. Olar 1940-njy we 1950-nji ýyllarda Öli deňziniň demirgazyk — günbatar kenaryndan daş bolmadyk gowakdan tapylypdyr. Häzirki wagtda «Kitaplaryň mazarynda» Iýerusalimde Ysraýyl muzeýinde saklanylýar.

Septugant: Köne Ähtiň grek diline edilen köne terjimesi. Taryhyň aýtmagyna görä, Müsüriň hökümdary ýetmiş ýahudy alymyna Töwraty grekçe gepleýän ýewreýler üçin grek diline geçirmegi buýrupdyr. Bu işe b.e.öň. 250-nji ýyllar töweregi başlanylypdyr. Septugantlaryň has belli golýazmalary — bu Sinaý, Watikan we Aleksandriýa kodeksleridir.

Simon Kirneliýus: Isanyň haçyny jeza berilýän ýere çenli alyp gitmäge mejbur edilen adam (Matta 27:32; Markus 15:21; Luka 23:26).

Sabat: (Ýewreýçe «şabat» rahatlyk diýmekligi aňladýar) Hepdäniň ýedinji günü, başinji gün gün ýaşanyndan altynjy gün gün ýaşýança. Hudaý älemi alty günde ýaratdy. Ol ysraýyllara her hepdäniň ýedinji günini Oňa sežde etmäge we dynç almaga bagyşlamagy buýurdy (Kan.tag. 5:12–15). Bu «rahatlyk» imanlylaryň ölümden soňky garaşýan şol ebedilik rahatlygynyň simwolydyr (Ýewr. 4:8–11). Mesihilerden ýahudy sabatyny ýerine ýetirmek talap edilmeyär (Kol. 2:16). Olar bir ýere ýygnanyp, biziň Rebbimiziň ölümi, jaýlanylyşy we direlişi hakynda ýatlamalydyrlar. Olar muny Isanyň ganyny simwoliki aňladýan şeraby ýa-da üzüm şiresini paýlaşyp içip we Onuň tenini simwoliki aňladýan çöregi döwüp paýlaşyp iýmek bilen ýerine ýetirýärler. (Matta 26:26–30; Markus 14:22–25; 1 Kor. 11:20–26). Hepdäniň birinji günü (biziň ýekşenbämiz) munuň üçin belenipdir (Resul. iş. 20:7). Bu gün Isa ölümden direldi. Bu her hepdelik dāp «çörek döwmek» ýa-da «Rebbiň agşamy» hökmünde bellidir. (Res. iş. 2:42; 1 Kor. 11:20).

Süre: «setir» ýa-da «seriý» aňladýan Gurhanyň babydyr.

Tagrif: «ýoýmak», «üýtgetmek» termini, musulman teologlary mesihileri Mukaddes Kitaby üýtgetmekde we ýasama etmekde günälänlerinde ulanýarlar.

Tasid: taryhçy, b.e. 55–120 ýyllarynda ýaşapdyr. Ol Rimiň taryhyny Awgustdan Nerona çenli ýazypdyr.

Filon: b.e. I asyrynyň başynda ýaşan, ýewreý jemgyýetiniň görnükli wekili. Filosofik we dini temalardan ýazypdyr.

Hudaýyň Patyşalygy: Hudaýyň ruhy patyşalygy. «Hudaýyň Patyşalygy» ýa-da «Gökleriň Patyşalygy» zulumyň ýeňilen ýeri bolan Hudaýyň rehiminiň häkimlik süryän ýerini aňladýar. Bu patyşalykda ýaşayanlar dogrulykda, parahatçylykda we şatlykda ýaşarlar. (Rim. 14:17)

Gudrat: tebigatyň belli kanunlary bilen düşündirip bolmaýan Hudaýyň işleri.

Emmanuel: «Hudaý biziň bilen» diýmekligi aňladýar. Isa (pygamberliklerde) berlen atlaryň biri.

MAZMUNY

	Giriş	3
1	Kitap	5
2	MUKADDES KITAP WE GURHAN	11
3	MUKADDES KITABYŇ HUDAÝYLYGY	15
4	MUKADDES KITABYŇ HAKYKYLYGY (1).	19
5	MUKADDES KITABYŇ HAKYKYLYGY (2).	25
6	ÜÝTGEMEÝÄN SÖZ.	29
7	ISA BARADAKY PYGAMBERLIKLER	34
8	ISA MESIH	38
9	HAÇA ÇÜÝLENMEK.	43
10	ISA DIRELEN.	49
11	ISANYŇ ŞAHSYÝETI	54
12	ISA, YNSAN OGLY.	59
13	ISA, WADA BERLEN MESIH.	63

14	ISA HUDAÝYŇ OGLY	67
15	ISA, BEÝIK MUGALLYM (TYMSALLAR)	73
16	ISA BEÝIK MUGALLYM (GUDRATLAR)	79
17	ISA, BEÝIK MUGALLYM (YNAM WE IŞ)	85
18	ISA, BEÝIK GURBAN	92
19	ISANYŇ IKINJI GEZEK GELMEGI	97
20	MESIH BIZIŇ DURMUŞYMYZ	103
	SÖZLÜK	109

NÄME ÜÇIN ISANYŇ YZYNA EÝERDILER?

«Näme üçin Isanyň yzyňa eýerdiler?» atly kitap Mukaddes Kitabyň hakykylygy, Isanyň kimligi we Onuň bize näme üçin gerekligi barada wajyp soraglara jogap berýär. Bu öwredýän zatlary bilen deňeşdirilýär we Injiliň ýa-da Hoş Habaryň aýdýan zatlaryny okamak we olara ynanmak üçin anyk esaslar görkezilýär.

«Näme üçin Isanyň yzyňa eýerdiler?» atly kitap mesihilige düşünmeklikde hakykaty gözleýän musulmanlara kömek berýär.

Stiwen Masud Päkistanda, Orta Gündogarda we Britaniýada ýaşapdy, ýazyjy we dini öwrenýän alym hökmünde gowy tanalýar we hormatlanylýar.